

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КАПУШ ІННА ІГОРІВНА

УДК 342.17.157

ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ІНФОРМАТИЗАЦІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ

12.00.07 «Адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **І. І. Капуш**

Науковий керівник **Парпан Уляна Михайлівна**

доктор юридичних наук, доцент

Львів – 2021

АНОТАЦІЯ

Капуш І. І. Адміністративно-правове регулювання інформатизації у сфері освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Приватний заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права» Міністерства освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2021.

Дисертація присвячена комплексному вивченню адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти. У дисертації визначено категоріально-змістові та методологічні передумови дослідження питання адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти. Розкрито генезу та стан адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти. З'ясовано зміст та сутність інформатизації у сфері освіти.

Охарактеризовано інформатизацію освіти як чинник інноваційного поступу держави. Здійснено аналіз вітчизняного законодавчого, організаційно-правового та змістового забезпечення інформатизації у сфері освіти. Проаналізовано адміністративно-правовий механізм реалізації програм, спрямованих на впровадження ІКТ в освітнє середовище.

Здійснено аналіз практики зарубіжних країн щодо запровадження процесу інформатизації в освіті. Розглянуто адміністративно-правове забезпечення інноваційних технологій у сфері освіти в контексті інформатизації освіти. Окреслено напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти.

Дисертація має науково-теоретичне значення для подальшого розвитку адміністративного права та інших правових наук в частині питань, що

стосуються адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти.

Зазначено, що інформаційно-освітнє середовище знаходиться під сильним впливом сучасних інформаційних технологій, які вторгаються не тільки в конкретний навчальний процес, а й трансформують гносеологічні принципи за його межами. Тут мається на увазі цілий спектр нових відносин всередині освітянської спільноти, обумовлених і доступністю програмного забезпечення, і оперативністю освоєння нових технологій. Врешті-решт, на цьому базисі формуються умови для інформатизаційних тенденцій в освіті.

Констатовано, що багаторівнева сутність освіти пов'язана з тим фактом, що вона, з одного боку, є досить консервативною сферою життя, оскільки в освітній взаємодії відбувається передача усталених знань. З іншого – освітня система спрямована в майбутнє, оскільки готує до самореалізації сучасне молоде покоління в умовах нової інформаційної реальності. Саме в другому аспекті максимально проявляються тенденції до руйнації традиційних відносин в освіті внаслідок інформатизації всього освітнього процесу.

Вказано, що потенційна трансформація інформаційних потоків в освіті проявляється також у некритичному використанні зарубіжного досвіду. Тут важливо розбиратися і в його конкурентних перевагах, і в недоліках його застосування, загалом потрібно розуміти, яку частину зарубіжного досвіду і за яких умов можна було б впровадити у нас в країні без шкоди для якості освіти.

Доведено, що аналіз сучасного українського освітнього простору дозволяє визначити його модифікації, які, ставши наслідком інформатизації освіти, виражаються в перетворенні інформаційно-комунікаційних технологій в актуальну форму процесу інформатизації; посиленні впливу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на всіх учасників освітнього процесу; зміні практик функціонування і формування суб'єктів освітнього процесу.

Обґрунтовано, що інновації в освіті можуть бути спеціально спроектованими, розробленими або випадково відкритими в порядку педагогічної ініціативи. Інакше кажучи, інновація є штучно організованим

процесом, спрямованим і керованим для досягнення певного результату, що особливо яскраво проявляється саме в освіті. Вказано, що під «інновацією» в освіті слід розуміти нововведення, призначене для вирішення проблемних ситуацій, з метою оптимізації навчального процесу, підвищення його якості або організації сприятливих умов для засвоєння матеріалу студентами. Однак, незважаючи на зовнішню привабливість, іноді нововведення мають і «зворотний бік», адже вони спрямовані на виведення особи викладача за межі педагогічного процесу.

Наголошено, що впровадження інноваційних технологій в сфері освіти прискорює трансформацію всієї освітньої системи. Відставання філософського і теоретичного осмислення проблем освіти від інформаційних технологій, що інтенсивно розвиваються, багато в чому визначає проблеми інформатизації освіти, подолання яких беззаперечно необхідно для становлення освітньої системи інформаційного суспільства як стійкого соціального інституту.

Вказано, що орієнтування на інформатизацію освітнього взаємодії, що набуває все більшої значущості, зумовлює дедалі більшу трансформацію освіти. Річ у тім, що в мережі Інтернет кожен має можливість не бути самим собою, ховаючись під маскою, під псевдонімом, що створює ілюзію безкарності. Головний елемент обробки інформації – розпізнавання образів, що людиною і машиною здійснюється абсолютно різними способами.

Зазначено, що ефективність інформаційної моделі суспільства залежить від функціонування глобальної інформаційної індустрії. В результаті її діяльності відбувається трансформація не тільки ролі інформації, а й знань в соціально-економічному розвитку, що, відповідно, впливає на свідомість і самосвідомість людини. Інформаційна модель освіти повинна в цьому разі враховувати стан і місце того, хто навчається в сучасному світі, який стрімко змінюється.

З'ясовано, що значно зростають потреби людини і суспільства в знаннях взагалі і в освіті, зокрема, оскільки збільшується масштаб і складність соціальних трансформацій в сучасному світі. Соціальна освітня реальність є атрибутивною сферою суспільного життя, національним пріоритетом і набуває

ключового значення для збереження суверенітету та зміцнення безпеки будь-якої держави. Освіта є базовим елементом соціокультурної ідентичності народу, основним інструментом досягнення стабільності суспільства, а також багатства його духовно-культурної сфери.

Констатовано, що провідні глобальні чинники зумовили появу і розвиток в Україні такого складного і багатозначного поняття, як «інформаційна культура». Це явище характеризується такими особливостями: зростанням обсягів інформації; прискоренням інформатизації суспільства; усвідомленням фундаментальної ролі інформації в соціумі; розвитком інформаційно-комунікаційних технологій; становленням і оформленням інформаційного суспільства.

Вказано, що незважаючи на достатньо спрямований потенціал ІКТ, тривалі очікування переходу глобальних, національних і регіональних систем освіти на новий рівень, на жаль, часто не виправдовуються. ІКТ мають потужні інструменти для роботи з текстовою, числовою і графічною інформацією, що складає основу освітнього середовища; в поєднанні з комунікаційними технологіями та Інтернетом вони створили феноменальну за своїми можливостями всесвітню сферу навчання. Але все ж, незважаючи на ці переваги, прагнення підвищити якість освіти шляхом впровадження інноваційних перетворень на основі широкомасштабного застосування ІКТ поки залишається нереалізованим.

Акцентовано, що модернізація української освіти повинна не тільки враховувати попередній досвід, але і нові тенденції, які містить інформатизація. Великий вплив на освіту відображають не тільки якість і кількість самої інформації, але і швидке вдосконалення її носіїв. Інформаційно-комунікаційні технології активно впроваджуються у вітчизняний освітній простір, що зазнає метаморфоз. Констатовано, що інформаційно-комунікаційні технології – це комплекс процесів і методів роботи з інформацією, що охоплюють пошук, обробку, зберігання, надання, поширення інформації, а також способи їх втілення у життя.

Доведено, що дослідження трансформаційних процесів в освітній сфері, насамперед, передбачає інтегративний підхід, оскільки містить напрацювання різних наук, починаючи від дидактики і закінчуючи психологією. Ідеться не тільки про проблематичність понять «інформатизація» і «сучасні інформаційні технології», але й також про неоднозначність практичної реалізації конкретних інноваційних переваг в освіті. З огляду на це, важливо підкреслити, що розвиток соціуму, його прогрес безпосередньо залежать від співвідношення інноваційного та традиційного продукту.

Наголошено на тому, що Україна знаходиться на початку створення інформаційного суспільства, у зв'язку з тим, що основна частина знань, інформації та інтелектуальних технологій надходить з-за кордону: з США, Західної Європи і Японії. Відповідно до цього, фундаментальною задачею системи освіти є підготовка молоді до життя в надзвичайно мінливих соціальних умовах, оскільки відставання в сфері інформатизації загалом і в самій системі освіти зокрема, у будь-якій точці може стати історично незворотнім і некомпенсованим.

Ключові слова: інформатизація, інноваційна освіта, інформаційно-комунікаційні технології, освіта, освітнє середовище, адміністративно-правове регулювання, глобалізація.

ANNOTATION

Kapush I. I. Administrative law regulation of informatization in the field of education. – Qualifying academic paper as manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process; Finance law; Information Law». – Private institution of higher education «Lviv University of Business and Law», Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2021.

The dissertation is devoted to the complex study of administrative law regulation of informatization in the field of education. The dissertation defines the categorical-semantic and methodological prerequisites for the study of the issue of administrative law regulation of informatization in the field of education. The genesis and state of administrative law regulation of informatization in the field of education are revealed. The content and essence of informatization in the field of education are clarified.

The informatization of education is characterized as a factor of innovative progress of the state. The analysis of domestic legislative, organizational, legal and content support of informatization in the field of education is carried out. The administrative law mechanism of realization of the programs directed on introduction of ICT in the educational environment is analyzed.

The analysis of practice of foreign countries concerning introduction of process of informatization in education is carried out. The administrative law support of innovative technologies in the field of education in the context of informatization of education is considered. The directions of improvement of administrative law regulation of informatization in the field of education are outlined.

The dissertation has scientific and theoretical significance for the further development of administrative law and other legal sciences in terms of issues related to the administrative law regulation of informatization in education.

It is noted that the information and educational environment is strongly influenced by modern information technologies, which invade not only the specific educational process, but also transform the epistemological principles outside it. This refers to a range of new relationships within the educational community, due to the availability of software and the rapid development of new technologies. Finally, on this basis, the conditions for informatization trends in education are formed.

It is stated that the multilevel essence of education is connected with the fact that it, on the one hand, is a rather conservative sphere of life, as in the educational interaction there is a transfer of established knowledge. On the other hand, the educational system is future-oriented, as it prepares the modern young generation for

self-realization in the conditions of the new information reality. It is in the second aspect that the tendencies to the destruction of traditional relations in education due to the informatization of the entire educational process are manifested as much as possible.

It is pointed out that the potential transformation of information flows in education is also manifested in the uncritical use of foreign experience. Here it is important to understand both its competitive advantages and the disadvantages of its application, in general, you need to understand what part of the foreign experience and under what conditions could be implemented in our country without compromising the quality of education.

It is proved that the analysis of the modern Ukrainian educational space allows to determine its modifications, which, as a result of informatization of education, are expressed in the transformation of information and communication technologies into an actual form of the informatization process; strengthening the influence of modern information and communication technologies on all participants in the educational process; changing the practices of functioning and formation of the subjects of the educational process.

It is substantiated that innovations in education can be specially designed, developed or accidentally discovered as a pedagogical initiative. In other words, innovation is an artificially organized process, directed and managed to achieve a certain result, which is especially evident in education. It is stated that "innovation" in education should be understood as an innovation designed to solve problem situations, in order to optimize the educational process, improve its quality or organize favorable conditions for students to learn the material. However, despite the external attractiveness, sometimes innovations have a "reverse side", because they are aimed at bringing the teacher out of the pedagogical process.

It is emphasized that the introduction of innovative technologies in the field of education accelerates the transformation of the entire educational system. The lag of philosophical and theoretical understanding of the problems of education from the intensively developing information technologies largely determines the problems of

informatization of education, overcoming which is undoubtedly necessary for the formation of the educational system of the information society as a sustainable social institution.

It is pointed out that the focus on the informatization of educational interaction, which is becoming increasingly important, leads to an increasing transformation of education. The fact is that on the Internet, everyone has the opportunity not to be themselves, hiding under a mask, under a pseudonym that creates the illusion of impunity. The main element of information processing is the recognition of images, which is carried out by man and machine in completely different ways.

It is noted that the effectiveness of the information model of society depends on the functioning of the global information industry. As a result of its activity there is a transformation not only of a role of the information, but also knowledge in social and economic development that, accordingly, influences consciousness and self-consciousness of the person.

It has been found that the needs of man and society in knowledge in general and in education in particular are growing significantly, as the scale and complexity of social transformations in the modern world increase. Social educational reality is an attributive sphere of public life, a national priority and is of key importance for preserving the sovereignty and strengthening the security of any state. Education is a basic element of the socio-cultural identity of the people, the main tool for achieving stability of society, as well as the richness of its spiritual and cultural sphere.

It is stated that the leading global factors have led to the emergence and development in Ukraine of such a complex and ambiguous concept as «information culture». This phenomenon is characterized by the following features: the growth of information; accelerating the informatization of society; awareness of the fundamental role of information in society; development of information and communication technologies; formation and design of the information society.

It is pointed out that despite the sufficiently focused potential of ICT, long-term expectations of the transition of global, national and regional education systems to a new level, unfortunately, are often not justified. ICTs have powerful tools for

working with textual, numerical and graphical information, which is the basis of the educational environment; in combination with communication technologies and the Internet, they have created a phenomenal global field of study.

It was emphasized that the modernization of Ukrainian education should not only take into account previous experience, but also new trends contained in informatization. The great influence on education is reflected not only by the quality and quantity of the information itself, but also by the rapid improvement of its carriers. Information and communication technologies are being actively introduced into the domestic educational space, which is undergoing metamorphosis. It is stated that information and communication technologies are a set of processes and methods of working with information, covering the search, processing, storage, provision, dissemination of information, as well as ways to implement them.

It is proved that the study of transformational processes in the educational sphere, first of all, involves an integrative approach, as it contains the achievements of various sciences, from didactics to psychology. It is not only about the problematic nature of the concepts of "informatization" and "modern information technology", but also about the ambiguity of the practical implementation of specific innovative advantages in education. Given this, it is important to emphasize that the development of society, its progress directly depends on the ratio of innovative and traditional product.

It is emphasized that Ukraine is at the beginning of the creation of the information society, due to the fact that most of the knowledge, information and intellectual technologies come from abroad: from the United States, Western Europe and Japan. Accordingly, the fundamental task of the education system is to prepare young people for life in extremely changing social conditions, as the lag in the field of informatization in general and in the education system in particular, at any point can become historically irreversible and uncompensated.

Key words: informatization, innovative education, information and communication technologies, education, educational environment, administrative law regulation, globalization.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮ- ВАННЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ	22
1.1 Категоріально-змістові та методологічні передумови дослідження питання адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти	22
1.2 Генеза та стан адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти	47
1.3 Зміст та сутність інформатизації у сфері освіти	67
1.4 Інформатизація освіти як чинник інноваційного поступу держави	76
Висновки до розділу 1	97
РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СФЕРИ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	102
2.1 Аналіз вітчизняного законодавчого, організаційно-правового та змістового забезпечення інформатизації у сфері освіти	102
2.2 Адміністративно-правовий механізм реалізації програм, спрямованих на впровадження ІКТ в освітнє середовище	120
2.3 Аналіз практики зарубіжних країн щодо запровадження процесу інформатизації в освіті	137
2.4 Адміністративно-правове забезпечення інноваційних технологій у сфері освіти в контексті інформатизації освіти	145
Висновки до розділу 2	152

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ	154
Висновки до розділу 3	167
ВИСНОВКИ	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	174
ДОДАТКИ	194

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Інтенсивний розвиток інформаційного суспільства, який супроводжується глибокими якісними змінами та докорінною трансформацією виробничої сфери зумовлює потребу кардинальних змін у різних сферах життєдіяльності та відповідних соціальних інститутах. Особливою цариною, яка зазнає значних трансформаційних впливів, що викликані «інформаційною революцією», є сфера освіти. Нині освіта є провідним чинником розвитку суспільного виробництва, під час якого бурхливо розвивається й завершується процес перетворення освіти на безпосередню виробничу силу.

Глобалізаційні процеси, розвиток нових технологій, формування інформаційного суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, а також інші притаманні сучасній цивілізації риси дедалі активніше входять в наше життя та зумовлюють постійний людський розвиток як основоположне начало сучасного прогресу, а також підштовхують державу і суспільство до безумовного виконання свого завдання щодо забезпечення пріоритетності розвитку освіти і науки шляхом розв'язання тих проблем, які виникають у цій сфері.

Освітній простір та освіта як соціальний інститут піддаються серйозним змінам, що пов'язані з впливом інформаційних технологій, які призводять до розмивання самих суб'єктів освітнього процесу і до трансформації процесів їх взаємодії.

Система освіти є одним з головних, відносно самостійних соціальних інститутів. Кризові явища в системі освіти негативно позначаються на всіх сторонах суспільного життя, створюють загрозу національній безпеці, а в перспективі можуть стати (якщо вже не стали) одним з джерел глобальних колізій. Звідси, необхідність пошуку нових підходів до вирішення і традиційних, і принципово нових проблем, що виникають у сфері освіти, необхідність переосмислення сутності процесів, що відбуваються.

Сфера освіти все більше втягується у світові процеси і стає не лише фундаментом для здобуття освіти, проведення наукових досліджень, але й сприяє соціальному діалогу, економічним перетворенням та політичним рішенням. Освіта починає існувати не лише в класах та аудиторіях, але й цифровому просторі, формуючи свої позиції не тільки в державі, регіоні, але й в партнерстві з іншими закладами освіти іноземних держав.

Загалом, інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інших технологій побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікативної техніки. Будь-який процес розвитку і діяльності в сучасному суспільстві пов'язаний з передачею, використанням і опрацюванням інформації. Інформаційно-комунікаційні технології поступово інтегруються в усі сфери діяльності людини, суспільства, стають могутнім каталізатором і визначальним джерелом їх активного розвитку.

З огляду на це, вкрай важливим є дослідження адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти, вивчення норм (правил), методів, прийомів і засобів, за допомогою яких спеціально уповноважені органи здійснюють процес інформатизації в освітній сфері.

Необхідно зауважити, що питання інформатизації стали предметом дослідження багатьох вчених, з-поміж яких варто виокремити праці І. Арістової, О. Баранова, І. Бачило, К. Белякова, А. Венгерова, В. Гавловського, М. Гуцалюка, І. Жилияєва, О. Золотар, С. Єсімова, Р. Калюжного, О. Копана, В. Копилова, В. Ліпкана, А. Марущака, А. Новицького, Н. Новицької, В. Речицького, Р. Романова, А. Семенченко, О. Сірант, О. Фролової, В. Цимбалюка, В. Хахановського, М. Швеця, А. Яременко та ін.

Наукові погляди стосовно розвитку освітнього простору викладені у

працях таких українських вчених, як: В. Авер'янов, О. Андрійко, Н. Армаш, В. Андрущенко, О. Бандурка, Ю. Битяк, В. Білоус, І. Бородін, Н. Бортник, І. Голосніченко, Н. Губерська, О. Дніпров, І. Жаровська, В. Заросило, С. Ківалов, Т. Коломоєць, В. Колпаков, І. Криницький, О. Кузьменко, В. Курило, М. Курко, М. Легенький, І. Личенко, Р. Мельник, В. Ортинський, О. Остапенко, У. Парпан, Т. Проценко, О. Рябченко, А. Селіванов, І. Хомишин, Н. Христинченко, В. Шамрай, І. Шопіна, Х. Ярмакі та ін.

Натомість, не зважаючи на значу кількість наукових праць, зростає потреба комплексного дослідження значення формування єдиного освітнього простору, розширення діапазону розв'язання професійних і дослідницьких завдань та якісно нових вимоги до освітнього процесу, зумовленого використанням інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому середовищі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота підготовлена відповідно до положень, викладених у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896, Національної доктрини розвитку освіти, затвердженої Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002, Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті та науці» на 2006–2010 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 року № 1153 та Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, схваленої Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013.

Тема дисертаційної роботи відповідає Пріоритетним напрямкам розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., а також тематиці науково-дослідної роботи кафедри адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права та психології

Національного університету «Львівська політехніка»: «Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (державний реєстраційний номер 0116U004099), та науково-дослідної роботи Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права». Тему дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук затверджено наказом ПВНЗ «Львівського університету бізнесу та права» від 25 вересня 2015 р. № 2.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертації полягає у комплексному дослідженні питання адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти, аналізі та узагальненні теоретичних і практичних проблем у цій сфері та розробці відповідних теоретичних положень і науково обґрунтованих методичних і практичних рекомендацій щодо удосконалення законодавства у досліджуваній сфері.

Відповідно до поставленої мети в дисертації передбачається вирішення таких *завдань*:

- визначити категоріально-змістові та методологічні передумови дослідження питання адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти;
- розкрити генезу та стан адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти;
- з'ясувати зміст та сутність інформатизації у сфері освіти;
- охарактеризувати інформатизацію освіти як чинник інноваційного поступу держави;
- здійснити аналіз вітчизняного законодавчого, організаційно-правового та змістового забезпечення інформатизації у сфері освіти;
- проаналізувати адміністративно-правовий механізм реалізації програм, спрямованих на впровадження ІКТ в освітнє середовище;
- здійснити аналіз практики зарубіжних країн щодо запровадження процесу інформатизації в освіті;
- розглянути адміністративно-правове забезпечення інноваційних

технологій у сфері освіти в контексті інформатизації освіти;

– окреслити напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти.

Предмет дослідження – адміністративно-правове регулювання інформатизації у сфері освіти.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і завдань, забезпечення достовірності результатів та висновків дослідження використовувалися філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання, зокрема діалектичний, порівняльно-правовий, формально-юридичний і структурно-логічний, логіко-семантичний, наукової абстракції, аналізу та синтезу, класифікації і групування, системно-структурний, герменевтичний, прогностичний.

Застосування діалектичного методу дало змогу здійснити аналіз правовідносин у сфері адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти, виявити закономірності їх розвитку, а також розглянути динаміку розвитку законодавства в галузі освіти (*Розділ 1, п.п. 2.1, 2.2*). Порівняльно-правовий метод використано під час огляду й вивчення юридичної літератури, основних наукових підходів щодо вирішення поставлених завдань дослідження й аналізу вітчизняного законодавства у процесі з'ясування його співвідношення з аналогічними нормами зарубіжного законодавства (*п.п. 2.3, 2.4, Розділ 3*).

З використанням формально-юридичного методу проаналізовано норми чинного законодавства, які регулюють правовідносини у сфері інформатизації освіти та внесені відповідні пропозиції щодо їх оновлення та удосконалення (*Розділ 3*). Структурно-логічний метод застосовувався для визначення адміністративно-правового механізму реалізації програм, спрямованих на впровадження ІКТ в освітнє середовище, характеристики інформатизації освіти як чинника інноваційного поступу держави, аналізу вітчизняного

законодавчого, організаційно-правового та змістового забезпечення інформатизації у сфері освіти (*Розділ 2, п. 3.1, 3.3*).

Вищезазначені методи у взаємозв'язку із загальними логічними методами і прийомами (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія) дозволили всебічно й ефективно дослідити виявлені проблеми, розв'язання яких може бути здійснене через удосконалення норм законодавства.

Науково-теоретичною основою дисертаційної роботи стали наукові напрацювання вітчизняних і закордонних вчених. Її підґрунтя склали творчо опрацьована вітчизняна та зарубіжна наукова література. Документальною та фактологічною основою дисертації слугували національні та зарубіжні статистичні дані, чинне законодавство та міжнародні правові стандарти, які регулюють відносини у сфері інформатизації освіти.

Нормативно-правовим підґрунтям дисертації стали Конституція України, закони України, інші нормативно-правові акти, які регулюють правовідносини у сфері освіти, а також законодавство ЄС у цій галузі. Інформаційну та емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять узагальнення практики застосування окремих норм законодавства України, довідкові та енциклопедичні видання, публікації в періодичних виданнях, статистичні матеріали.

Емпіричну базу дослідження становлять аналіз узагальнених статистичних даних діяльності закладів освіти України, а також результати соціологічного опитування 179 респондентів з Львівської, Київської, Вінницької, Рівненської та Закарпатської областей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що робота є однією з перших у вітчизняній юридичній науці комплексною дослідницькою працею, що містить теоретичні і практичні результати щодо адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти, спрямованою на удосконалення чинного законодавства з урахуванням сучасних реалій розвитку освіти в Україні, на підставі чого сформульовано низку положень, що містять елементи наукової новизни:

уперше:

– запропоновано категоріально-змістові та методологічні передумови інформатизації у сфері освіти, яка покликана забезпечити конкурентоспроможність закладу освіти на ринку освітніх послуг, врахувати їх специфіку (характер реалізованої послуги, збільшення додаткового знання, високу соціальну значимість тощо) і відображає узагальнюючий характер інформатизації;

– з’ясовано значення інформатизації освіти для інтеграції України в Європейський освітній простір для розвитку освітньої сфери держави та визначено відповідність вітчизняного законодавства у сфері інформатизації освіти завданням щодо здійснення цього процесу;

– запропонована авторська система принципів інформатизації у сфері освіти, до основних складових якої віднесені принципи освітоцентризму, верховенства права, системності та багатовекторності, справедливості, науковості та послідовності;

– розкрито взаємозв’язок чинників інформатизації та віртуальних освітніх можливостей в умовах трансформаційних процесів, що відбуваються у вітчизняному освітньому середовищі. Підкреслено онтологічний характер інформатизації для освітнього процесу, що зумовлений стрімким просуванням так званої інформаційної революції. Визначено сучасні підходи до розвитку освітніх систем, а інформацію подано як основу для формування навчального виховного середовища закладу освіти в рамках конкретних практик;

удосконалено:

– систематизацію суб’єктів інформатизації у сфері освіти з метою їх законодавчого закріплення;

– категоріально-змістові та методологічні підходи до дослідження адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти;

– визначення перспективних напрямів реформування нормативно-правового забезпечення інформатизації у сфері освіти;

набули подальшого розвитку:

- з'ясування генези та стану адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти;
- наукові погляди на інформатизацію освіти як чинник інноваційного поступу держави;
- визначення сутності та змісту інформатизації у сфері освіти;
- розуміння шляхів удосконалення адміністративно-правового забезпечення інформатизації у сфері освіти;
- опис існуючих проблем щодо законотворчого регулювання інформатизації сфери освіти та освітянської галузі та окреслення перспектив удосконалення норм чинного законодавства з урахуванням досвіду провідних держав світу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій сфері – як підґрунтя для подальших науково-правових досліджень питань інформатизації освіти (*акт впровадження ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права» від 10.04.2019 № 19*);
- у нормотворчій діяльності – для удосконалення законодавства, норми якого регулюють суспільні відносини щодо інформатизації сфери освіти;
- у правозастосовній діяльності – з метою підвищення ефективності діяльності суб'єктів інформатизації сфери освіти;
- у навчально-методичній роботі – для підготовки навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій та інших документів методичного характеру, а також для викладання дисциплін «Адміністративне право», «Інформаційне право», «Проблеми інформаційного права» та «Інформаційна безпека» для студентів юридичних закладів освіти (*акт впровадження ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права» від 10.04.2019 № 19*).

Особистий внесок дисертанта. Усі наукові результати, викладені в

дисертаційній роботі, отримані автором особисто. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки, пропозиції сформульовано автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї положень дисертаційного дослідження були апробовані на таких науково-практичних заходах: науково-практичному круглому столі *«Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку»* (м. Львів, 29 лютого 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції *«Тенденції розвитку адміністративного права в Україні»* (м. Львів, 27 квітня 2017 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції *«Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави»* (м. Львів, 30 травня 2017 р.); II-й Міжнародній науково-практичній конференції *«ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні»* (м. Львів, 17 листопада 2017 р.); заочній науково-практичній конференції *«Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку»* (м. Львів, 30 березня 2018 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено в 13 публікаціях, серед яких – шість статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, дві – у періодичних виданнях іноземних держав, п'ять – у збірниках тез доповідей на науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (227 найменувань) і додатків (на 8 сторінках). Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 201 сторінку, з них основного тексту 163 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ

1.1 Категоріально-змістові та методологічні передумови дослідження питання адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти

Завершальний період XX ст. та початок XIX ст. ознаменувались інтенсивним розвитком інформаційних технологій та упровадженням їх у всі сфери життєдіяльності суспільства. Нині не можуть не вражати можливості, котрих людство досягло у сфері інформатизації, телекомунікації та інформаційних технологій, в отриманні, поширенні та швидкості доставки різноманітної інформації. Глобальні інформаційні системи та інформаційні технології створюють інформаційне середовище, де майже відсутні державні кордони, обмеження на інформаційні впливи та на поширення інформації. Детальний структурний аналіз місця інформації в освітній взаємодії, згідно з нашим дослідженням, становить можливість сприймати інформаційні потоки як цілісні, уникаючи загрози фрагментації знань в майбутньому.

Хоча в сучасному інформаційному суспільстві й існує певна кількість людей, які скептично ставляться до новітніх інформаційних технологій і навіть не визнають їх, вважаючи, що без Інтернету, мобільного зв'язку, значної кількості каналів кабельного та супутникового телебачення та інших досягнень сучасної сфери технологій, можна цілком обійтись. Все це, радше, від неосвіченості, незнання, адже таким людям бракує інформації про саму сферу інформаційних технологій та їх інноваційний поступ.

Натомість, варто наголосити на тому, що в сучасну епоху усі держави проходять стадію, яка отримала назву стадія «інформаційного суспільства» або «суспільства, заснованого на знаннях».

Переважна більшість сучасних проблем, пов'язаних з формуванням інформаційного суспільства, є комплексними і вимагають для свого аналізу міждисциплінарного підходу, який бере свій початок на рівні конкретного вузу або іншого освітнього закладу. Природно, що в зв'язку з цим виникає необхідність більш ґрунтовного дослідження ролі інформації в розробці нових тенденцій формування суб'єктів освітньої взаємодії. Будь-який процес розвитку і діяльності в сучасному суспільстві пов'язаний з передачею, використанням і опрацюванням інформації. Інформаційно-комунікаційні технології поступово інтегруються в усі сфери діяльності людини. Потреба у виробленні нових підходів до цієї проблеми в умовах максималізації поширеності інформаційних технологій детермінована, насамперед, хаотизацією величезних потоків інформації, що збільшується в геометричній прогресії.

Подібна ситуація ставить під сумнів класичну суб'єктно-об'єктну систему в освіті. З огляду на це, ще більш значущою стає роль викладача як суб'єкта освітнього взаємодії, найважливіше завдання якого - навчити жити в інформаційному світі, не заблукати у величезному потоці інформації, вміти знаходити і використовувати необхідні знання. Тут важливо підкреслити, що «педагог повинен стати центральною фігурою наступаючої епохи і його головною зброєю повинні бути інформація і наукові знання, а основним інструментом - засоби інформатики та інформаційні технології».

У червні 2000 р. на зустрічі «великої вісімки» була прийнята Окінавська Хартія Глобального Інформаційного Суспільства, яка починається словами: «Інформаційно-комунікаційні технології є одним з найбільш важливих чинників, які впливають на формування суспільства двадцять першого століття. Їх революційний вплив є дотичним образу життя людей, їх освіти та роботи, а також взаємодії уряду та громадянського суспільства... Інформаційне суспільство, як ми його уявляємо, дозволяє людям ширше використовувати свій потенціал і реалізовувати свої наміри. Для цього ми повинні зробити так, щоб інформаційні технології служили досягненню взаємодоповнюючих цілей забезпечення стійкого економічного росту, підвищення суспільного добробуту,

стимулювання соціальної згоди і повної реалізації їхнього потенціалу в галузі зміцнення демократії, транспарентного і відповідального керування міжнародного світу і стабільності» [1].

В «Декларації принципів», яка була прийнята в 2003 році в Женеві на всесвітній зустрічі на вищому рівні з питань з інформаційного суспільства, говориться, що «Інформаційне суспільство - це таке суспільство, в якому кожен міг би створити інформацію і знання, мати до них доступ, користуватись і обмінюватись ними з тим, щоб дати окремим особам, громадянам і народам можливість повною мірою реалізувати свій потенціал» [2]. Інформаційна культура особистості є однією з основних складових загальної культури людини, важливим чинником успішної професійної та транспрофесійної діяльності, а також розвитку соціально захищеної особистості, затребуваною сучасним інформаційним суспільством.

Наукове осмислення цієї проблематики, виникнення різних концепцій почалося відносно недавно і відбулося воно у вигляді футуристичної концепції. Операційним середовищем для діалогу різних культур є процес інформатизації та комп'ютеризації суспільства, що сприяє формуванню свого інформаційного освітнього підпростору. Крім того, освітній простір набуває нові параметри, оскільки значною мірою воно спирається на використання дистанційних форм передачі інформації. Наукова концептуалізація процесів інформатизації стала відбуватись відносно недавно - з початку 80-х рр. ХХ століття, що обумовлено виникненням мереж кіберкомунікації, формування на їх основі глобального простору економічної та культурної взаємодії. Серед авторів, що займаються цими питаннями варто назвати Д. Белла, П. Драккера, З. Бжезинського, Г. Кана, Р. Катца, М. Маклюєна, Й. Масуду, Е. Тоффлера, М. Кастельса, Х. Шрадера та ін. Дослідження проблем формування інформаційного суспільства на теренах України можна зустріти у працях В. Авер'янова, І. Арістової, О. Баранова, К. Белякова, Н. Мороз, А. Новицького, В. Цимбалюка, М. Швеця [3] та ін.

Поняття «інформаційне суспільство» виникло в другій половині 60-х років ХХ століття. Для розуміння особливостей зміни суб'єктів освітнього

процесу в сучасному інформаційному суспільстві необхідно враховувати, «що вища професійна освіта приймає оптимальний вид, якщо в її цілісній структурі досягнуто динамічну рівновагу двох основних процесів - функціонування і розвитку. Водночас, все ще зберігається пріоритет функціонування на користь розвитку. Процес професійної освіти дотепер не можна порівняти по всіх позиціях з процесом функціонування та відтворення сформованої системи, що приходить в суперечність з кардинальними змінами соціокультурної і економічної ситуації в країні [4].

Наступний етап у розвитку ідей інформаційного суспільства можна пов'язати з опублікуванням в 1973 році книги американського соціолога Д. Белла «Прихід постіндустріального суспільства» [5]. Як зазначає Д. Белл, нові технології формування суб'єктів освітньої взаємодії під впливом інформаційних технологій детермінуються також тим фактом, що інформаційно-трансляційна функція освіти відходить на його периферію, а на пріоритетне місце виходить творчий, інноваційно-розвиваючий початок, що сприяє прийняттю рішень щодо виходу з кризових ситуацій і виживання. Акцент зміщується із сфери засвоєння знань у сферу творчого розвиваючого і випереджального мислення, в сферу освітньо-дослідної творчості - оволодіння методами прийняття рішень та антикризового моделювання і тренінгу [6].

Як показує сучасна практика, інформаційна політика в освіті виступає одночасно і причиною і наслідком посилення соціальних зв'язків в сучасному суспільстві. Обізнаність і інформацію, американський вчений вважає не тільки ефективним каталізатором інформації постіндустріального суспільства, але і його стратегічним ресурсом [7].

Заслуговує на увагу філософська концепція інформаційного суспільства, яка належить японському вченому Й. Масуду [8]. Основні принципи побудови такого суспільства подані в його книзі «Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство». На думку автора, фундаментом нового суспільства стане комп'ютерна технологія. В межах цього підходу підкреслюється інформаційний характер освітнього простору, і інформаційно-

психологічні потоки розглядаються як основа взаємодії в системі «людина - комп'ютер». Річ у тім, що освітні процеси сучасності вже не можуть бути реалізовані без використання інформаційних ресурсів в навчанні, а також без розвитку навичок обробки інформації. Інформаційний простір, створений на базі високотехнологічних засобів інформатизації, бачиться як складова частина глобального середовища формування суб'єктів освітньої взаємодії. Й. Масуду робить основний акцент на тому, що інтернет використовується тільки як засіб комунікації, а саме освіта функціонує в традиційній формі; діють повністю віртуальні навчальні заклади, де весь освітній процес відбувається у віртуальному просторі; використовується також поєднання традиційної і віртуальної освіти. Віртуальний університет в цьому випадку, а також всі його віртуальні кафедри, виступають важливою частиною освітніх установ. Все це створює інтегрований освітній простір, що складається з інформаційно-технічних комплексів, завдяки якому з'являється можливість організації освітнього процесу в усіх його формах [9].

Інформаційна рефлексія, а також відповідна система знань і умінь, які забезпечують цілеспрямовану діяльність з оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб, - це важливі ознаки сучасного успішного студента. Важливо підкреслити, що для формування особистісних якостей потрібне використання і традиційних, і нових інформаційних технологій. Так, Е. Тоффлер, який не дає новій цивілізації визначення, однак доводить, що вона має принципово новий характер, зауважив: «Багато що у цій цивілізації, яка виникає, суперечить традиційній індустріальній цивілізації. Це, водночас, і технічно розвинута, й антиіндустріальна цивілізація. «Третя хвиля» несе із собою новий спосіб життя, що ґрунтується на джерелах енергії, які поповнюються на методах виробництва, що роблять застарілими більшість фабричних збірничих ліній. Однак нині багато нововведень, впроваджені в методику організації навчального процесу, спрямовані на знеособлення, деперсоналізацію педагогічного процесу, як це не абсурдно. Серед таких нововведень варто згадати тестові форми контролю знань; письмовий прийом

іспитів; скорочення кількості аудиторних годин, що супроводжується збільшенням обсягу годин, що відводяться на самостійну роботу студентів; розвиток всіляких дистанційних форм навчання, які передбачають телеконференції замість повноцінних лекцій і заочні форми виконання завдань [10].

Представники іншої тенденції, песимістичної (насамперед Лайон), окреслюють інформаційну сферу як суспільство маніпулятивне, а також описують таким, в якому рівень маніпулювання людиною стрімко зростає. «Спеціалісти виділяють різні способи і форми впливу на волю людини за допомогою неправомірного використання інформації та інформаційних технологій. Серед них особливо небезпечним стає явище маніпуляції свідомістю. Такий вплив спрямований на психічні структури людини, для зміни її думок, переконань і цілей у визначеному напрямі. Зміст маніпуляції полягає в тому, щоб шляхом впливу на позасвідоме добитись того, що людина сама захоче зробити те, що необхідно. Маніпуляція свідомістю позбавляє людину можливості самостійного мислення і реальної свободи вибору» [11]. Освіта має стати не просто процесом трансляції застарілої інформації, а в повному розумінні інноваційним процесом, що сприймає новий зміст і через науку, і через нововведення з навколишнім соціальним і природним середовищем. Нова змістовна інформація також буде генеруватися у самому освітньому процесі, а не тільки в науці, яка потім передасть його утворення [12].

Особливої уваги вартує теза, що наукою давно визнано - знання людей в будь-якій предметній сфері множинні, суб'єктні. Так сприймається засвоєння інформації та закріплені знання - результати соціального досвіду людства. Якщо ці знання засвоєні на рівні розуміння, вони стають для людини особистісними смислами. Багато положень знаходять свій розвиток і в науково-методичних роботах практикуючих викладачів, які серйозно занепокоєні катастрофічною фрагментацією освітнього простору і по горизонталі, і по вертикалі. Зокрема, викладачі технічних дисциплін давно і небезпідставно ставлять питання про гносеологічний розрив, який, на жаль, характеризує різні

освітні установи навіть у межах одного регіону. Технологією цього становлення є «інтерсуб'єктною освіту», що має на увазі симетричну активність викладача і студента [13]. Освітня послуга середньої професійної освіти спрямована на вирішення завдань інтелектуального, культурного і професійного розвитку людини і має на меті підготовку кваліфікованих робітників або службовців і фахівців середньої ланки за всіма основними напрямками суспільно корисної діяльності відповідно до потреб суспільства і держави, а також задоволення потреб особистості в поглибленні і розширенні освіти [14]. «Інформаційна епоха, водночас, формує мережеве суспільство, яке розвивається спонтанно, як результат взаємодії соціальних груп та людей» [15]. Незважаючи на те, що формування віртуального освітнього простору дуже тісно пов'язане із застосуванням «нових інформаційних технологій, однак дедалі більше можливостей для віртуального освітнього простору в справі навчання» не можна вважати безмежними. Це обумовлено, з одного боку, безособовістю комп'ютерних програм, які не в змозі замінити собою повністю особистість педагога. Водночас, на противагу з'являється психологічна залежність людини від комп'ютера, що виявляється в тому, що учні починають відмовлятися від свого «реальної» життя, надаючи перевагу її віртуальному віддзеркаленню. Сучасна практика показує, що гіпертрофоване захоплення Інтернетом провокує соціальну ізоляцію, яка призводить до втрати реального сприйняття дійсності. Саме тому виникають депресивні стани; проблеми в навчанні; проблеми в сім'ї, пов'язані з фінансовим неблагополуччям або втратою роботи, що асоціюється з характерними соціальними психологічними проблемами і може виявлятися не тільки в надмірному «зависанні» в мережі, але також в тривозі, яку вони відчують, перебуваючи в реальному світі [16].

Використання електронних ресурсів може служити базою для тренування і розвитку навичок аналізу, синтезу та оцінки інформації, розвитку критичного мислення студентів, а метою самостійної роботи студентів - вміння осмислено і критично працювати спочатку з інформаційними матеріалами, закласти основи самоорганізації з тим, щоб прищепити потребу в подальшому безперервно

підвищувати свою кваліфікацію [17].

Однією з найважливіших підсистем соціального простору суспільства виступає соціальна сфера суспільного життя. Соціальна сфера - це сукупність індивідів, соціальних спільнот і відносин між ними. Відносини між соціальними групами і індивідами носять досить складний характер. Складність обумовлена здебільшого суперечливістю інтересів соціальних груп (з приводу власності, організації праці, джерел доходів), обмеженістю загальних ресурсів їх життєдіяльності, відмінностями величини і доступності суспільно значущих благ. Наявність соціальних проблем і відтворюваних ними ризиків для освіти і суспільства закономірно зумовлюють необхідність з'ясування суті, загальних підстав соціальних відносин і шляхів їх оптимізації в соціальній політиці української держави.

Атрибутивна точка зору на тлумачення поняття «інформація» передбачає тісне пов'язування інформації з матерією. В основі такого підходу до визначення інформації лежить припущення про можливість обміну інформацією між об'єктами неживої природи. Однак практика показує, що ця точка зору сьогодні не може всезагально уявити сутність інформації, якою обмінюються з метою її використання в інтересах аналізу, переробки та застосування суб'єктів «живої» природи - організми, а також створювані і керовані ними системи і механізми [18].

У дослідженні показано, що серед безлічі смислів, які приписуються терміну «інформація», в економічних дослідженнях найбільш явно простежуються наступні три, а саме, інформація - це:

1) нові відомості, отримані в результаті спостереження за зовнішнім середовищем (наприклад, природою або діями інших ринкових агентів), які змінюють розподіл ймовірностей економічних суб'єктів;

2) якийсь зміст, яке передається в процесі комунікації між економічними суб'єктами і змінює їх уявлення про майбутній розвиток подій;

3) «запас» знань, який потрібно раціонально виявити, оцінити і розподілити між економічними суб'єктами.

Ці визначення інформації валідність кожен на своєму ієрархічному рівні. Якщо дослідник розглядає економічні процеси з точки зору системи в цілому, то втрачається сенс інформації, що розуміється як зміст, що передається в процесі комунікації, а також інформації, що розуміється як нові відомості, отримані в результаті спостереження за зовнішнім середовищем. Більш прийнятним є підхід, який визначає інформацію як якийсь запасу знань, наявного в системі, що і породжує точку зору про те, що інформація в цьому сенсі є фактором виробництва.

Якщо ж стати на позицію локальної економіки, що вивчає взаємодії окремих агентів, то набуває сенсу розуміння інформації як результату або комунікації агентів, або вивчення зовнішньої для економічного суб'єкта середовища.

В основі різних підходів до визначення інформації лежить поняття невизначеності, яка знімається або в результаті спостереження за зовнішнім для економічного суб'єкта середовищем, або в результаті отримання ним нових відомостей від інших економічних суб'єктів. При цьому також виникає проблема у визначенні інформації на різних рівнях дослідження економічних систем. Невизначеність, яку зменшує окремий агент в ході прийняття ним своїх рішень, передбачає існування інформації, яка вже присутня в системі, і повинна бути їм виявлено.

У дослідженні показано, що на рівні системи не можна говорити про інформацію як знятої невизначеності. Інформація як знята невизначеність набуває сенсу при дослідженні процесів прийняття рішення конкретним економічним агентом. На рівні системи інформація може розумітися як запас знань, оскільки економічна система в цілому свідомістю не володіє і рішень не приймає.

Найбільший інтерес представляють підходи до визначення інформації, які пропонують кількісні заходи, що дозволяють оцінити інформацію в тому чи іншому сенсі. Дуже часто інформація розглядається з комунікативної точки зору, тобто з позиції взаємодії економічних агентів. В даному напрямку

виділяються два основні підходи: кількісний і якісний. Перший підхід розглядає кількість переданої від передавача до приймача інформації, а також проблеми втрати інформації при передачі і способі боротьби з такими втратами. Методологічний апарат цього напрямку досліджень спирається на досягнення теорії інформації, а кількісною мірою служить інформаційна ентропія.

Другий підхід комунікативного напрямку до дослідження феномену інформації центральним питанням вважає сенс переданої інформації, на основі якого приймаються рішення одержувачем повідомлення. Основними проблемами, які досліджуються в цьому випадку, є проблеми семантики переданої інформації. Семантичне напрямком дослідження комунікативного аспекту інформації є актуальним, особливо в світлі розвитку комп'ютерних технологій і розробки штучних мов, в тому числі і економічних.

Показано, що крім комунікаційного, фундаментальне значення має і прагматичний підхід до інформації. Цільові установки одержувача інформації, наприклад, економічного агента, є основоположними для визначення їм цінності одержуваного повідомлення.

Це, в свою чергу, лежить в основі визначення вартості інформації, тобто ціни, яку згоден заплатити її одержувач за придбання додаткової її одиниці.

Крім комунікативного аспекту інформації, дослідників привертає її динамічний аспект. Даний напрямок досліджень також дозволяє виділити ряд підходів, кожен з яких, в свою чергу, представляє широке поле для досліджень. Роботи в області нелінійної динаміки виявили найважливіше питання, що стосується пам'яті, яку зберігає система в ході руху.

Довгий час в працях економістів переважав лінійний підхід, коли моделювання динаміки зводили до залежностей, які описувалися лінійними рівняннями. Це дозволило досягти величезних успіхів в науці, одним з яких є концепція глобальної рівноваги. Проте, подібний підхід не дозволив приділити достатньо уваги проблемам, пов'язаним з інформацією. Особливістю динаміки лінійних систем є сталість пам'яті: в подібних системах пам'ять про початкових умов не втрачається. Тому в теоріях глобальної рівноваги не мають

значення не тільки гроші, але і інформація. І те й інше є лише технічними інструментами, які забезпечують взаємодію між економічними агентами.

Спроби впровадження динамічного підходу, заснованого на нелінійних залежностях, привела до необхідності пильного вивчення проблеми пам'яті. Ця проблема виникає в зв'язку з неможливістю для нелінійних систем передбачити її рух навіть на коротких проміжках часу. Система виявляється дуже чутливою до вибору початкових умов і швидко втрачає пам'ять про них. Тому, описуючи систему лінійними рівняннями, можна отримати прогноз майбутнього розвитку економіки, але такий прогноз не матиме ніякого відношення до дійсності. Якщо ж спробувати моделювати економіку за допомогою нелінійних рівнянь, то проблеми з пам'яттю призводять до такої ж неможливості прогнозування динаміки складної системи [19].

Чутливість до початкових умов тягне нереальність економічного прогнозу по тим же причинам, що і неможливість прогнозу погоди.

В рамках динамічного підходу до питань інформації слід виділити ще один напрямок. Подання економіки як складної системи, яку слід описувати нелійними рівняннями, цілком правомірно. Однак такий підхід передбачає, що ми знаємо пристрій цієї системи і можемо описати її динаміку за допомогою рівнянь, хоча б і нелінійних. Утруднення представляє тільки чутливість таких рівнянь до початкових умов. Проте, економіка, як соціальне утворення, являє собою ще більш складний феномен. Вона відноситься до розряду нерівноважних і еволюціонують систем. Іншими словами, фундаментальне значення набувають питань не кількісного тиражування вже відомих закономірностей, а поява принципово нових суспільних явищ, які змінюють характер взаємодії економічних агентів. Еволюція призводить до зміни функціональної, інституційної структури економічної системи і висуває підвищені вимоги до адаптаційних можливостей економічних суб'єктів.

У роботі обґрунтовується, що еволюціонує економіка повинна прагнути не до стану глобальної рівноваги, а до стану гомеостазу, тобто до стану підтримки стабільності внутрішнього середовища в мінливому оточенні і до

кращій пристосованості до змін цього середовища. Таке пристосування передбачає ефективну обробку інформації, що надходить із зовнішнього світу. Теоретики, які вивчають питання інформації в подібних системах, також досліджують питання пам'яті. Наприклад, інформація в рамках даного напрямку розглядається як запам'ятовується системою вибір шляху, яким пішли еволюційні процеси.

Ще одним напрямком дослідження проблем інформації є підхід, спрямований на вивчення інформації як феномена, що відображає внутрішній устрій досліджуваної системи. В рамках даного напрямку також розроблені заходи для оцінки кількості алгоритмічної інформації.

Оскільки термін «інформація» - надзвичайно різноманітний, то найбільший інтерес представляють ті підходи до її визначення, в яких хоча б намічаються шляхи її кількісного виміру. В рамках цих підходів розроблено відповідні заходи: новизни, пам'яті, різноманітності і складності. В роботі показано, що в основі всіх подібних заходів лежить єдине поняття ентропії, а заходи конструюються на основі показника, введеного в науковий обіг в 1920-40-і роки. Правда, в кожному з наведених вище визначень ентропія розуміється по-своєму.

В роботі теоретично обгрунтовано, що на різних рівнях дослідження можуть використовуватися свої визначення інформації. В теорії прийняття рішень окремим економічним суб'єктом головне значення має розуміння інформації як знятої невизначеності.

Дослідження окремих територій, галузей і ринків має на увазі розуміння інформації як різноманітності відповідних об'єктів.

Дослідження архітектури цілісної системи спирається на розуміння інформації як відображення складності її організації. Еволюція економіки, що розглядається в якості складної системи в умовах енергетичної накачування, дозволяє говорити про інформацію як запоминаемом випадковому виборі, здійснюваному системою в ході свого розвитку.

В рамках комунікативного підходу найбільш розроблено напрямок, що

стосується питань передачі інформації. Однією з основних заходів кількості переданої інформації є ентропія Шеннона. Показник ентропії, в свою чергу, спирається на поняття ймовірності, яке пов'язане з різними варіантами подальшого розвитку подій, а, значить, з невизначеністю. Навіть в рамках підходів в області семантики часто кількісні заходи спираються на ймовірності та ентропійних міру.

В даний час запропоновані й інші заходи, які розглядають Шенноновская ентропію в якості окремого випадку.

Ентропія Рен'ї будується на основі узагальнених середніх, за умови виконання аксіоми адитивності інформації, а ентропія Тсалліса передбачає в загальному випадку неаддитивності ентропії незалежних подій і будується на основі q -логарифмів.

Динамічний підхід до інформації широко використовує міру, яку запропонував А.М. Ляпунов. Показники і ентропія Ляпунова характеризують швидкість забування системою інформації про своїх початкових умовах [20].

Алгоритмічний підхід до інформації спирається на ентропію А. Н.Колмогорова. А. Н.Колмогоров і Г.Чейтін висловили ідею про те, що інформаційний зміст структури убуває з ростом її регулярності.

Більш регулярні структури мають менший інформаційним змістом, ніж менш регулярні. На основі такого підходу виділяється такий показник, як алгоритмічна ентропія.

Сьогодні висока соціальна значимість системи освіти загалом і вищої освіти зокрема висуває серйозні вимоги до організації діяльності освітніх установ: висуває умови участі в освітньому процесі та вимоги до оцінки його ефективності, а також визначає необхідність враховувати інтереси широкого кола зацікавлених осіб, громадських інститутів і організацій.

Без урахування цих підстав неможливо забезпечити та науково визначити не тільки способи ефективного соціального захисту населення, а й шляхи пом'якшення соціальної напруженості, запобігання соціальних конфліктів і нейтралізації потенційних загроз для суспільства і його освітньої системи.

Вища освіта переслідує мету забезпечення підготовки висококваліфікованих кадрів за всіма основними напрямками суспільно корисної діяльності відповідно до потреб суспільства і держави, задоволення потреб особистості в інтелектуальному, культурному і моральному розвитку, поглибленні і розширенні освіти, науково-педагогічної кваліфікації [21]. Сьогодні відбувається процес зміцнення освітнього простору за рахунок інтенсифікації використання дистанційної освіти, а також форм передачі інформації. Застосування в освітньому процесі інформаційно-комунікаційних технологій є ефективною мотивацією до отримання знань, що, звичайно, стимулює не тільки студентів, а й викладачів. На другому етапі подібні технології стають доступними людям, які не володіють спеціальними знаннями, що проявляється в інтересах до блогів та відкритих інформаційних ресурсів. Унаслідок цих суттєвих перетворень віртуалізуються не тільки комунікаційні зв'язки, а й знання [22].

З огляду на ту обставину, що сутність інформаційного суспільства може розумітися по-різному, включимо в вихідну абстракцію кілька загально визнаних критеріїв: безперервне зростання ролі інформації в житті людини і суспільства; безперервне збільшення частки населення, зайнятої в сфері інформаційного виробництва; інтенсифікацію інформаційно-відображувальних процесів будь-якого роду; глобалізацію інформаційного простору; нарешті так звану інформатизацію як певну інтегральну ознаку концентрації інформаційних процесів. При цьому під останніми розуміються процеси пошуку, отримання, обробки, кількісного накопичення, зберігання, поширення, якісного перетворення інформації і її використання.

Уже критерій «використання» розуміється науковцями як певні методологічні проблеми, оскільки в разі людського суспільства передбачає специфічно соціокультурні форми використання інформації, отже, має на увазі інтерпретацію з точки зору цінностей, сенсу, символу. Тим більше проблематично включення в поняття інформаційного суспільства та інформатизації соціокультурно навантажених ознак, що стосуються соціальних

явищ, наприклад «зміна соціальної структури», політичні процеси, що сприяють (або не сприяють) інформатизації, зміна правових основ суспільства, глобалізація як багатогранний соціокультурний феномен тощо.

У разі утворення індустріального соціуму унаслідок промислової революції XIX ст., то інформаційне суспільство створюється інформаційною революцією, технологічною основою якої виступає формування інформаційних мереж, здатних обробляти велику кількість інформації.

Проблема деяких інформаційних потоків для конкретної особистості полягає в небезпеці надмірного застосування комп'ютерних технологій в освітньому просторі. Більш того, гіпертрофоване захоплення комп'ютером загрожує здобувачу знань втратою здатності орієнтації в реальності, що водночас пов'язано з наступним фактом: комп'ютерна модель стимулює реальну дійсність зі значними деформаціями. Особливо яскраво така тенденція проявляється в комп'ютерних іграх, де у користувача виникає можливість придбання спеціальних навичок за допомогою свого комп'ютерного «двійника». Такий суб'єкт прагне володіти талантами, яких в реальному житті у нього немає. Саме тому визначення меж застосування комп'ютера в освітньому процесі зараз більш важливо, ніж виявлення його позитивних результатів. Крім того, формалізація змісту навчального предмета часто перешкоджає його вивченню, оскільки навчання за допомогою комп'ютера передбачає деяку послідовність операцій, за якими стоїть творець програми навчання. Ось чому ступінь ефективності від виконання цих операцій поки є величина невідома [23].

Необхідно підкреслити, що в цій же ж низці актуалізується проблема «освіта - виховання», яка максимально відображає особливості формування особистості, яка перебуває у віртуальному освітньому просторі [24].

Завдяки комп'ютеру з його багатим операційним середовищем з'являється можливість стимулювати процес діалогу різних культур, який не повинен перетворюватися на монолог, тому що нерегульований діалог, як правило, має не тільки позитивні, але також негативні наслідки. Тут важливо підкреслити,

що діалог, на відміну від монологу, містить зіткнення різних умов, істин і несхожих позицій, які становлять певну цілісність, що включає в себе не тільки розумне осмислення істини, що є внеском в загальнолюдську культуру. Подібне бачення дозволяє трактувати діалог як своєрідне ядро всього спектра глобальних комунікацій [25].

Основними властивостями інформації у формі відомостей є:

- динамічність - можливість зміни, за допомогою отримання і обробки відомостей, відносин між об'єктами матеріального світу, відображеними в організмі, а також їх параметрами і характеристиками;
- духовність - можливість сприйняття відомостей органами почуттів;
- суб'єктивність - залежність кількості і цінності відомостей від одержувача і суб'єкта, що їх оброблює;
- незнищенність - неможливість фізичного знищення відомостей.

Інформація, представлена у формі повідомлень, водночас, характеризується такими властивостями:

- статичність - незалежність набору знаків, з яких сформовано повідомлення, від часу, що пройшов з моменту його створення;
- матеріальність - здатність повідомлення впливати на органи чуття;
- об'єктивність - незалежність повідомлення від отримувача і обробного їх суб'єкта;
- знищенність - можливість фізичного знищення повідомлення;
- обмежена відтворюваність - неможливість точного відтворення повідомлення без його закріплення (копіювання) на деякому матеріальному носії [26].

Підвищення та зростаюча важливість функціональних частин людського капіталу, зокрема уміння обробки та користування інформацією та інформаційно-комунікаційними технологіями, підтверджується певними даними і результатами досліджень, що наводяться нижче:

1. Поняття «інформація» об'єднує два різнорідних поняття - відомості і повідомлення, що володіють певними, що характеризують їх властивостями, і,

як наслідок, володіють здатністю бути предметами людської діяльності.

2. Оскільки сучасне суспільство ідентифікується, насамперед, як суспільство інформаційне, то необхідно зацентрувати увагу на основних концепціях інформаційного суспільства та оцінити можливості інформаційного підходу до розуміння людини, її буття та історії.

3. Згідно органічного підходу до тлумачення поняття інформації вона представляє собою результати відображення руху об'єктів матеріального світу, зафіксовані в організмі або колективі організмів і використовуються ними для адаптації до змін навколишнього світу [27].

Інформація міститься вже в самій структурі матерії і переходить з потенційного стану в актуальний в процесі взаємодії матеріальних систем. Адже обов'язковою стороною взаємодії є відображення, тобто відкладення особливостей одного об'єкта в особливостях іншого. Інформація - це і є зміст цього відображення. З точки зору функціонального підходу, автором якого є А. Фойоль, очевидно, більш вузького, інформація - переважно функціональне поняття. Вона не матеріальна і в структурі системи «Не заморожена». Відтак, під інформаційними процесами в природі і в суспільстві зазвичай розуміються будь-які процеси, пов'язані з отриманням, зберіганням, перетворенням, передачею інформації [28].

Основою органічного світогляду на тлумачення поняття «інформація» є властивість живої матерії - організмів, відображати об'єктивну реальність і використовувати результати цього відображення для застосування в умовах швидкоплинних обставин і динамічного розвитку умов існування - самого життя. Це світогляд більш відноситься до категорії філософського поняття, проте дозволяє зрозуміти і проаналізувати сутність інформаційних, і комунікаційних процесів, що є сьогодні невід'ємною частиною і неодмінною умовою нашого часу.

Аналізуючи витоки і наслідки інноваційних зрушень у сфері освітньої діяльності, важливо враховувати, що педагогічний процес - це не просто передача суми знань, не тільки робота інтелекту. У всі часи на першому місці

було спільна творчість викладача і студента, оскільки воно несе величезний творчий і моральний заряд. Саме тому основне завдання сучасності полягає в тому, щоб повернути викладача в освітній процес, максимально підвищивши при цьому його роль. На цьому напрямку вирішуються завдання якісної підготовки фахівців-практиків, тому що студент заздалегідь втягується в науково-дослідний процес і в змозі замінити викладацький склад в майбутньому. Тут важливо враховувати те, що зміст освітньої діяльності є результатом вільного вибору суб'єктів, а це передбачає створення єдиного інформаційного простору і чітке розуміння реальних можливостей його використання в навчальному процесі.

Сучасний етап розвитку нашого суспільства характеризується зростаючою роллю інформаційної сфери загалом, яка представляє собою сукупність інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, які здійснюють збір, формування, розповсюдження та використання інформації, а також системи регулювання виникаючих при цьому процесі суспільних відносин. Інформаційна сфера є основоположним чинником життя суспільства, активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових безпеки України [29].

Всі перераховані ідеали знаходять інтегральне або, щонайменше, підсумкове значення у підвищенні якості життя. Якість життя, з огляду на заналізоване, складається на основі таких чинників, як тривалість життя, здоров'я, можливість самореалізації і духовного зростання і в обов'язковому порядку задоволеність своїм становищем. В умовах інформаційного суспільства до названих складових додається доступ до інформації, причому ця інформаційна складова підтримує якість життя двояко: забезпечуючи реалізацію інших складових і підвищуючи рівень задоволеності життям безпосередньо.

Соціальна організація з новими технологічними умовами (генерування, обробки та передачі інформації) забезпечують максимальну продуктивність і силу влади. Однак обмеженість мережевої структури суспільства полягає в

тому, що не всі соціальні інститути пронизані логікою мережевого суспільства, згідно з передіндустріальними формами людського суспільства [30].

Під впливом легко доступної інформації виникають порушення суб'єкт-об'єктних відносин, коли викладач і студент іноді міняються місцями. Мається на увазі той факт, що учень часто отримує інформацію в Інтернеті раніше викладача. Все це дозволяє викладачеві періодично виступати в різних ролях: вченого; інформатора; методиста і навіть учня. В цьому випадку інформаційні потоки в освіті формують концепції, однозначно орієнтовані на персоналізацію особистості, що особливе проявляється в заохоченні авторських програм. Подібну діяльність не можна назвати творчою, проте вона виступає як одна з сучасних стратегій формування свідомості вже на шкільному рівні [31].

На думку професора В. Бикова, під інформатизацією освіти варто розуміти «сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб (інших потреб, що пов'язані з упровадженням методів і засобів ІКТ учасників навчально-виховного процесу, а також тих, хто цим процесом управляє та його забезпечує (у тому числі здійснює його науково-методичний супровід і розвиток)» [32].

Життєдіяльність людини пов'язана з отриманням інформації через спілкування в соціумі. Відтак, соціальне життя людей становить інформаційну взаємодію. Ця інформація має відношення до всіх аспектів людської діяльності. Крім того, виділяють технологічний і духовний аспекти діяльності людини. У кожному з них присутні інформаційні ресурси і інформаційний зміст зі своїми стандартами прогнозування, планування, реалізації дій, оцінки результатів. Інформація двояко впливає на розвиток кожної особистості [33].

Інформатизація має великий вплив на формування навколишнього світу загалом. Відповідно, в соціально-інформаційному середовищі відбуваються кардинальні зміни: в освіті, бізнесі, міжособистісному спілкуванні. Інформаційний простір охоплює всі сфери діяльності і позначається на кожній

особистості в ньому. «Саме таким шляхом народжується можливість включення в індивідуальний тезаурус особистості і в її діяльність будь-яких досягнень науки, техніки, соціальної думки, мистецтва, культури в найзагальнішому сенсі [34].

Сучасне суспільство, пронизане досвідом минулих десятиліть, досягло принципово нового рівня культури. Дослідники намагаються встановити взаємне співвідношення між технологічним і культурним розвитком суспільства. Складаються два підходи: інформаційно-технологічний, при якому основною рушійною силою прогресу вважають інформацію і способи її трансляції, і культурологічний, при якому культура розглядається як шлях реалізації ціннісної системи. Саме культурологічний підхід сприяє облагороджуванню людини і прогресивному розвитку людства, проте не виключає і уважного ставлення до науково-технологічних нововведень.

В. М. Стратонов підкреслює: «Усвідомлення ролі інформації в суспільному розвитку передбачає її перехід в розряд найважливіших універсальних категорій, які відбивають об'єктивну необхідність інформаційних ресурсів для всіх основних видів людської діяльності: навчальної, науково-дослідної, виробничої, адміністративно-управлінської, творчої. Реалізація інформаційних ресурсів на основі сучасної комп'ютерної техніки відкриває широкі можливості для багаторазового підвищення ефективності використання всіх інших видів ресурсів. Саме за рахунок інформації і знань, високого освітнього рівня аналітиків і уміння переробляти величезні потоки інформації, пов'язані з діяльністю людства на Землі, робиться спроба розв'язання глобальних проблем людства (пошук альтернативних джерел енергії та раціональне використання запасів сировини, які вичерпуються, пошук компромісів між людиною і природою і тим самим - виживання)» [35].

Нині інформація і знання є головною рушійною силою, тому інформаційні ресурси становлять стратегічні ресурси суспільства. Успішність студента залежить від здатності своєчасно знаходити і продуктивно

використовувати нову інформацію. У глобальній освіті виникли нові проблеми, пов'язані з так званими «добре поінформованими» учнями, які претендують на роль відмінників, але не є власниками глибинних знань. Звідси випливає проблема критерію професіоналізму, коли «успішність» молодшої людини може асоціюватися з великою кількістю несистематизованої інформації.

При розвитку соціально-інформаційного середовища автоматично потрібно підвищити якість життя і діяльності та ефективно використовувати всі можливості інформаційного середовища кожним членом суспільства. Тому задля коректного функціонування інформаційного суспільства потрібні фахівці, готові до самостійної діяльності та організації гармонійних відносин між інформацією та особистістю.

Інноваційні зрушення освітнього простору обумовлені суперечливістю інформаційних процесів в глобальній освіті. Оволодіння основними знаннями з конкретних дисциплін, особливо в своїй фундаментальній частині, дозволяє студентам згодом зайнятися самоосвітою і домислити самим деякі приватні деталі. Важливо також вирішити проблему розвитку вмінь і навичок майбутніх фахівців в тій формі, в якій вони знадобляться у професійній діяльності.

Водночас, варто відзначити, що сучасний студент стає більш вибірковою в контактах, усвідомлюючи, які типи взаємодії для нього найбільш прийнятні. Він намагається фільтрувати деякі контакти, відсікаючи ті, які не відповідають його уявленням про самого себе, і зберігаючи ті, які допомагають досягненню життєвих цілей або сприяють розкриттю його особистості в захопленнях, в яких він також стає більш постійний і вибірковою. Спілкування за допомогою комп'ютерних мереж дозволяє студенту ефективно вибудовувати систему взаємодій з оточуючими, зосереджуючи зусилля на тих аспектах спілкування, які представляються йому найбільш важливими.

Прийняті Постанови Кабінету Міністрів України від 13 липня 2004 року № 905 «Про затвердження Комплексної програми забезпечення загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів сучасними технічними засобами навчання з природничо-математичних і

технологічних дисциплін» на 2005–2011 роки і Постанова Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 року № 1153 «Про затвердження державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 роки» [36] спрямовані на такі цілі і визначають для системи освіти і науки України на державному рівні сучасні завдання щодо подальшого розвитку процесів інформатизації освіти.

Структура соціальних відносин визначається соціальною структурою суспільства, наявністю різних стратегічних і соціальних груп в соціальній сфері суспільного життя (етнічні, демографічні, регіональні, поселенські, професійні, освітні тощо). Всередині соціальних груп складаються, зазвичай, гармонійні відносини людей на основі загального способу життя, подібних світоглядних установок і стереотипів поведінки. Між соціальними групами утворюються складні, часом суперечливі, відносини, що визначаються неоднорідністю суспільства. Освіта в соціальній сфері суспільства виступає засобом відтворення цієї соціальної і професійної структури, забезпечення горизонтальної та вертикальної соціальної мобільності, гармонізації або консервації соціальних відносин. Воно може сприяти і згладжуванню, і поглибленню протиріч між елементами соціальної структури (з питань власності, організації праці, джерел і розмірів розподілу доходів тощо) [37].

Інформаційні технології, покликані інтенсифікувати навчальний процес, на нинішньому етапі глобалізації освіти і в сучасній її формі. Стає більш глибоким розкол на учнів, які багато в чому вже базуються на інформаційно-інноваційному підході до освіти, і тих суб'єктів освітнього процесу, які використовують традиційні методи. Очевидно, що соціально-інформаційна комунікація та інформаційна свідомість суспільства знаходяться в стадії становлення. Загальновідомо, що населення загалом має низьку комп'ютерну грамотність, а інформація займає нижчий щабель серед культурних цінностей. Для повноцінної, успішної реалізації можливостей і здібностей людини в інформаційному світі потрібна висока мотивація до використання нових технологій, а також практична готовність до їх застосування [38].

Розвиток комп'ютерних і телекомунікаційних технологій стало значущою причиною формування ідеї інформаційного суспільства в соціологічних концепціях, підкресливши цінність наукового, теоретичного знання і достовірної інформації. Однак згодом в перспективах освіти інформаційного суспільства відбувається поширення тенденцій до реабілітації інформації позанаукового характеру до спрощення процесів мовної діяльності.

Оперативність отримання інформації та комфортність виступають основними атрибутами інформаційно-інтерактивного пошуку. Відтак, соціально-інформаційне середовище змінюється дуже швидкоплинно і активно. Людина повинна враховувати дані тенденції розвитку нових технологій і способів управління і взаємодії з ними. Використання інформаційних технологій призвело до необхідності підвищення інформаційної культури людства.

Водночас, слід визнати, що культура постіндустріального суспільства готує ґрунт для якісного удосконалення шляхів маніпулювання свідомістю. Проблема соціалізації та формування особистості ускладнюється різними чинниками техногенної цивілізації, навіть самим прискореним характером її розвитку. Техніка вторгається в усі сфери людського буття, деформує психологію, викликає до життя нову ідеологію. Технологізаторство знаходить своє вираження в концепції кіборгізації.

Інформаційне суспільство визначається як результат процесу комп'ютеризації, при якому у людей з'являється можливість отримати доступ до різного роду інформації, позбутися від шаблонної роботи, а, отже, ефективно автоматизувати виробництво. «При цьому зміниться і саме виробництво - продукт його стане більш «інформаційноємним», що дасть змогу стверджувати на користь збільшення частки інновацій, проектно-конструкторських робіт і маркетингу в його вартості; виробництво інформаційного продукту, а не продукту матеріального буде рушійною силою освіти і розвитку суспільства.

Інформаційна концепція звертає увагу на ту обставину, що на постіндустріальному етапі життєдіяльності людини відбувається

децентралізація суспільства, зростання інформаційних потоків, впровадження нових форм зайнятості. Ці зміни можна розглядати з різних точок зору: професійні групи, сфери виробництва, рівні контролю над виробництвом і соціумом. Відповідно, цим зумовлюються і методи управління, виробництва тощо.

Сутність прогресу у всіх сферах суспільства викликає дискусію, і серед вітчизняних, і зарубіжних вчених. З одного боку, прогрес - це гармонійний розвиток людини, суспільства відповідно до законів природи, з іншого - розвиток і задоволення потреб, часто супроводжується нав'язуванням чужих інтересів. Аналізуючи марксистський підхід, вітчизняні вчені виявляють соціальні трансформації внаслідок інформатизації суспільства.

Зміни соціально-інформаційного середовища проживання людини обумовлені розвитком нових технічних пристроїв і нових економічних та соціальних умов. Індивіда пронизують інформаційні потоки в будь-який час і в будь-якому місці. Це відбувається внаслідок розвитку мереж зв'язку: Інтернету, радіо, телебачення, IP-телефонії. Обсяг інформаційно-телекомунікаційних ресурсів безмежний. Невід'ємно важливим аспектом є умови користування різними електронними девайсами і гаджетами. З'явився віддалений доступ до інформації: електронна доставка, інтерактивний пошук, віддалений контроль документів і об'єктів.

Спроби протиставляти технічну і гуманітарну сторони перспективної інформаційної моделі освіти загрожують не просто роздвоєнням особистості учня, але і самої його ідентичності. Саме тому багато викладачів виступають проти інформації, яка може проявлятися в освіті в автоматичному режимі. Однак, на нашу думку, автоматизація інформаційних потоків в освітньому процесі цілком прийнятна при використанні контрольовано-вимірвальних засобів.

В процесі спілкування індивіди творять один одного, адже спілкування - це «обробка людей людьми». Саме тому спілкування є одним з найважливіших умов формування свідомості і самосвідомості особистості, стимулятором її

мотиваційно-спонукальної сфери і розвитку особистості в цілому

В інноваційно спрямованому суспільстві, зазначає американський футуролог О. Тоффлер, «знання стає все більш смертним. Сьогоднішній факт стає завтрашньою помилкою. Однак суспільство, в якому індивідуум змінює роботу, місце проживання, соціальні зв'язки і т.д., надає величезне значення ефективності освіти. Школа завтрашнього дня повинна давати не тільки інформацію, а й способи роботи з нею.

Школярі та студенти повинні вчитися відкидувати старі ідеї, знати, коли і як їх замінювати. ...вони повинні навчитися вчитися, відчуватися та переувчатися. Неграмотною людиною завтрашнього дня буде не той, хто не вміє читати, а той, хто не навчився вчитися» [39]. Дійсно, ті знання, уміння та навички, які людина одержує застосовуючи інформаційний підхід дозволяє побачити, що інформатизація суспільства (під якою в цьому дослідженні розуміється інтегральна ознака інтенсифікації інформаційних процесів) впливає на людське буття загалом (комунікація, знання, культура, система цінностей, соціальна структура, свобода). Зауважимо, що людське буття і його трансформація розуміється нами не в екзистенційному, але, скоріше, соціально-онтологічному ключі. Акцентується ту обставину, що буття людини опосередковано певними матеріальними предметами, носіями, процесами.

Роль і місце організаційного захисту інформації в загальній системі заходів, спрямованих на захист конфіденційної інформації підприємства, визначаються виходячи з виняткової важливості прийняття керівництвом правильного та своєчасного управлінського рішення на основі чинного нормативно-методичного апарату, а також наявних у його розпорядженні сил, засобів, методів і способів захисту інформації. [40]. За таких обставин феномен навчання протягом усього існування зумовив необхідність в освіті зі сторони дорослих, віртуальними студентами стали ті, хто не має часу та можливості здобувати освіту за очною чи заочною формами навчання.

Окрім того, у число понять, що сприяють проясненню сенсу понять «інформація» і «інформатизація», входять наступні: відображення, знання,

сприйняття, негентропія, інтерпретація, комунікація. З цих понять саме комунікація володіє найбільшою соціальною нагруженістю, оскільки інші носять, переважно, гносеологічну або епістемологічну спрямованість.

Підсумовуючи викладене вище можемо зробити висновок, що комунікація - це спілкування, передача інформації від людини до людини - специфічна форма взаємодії людей в процесі їх пізнавально-трудової діяльності, що здійснюється, в основному, за допомогою мови.

Характер принципів змін, що відбуваються в сучасній системі освіти, зводиться до таких проявів:

Сам по собі інформаційний підхід (і, відповідно, поняття «інформаційне суспільство») не викликає відчуття достатнього аргументування соціальних явищ, що відбуваються у конкретній сфері, оскільки рушійні сили розвитку інформаційних технологій лежать в сфері соціальних відносин. При всій своїй значущості і плідності концепція інформаційного суспільства сама по собі не є достатньою для пояснення різючих трансформацій.

1.2 Генеза та стан адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти

Глобальна інформатизація суспільства, стрімкий розвиток інформаційних технологій вимагають сьогодні підготовки фахівців нового типу, які повинні ефективно діяти в умовах інформаційно насиченого середовища, самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору, бути здатними до самонавчання, проявляти націленість на створення перспективних нововведень і пошук шляхів їх практичної реалізації.

Аналізуючи особливості становлення особистості в умовах інформаційного суспільства, важливо враховувати, що викладач до кінця ХХ століття виступав єдиним носієм інформації і критерієм її істинності. У традиційному вузі викладач завжди асоціювався, насамперед, з носієм нової

інформації і дотепер такий образ утримується у свідомості людей традиційних суспільств, наприклад Сходу.

Однак в епоху інформаційної революції ця роль значно змінилася, що спричинило за собою зміну традиційних суб'єктоб'єктних відносин в освітній установі. Річ у тім, що в кінці ХХ століття роль викладача як носія нової інформації різко знизилася. У більшості випадків учні отримують інформацію з обмеженим доступом оперативно за допомогою Інтернету, тобто за межами освітньої системи, і не потребують викладача як носія нової інформації.

Інформаційно-технологічні інновації впливають на всі перераховані моменти (аспекти життя суспільства) і на кожен з них, що і потрібно простежити. Цей вплив може бути негативним (гальмуючим, гнітючим, екстремальним) або позитивним (тобто може сприяти оптимізації тієї чи іншої соціальної функції і, відповідно, адаптації людей до нових умов їхнього буття). Вплив може бути кумулятивним або некумулятивним (синергетичним), що призводить до різких, стрибкоподібних змін), а також точковим або інтегральним.

В результаті переходу на новий, більш високий рівень інформатизації створюються умови для ведення спільної наукової роботи, обміну досвідом практично з усім світом, що дозволяє викладачеві розглядати не тільки традиційне коло завдань, але і можливість:

- а) здійснення індивідуального підходу до студента;
- б) сприяння самостійної і творчої роботи студента;
- в) підтримки колективної роботи.

З'являється новий комплекс завдань:

- необхідність розвитку затребуваних сучасним світовим співтовариством навичок мислення, які включають і глобальний, і критичний контекст;
- вироблення критеріїв максимальної результативності інформаційно-комунікаційних взаємодій суб'єктів заручення;
- вміння освоювати нововведення і оперативно адаптуватися до їх змін у сфері інформаційно-комунікаційних освітніх технологій;

- володіти інтелектуальними і професійними навичками для постановки питання і вирішення проблемних завдань, здійснення пошуку та систематизації отриманих результатів [41].

Не настільки очевидним є вплив цих інновацій на сферу виробничо-економічних відносин в частині форм власності і розподілу доходів (а також ролі в організації виробництва). Там зберігаються капіталістичні відносини, приватна власність на засоби виробництва, несправедливий розподіл доходів, найману працю, нееквівалентний обмін (він часто замаскований під вільний ринок, наприклад, в разі проявів неоколоніалізму, коли інформаційні технології дозволяють винести низькооплачувану працю до країн Третього світу), стихійний ринок створюють передумови для негативних наслідків впровадження інновацій. Адже сама по собі можливість дистанційної (віддаленої) участі в виробничому процесі повинна була б позначитися на соціально-економічному житті країни, народу цілком позитивно. Варто констатувати, що людям вже не потрібно прагнути з провінції до столиці, з країн Третього світу - в Європу, із сільської місцевості - в місто. Технології не йдуть на користь, оскільки не вирішені застарілі соціальні проблеми, не подоланий соціальний антагонізм. Викорінити його технологізаторськими методами неможливо. Ця істина була відома ще двісті років тому, але в сучасних умовах знову підтверджується [42].

Метою змін людської природи є і поліпшення конкретних фізичних і когнітивних людських здібностей, і радикальне перетворення людини, аж до досягнення безсмертя. Трансгуманісти пов'язують свої судження про майбутнє з конвергенцією конкретних технологій: нанотехнологій, біотехнологій та інформаційних технологій. Трансгуманізм як філософський напрямок набирає силу і сам швидко розвивається в мінливому світі в ході дискусій про природу інтелекту, про його штучне відтворення за допомогою спеціальних технологій. При цьому трансгуманізм як світогляд може відбутися, тільки якщо вирішені питання, що стосуються можливості і допустимості застосування технологій, з якими трансгуманізм пов'язаний.

По-перше, спробуємо простежити особливості інтеграції різних сфер соціального буття (економічної сфери, політичної, соціальної, демографічної) в просторі освіти і за допомогою педагогічної влади, виявити елементарні закономірності цього процесу. По-друге, постараємося, наскільки можливо в межах філософського дослідження, позначити механізми, канали зворотного впливу владних відносин, іманентних сфері освіти, на інші види влади, конкретизувавши уявлення про ядро і периферії педагогічної влади. По-третє, сфокусуємо увагу на трансформаціях, що стосуються власне суб'єктів освітнього процесу (і, в той же час, суб'єктів владно-педагогічних, взагалі владних відносин), а також на те, що відбувається з системою цінностей у контексті інновацій у сфері освіти [43].

Однак необхідно пам'ятати про легкість сповзання соціально-філософських досліджень майбутнього в русло соціальної або технократичної утопії. Утопізм тих чи інших соціологічних побудов якраз і є прямим наслідком одностороннього, метафізичного перебільшення однією з двох крайнощів - технократизму або соціологізаторства, наслідком ігнорування яких фундаментальних, загальних соціальних закономірностей, або цивілізаційних особливостей (для сучасної епохи такою цивілізаційною особливістю виступає, вочевидь, розквіт інформаційних технологій) [44].

Проведений аналіз дозволяє прийти до наступних висновків.

1. Між інформаційно-технологічними та соціальними змінами в суспільстві існує двосторонній зв'язок: нові інформаційні технології можуть сприяти швидкому руйнуванню гармонійних відносин, проте загострювані протиріччя стають рушійною силою соціальних перетворень, які, як результат, з необхідністю припускають перетворення всього інформаційно-технологічного базису[45].

2. Для успішної адаптації особистості в інформаційному суспільстві невід'ємною умовою є сприйняття іншого індивіда не фрагментарно, а цілісно, з урахуванням його індивідуальних особливостей: вік, умови життя, цілі і мотиви, концепція розуміння світу. Безумовно, позитивні якості необхідно

виховувати цілеспрямовано. Аналіз взаємозв'язку інформаційно-технологічних і соціальних змін приводить нас до необхідності дослідження феномену віртуальності як важливої основи принципово нових реалій інформаційного суспільства [46].

Відбувається розхитування опозиції «істина - брехня». Значний вплив на дезорієнтацію людини в інформаційному просторі надають засоби масової комунікації, які виступають ареною різнодумства. Така цінність інформаційного суспільства знаходиться під контролем економічної і політичної еліти.

У період постіндустріального розвитку важливе місце займають системи штучного інтелекту та інформаційно-комунікаційних технологій. Розвиток технічних інновацій тягне за собою зміни в соціальному середовищі, сприяє розгортанню творчих здібностей в адаптації особистості. Однак в суспільстві творчість особистості є творчістю егоїста, спрямованою на задоволення особистих потреб [47].

Інновації в освіті необхідні, і члени навчальних закладів повинні робити акцент на цій концепції. В останні кілька десятиліть інновації в освіті розглядалися як вирішальний чинник підтримки конкурентоспроможності в глобалізованій економіці. Використовуючи технології та інноваційні методи в освіті, можна полегшити проблеми та добре організовано виконувати свої завдання та діяльність. Інновації на рівні школи призвели до змін у процесі навчання. В інноваційних навчальних закладах традиційні методи навчання замінюються підтримуваною системою самопомоги. У цьому випадку студенти вчаться використовувати технології для кращого розуміння академічних концепцій та вдосконалення системи освіти. Використання технологій при підготовці завдань, а проекти стимулюють їх до навчання [48].

Розгляд інформатизації як одного із шляхів виходу системи освіти з кризи, дозволяє стверджувати про наявність тісного зв'язку освітньої проблематики з проблематикою періоду освоєння інформаційної картини світу, усвідомлення єдності законів функціонування інформації у природі та

суспільстві, практичного їхнього застосування, створення індустрії виробництва й обробки інформації. Технологія - це використання знань, інструментів, прийомів, систем і методів з основною метою вирішення проблем або слугування певній меті. В навчальних закладах освітяни використовують технології для підготовки своїх планів уроків та для виконання інших завдань на своїх робочих місцях. Студенти використовують технології для розуміння концепцій та підготовки завдань та проектів. Співробітники також використовують технології для виконання адміністративних функцій. Тому можна констатувати, що коли члени навчальних закладів широко застосовують технології, вони можуть задовільно виконувати свої службові обов'язки. З часом відбувається розвиток технологій. Люди запроваджують нові технології, щоб вони могли запропонувати рішення своїх проблем та отримати задоволення від роботи [49].

Починаючи з 40-50 років XX століття представники різних наукових спеціальностей шукають відповідь на питання про те, як створити машину, інтелектуальні можливості якої були б тотожні інтелектуальних можливостей людини. З загальнонаукової точки зору штучний інтелект можна звести до певних функцій і алгоритмів, схожим на людську свідомість або алгоритм людського розуму. Нині створюються різного виду інтелектуальні ігри та програми, де герої наділені надлюдськими здібностями і майстерно захоплюють сучасне людство в свій віртуальний світ. Успішне вирішення питання імітації машиною людського мозку набуває величезне значення для розуміння природи людського мислення і свідомості, для розуміння природи психічного загалом [50, с. 168]. Тепер віртуальний світ набуває рис всезагального, необмеженого ані простором, ані часом, що безперечно залишає відбиток на самому сенсі освітнього середовища, яке поєднує в інформаційному суспільстві два названих світи.

Використовуючи технології, люди можуть виконувати свої завдання та функції менш трудомістким чином. Коли вони добре вправляються з використанням комп'ютерів, вони можуть виконувати свої завдання, звіти та

проекти менш трудомістким чином. Дослідження показали, що коли люди користувались ручками та папером, це було нудно, і вони стикалися з труднощами та проблемами у виконанні своїх завдань вчасно. Отже, використання технологій дозволило їм зробити ефективний внесок у своєчасне виконання своїх завдань. У вищих навчальних закладах, коли студенти складають іспити, вони використовують ноутбуки. Оскільки вони дотримуються такої точки зору, вони зможуть закінчити свою роботу вчасно.

Під віртуальною реальністю домовимося розуміти цілісну сукупність віртуальних об'єктів, що складається і функціонує в якості одного з аспектів суспільства, як аспекту соціального буття людини (хоча вказана реальність реалізується, як і суспільна свідомість, лише за допомогою свідомостей індивідуальних, інтерсуб'єктивна віртуальна реальність, громадська, очевидно, не зводиться до суми індивідуальних, суб'єктивних віртуальних реальностей).

У швидко мінливому сучасному світі, на тлі науково-технічного буму і наближення до гіпотетичної точки технологічної сингулярності постає питання про майбутнє людини як біологічного виду. В процесі еволюції біологічних технологій виникає безліч альтернатив, що стосуються якісної зміни життя. Об'єктом пильної уваги вчених і філософів стає людський мозок, активізується робота по створенню штучного інтелекту. Відповідно, ширяться і професійно філософські, і суспільно-політичні дискусії.

Під інформатизацією ж домовимося розуміти всяке породження віртуальних об'єктів (так би мовити, перетворення фізичного об'єкта в віртуальний), а головне - історичне ускладнення віртуальної реальності і зростання її ролі в соціокультурній системі, в житті людини і суспільства; не просто будь-які апаратні або операціональні процедури, пов'язані з наданням програмного забезпечення і фізичних ресурсів (включаючи найвідоміший підрозділ на уявлення, програми та сервери тощо).

Перспективи розвитку інформаційного суспільства, представлені у працях теоретиків постіндустріального суспільства, знаходять підтвердження в реальній соціальній практиці. Необхідно відзначити, що перехід від

індустріального до постіндустріального суспільства багато в чому залежить від того, наскільки розвинене суспільство в області комп'ютерних технологій. Однак, незважаючи на різний рівень комп'ютеризації суспільства - розвиток її економіки в цілому, є загальною тенденцією і являє собою універсальну модель розвитку сучасного суспільства в цілому. Економіка в постіндустріальному суспільстві характеризується тим, що промисловість за показниками зайнятості і основної частки в національному продукті все більше заміщується сферою послуг, яка орієнтується на виробництво і обробку інформації. В інформаційному суспільстві, де інноваційні процеси мають першорядну значимість, неухильно зростає роль освіти. Поряд зі зміною ролі освіти в постіндустріальному суспільстві розширюється також розуміння сутності самого освітнього процесу. Саме тому в числі стратегічних напрямів розвитку освіти, визначених у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», затвердженій 25 червня 2013 р., визначено її інформатизацію, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки. В розділі «Інформатизація освіти» особливо наголошується, що «Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві» [51].

ІКТ виступають в ролі мотивів, стимулів, що обумовлюють активізацію пізнавальної діяльності, а також викликають прагнення особистості долучитися до цінностей іншого, довідатися більше про світ і людину в ньому (інформаційно-пошукові довідники, віртуальні лабораторії, навчально-ігрові електронні ресурси, демонстраційні, імітаційні). Розширення професійного спілкування (інтерес до наукової інформаційної діяльності). Комп'ютерні мережі, електронне листування, інтерактивний доступ до віддалених ресурсів [52].

За допомогою ІКТ особистість може найбільш яскраво розкрити свій творчий потенціал в сфері інформаційно-комунікаційних технологій. ІКТ

сприяють формуванню і поліпшенню емоційного сприйняття, інтуїції, мислення, уяви, логіки, співчутливості, втілення в життя досконалого спілкування, прилучає особистість до багатовікового досвіду, знань, цінностей.

Розглядаючи інновацію як рушійний імпульс соціальних змін, часто не беруть до питання про межі допустимої міри новизни в суспільстві. З точки зору технічного та технологічного прогресу інновація, сприйнята як благо, виявляється дестабілізуючим елементом для культурного середовища. Недотримання меж «кроку новизни» як заходу інноватизації, може ввести суспільство в інноваційний хаос, головною характеристикою якого є втрата адаптаційного потенціалу суспільством і індивідами до нескінченно, неконтрольовано поновлюваного соціального простору.

Дотримання заходів інноваційності визначається, насамперед, стійкими елементами культури: менталітетом, цінностями, етичними і моральними нормами. При цьому діалектичний процес інноваційного розвитку полягає в тому, що суспільство і його культурне середовище потребують нового. Саме в умінні приймати й освоювати інновації полягає життєздатність традиції, яка є показником життєздатності культури та суспільства загалом. Найбільш сильним тяжінням культурні норми вирізняються в національних ментальних установках, чим більш «національної» є культура, тим менше вона інноваційна.

Запозичення і виробництво інновацій стосуються таких культур, технічних новацій і відкидають інновації соціальні (наприклад, мусульманська культура). Чим вище інноваційна активність суспільства, тим більше автоматизованим, відірваним від коренів воно стає. Відтак, інноваційний суспільний прогрес викликає значний потенціал руйнування колективної ідентичності в суспільстві. Проте в західній філософії, особливо серед постмодерністів, домінує думка, що плинність, структурні руйнування і кризи створюють поле для реалізації творчих можливостей людини, які представляють собою сутність процесу самореалізації індивіда [53]. Під особистістю розуміється, насамперед, індивідуальність людини, причому не біологічна, а соціальна. Інакше кажучи, особистість - це і є соціальна

індивідуальність, тобто сукупність характерних для людини соціальних якостей, його соціальна самобутність. Тільки діяльність формує особистість, неодмінною умовою її творчої діяльності є свобода дій і відповідальність.

Розглядаючи інноваційний тип суспільства, в якому нововведення є необхідним чинником розвитку, і вироблення нової єдиної логіки соціального порядку, ми виділили його позитивні риси: зростання знань і інформації, розширення доступу населення до інформаційних продуктів, збільшення можливостей для творчого самовдосконалення людини тощо - і на недоліки: неможливість адаптації до лавиноподібним змін, злам єдиної соціальної структури та ін. В крайньому випадку інноваційне суспільство прагне до точки сингулярності, в якій час освоєння нового скоротиться до мінімальних показників.

Саме тому людина і потребує освіти. Передбачається, що закінчивши школу, випускники, оперуючи навичками інформаційно-комунікаційних технологій, можуть легко орієнтуватися у всіх сферах життєдіяльності, використовуючи принцип нестереотипного бачення світу, мислення, творчого мислення, з урахуванням встановлення суспільних відносин. Погодимося з думкою М. Маклюена в тому, що «Творча стратегія, заснована на правильно поставлений діагноз, наказала б глибинний або структурний підхід до існуючого письмового та візуального світу. Якщо ми так і будемо вперто дотримуватися загальноприйнятого підходу до цих процесів розвитку, то наша традиційна культура буде зметена з лиця землі, подібно до того, як це сталося в шістнадцятому столітті зі схоластиком».

Система освіти є одним з головних, відносно самостійних соціальних інститутів. Кризові явища в системі освіти негативно позначаються на всіх сторонах суспільного життя, створюють загрозу національній безпеці, а в перспективі можуть стати (якщо вже не стали) одним з джерел глобальних колізій. Звідси, необхідність пошуку нових підходів до вирішення і традиційних, і принципово нових проблем, що виникають у сфері освіти, необхідність переосмислення сутності процесів, що відбуваються.

Інформатизація освіти суспільства повинна здійснюватися в межах сучасних антропологічних ідей, котрі поєднують у собі технологічні і гуманітарні аспекти, етичні орієнтації та духовні цінності, які стверджують гуманізм як спосіб життєдіяльності суспільства. Адже, як зазначає академік В.Г. Кремень, «Розвиток творчих потенцій людини, які засновані на розумі, знанні мудрості, «душевному відчутті», «пізнанні серцем», на всьому тому, що перетворює людину на особистість. Це - кредо сучасного людиноцентризму в освіті» [54].

Водночас, в інноваційному суспільстві виникає феномен повторюваності ризиків, критичних ситуацій. Вони відтворюються в результаті деструктування суспільства, яке призводить до внутрішнього розколу, до відсутності кооперації і солідарності між різними соціальними групами. Прагнення до збереження соціальними групами свого status quo викликає небажання вчитися на власних і чужих помилках, відсутність критики і самокритики, призводить до стану арефлексії. В таких умовах змінюється сенс концепції рефлексивного управління, в ній розмивається і зникає чітко оформлений механізм соціальної відповідальності при реалізації рішень соціального управління.

Інновація визначається як складний комплексний феномен, що є особливим продуктом (процесом) людської діяльності, застосований для випередження, запобігання і вирішення соціальних протиріч на підставі якісного оновлення соціального буття. Інновація є реалізацією творчої здатності, властивою всім формам і рівнями ієрархії буття людини. При цьому одна інновація породжує іншу, створюючи безперервний ланцюг змін (технологічних, економічних, соціальних), де інновації мають різні масштаби, межі застосування і соціальні наслідки. Така комбінація різнорівневих, різномасштабних інновацій становить сутність інноваційного процесу. Інноваційні процеси в суспільстві можуть протікати як безболісно (найчастіше це стосується впровадження технічних інновацій), так і вкрай важко (введення соціальних інновацій).

Між біологічною та макроелектронною революціями існує матеріальна і методологічна взаємозалежність. Наприклад, генні модифікації і ідентифікація людських ДНК здійснюється за допомогою обчислювальних потужностей. В роботі ДНК і природної еволюції відбувається генерування і копіювання інформації в міру збільшення швидкості програмного забезпечення, обсягу пам'яті і гнучкої обробки інформації.

Традиційна освіта, що панувало у всьому світі аж до 70-х рр., передбачала певну освітню модель, яка сформувалася в рамках індустріального суспільства. Метою такої освіти було засвоєння певного детермінованого масиву знань у рамках освітніх програм. Однак розвиток і поширення інформаційних технологій, що відбувається в рамках переходу до інформаційного суспільства, змінює систему освіти в цілому [55].

Болонський процес або, так званий, єдиний європейський освітній простір, є прямим відображенням глобальних процесів, що проектується на європейському континенті. З одного боку, це спроба зберегти європейську ідентичність, при зустрічі культур в регіоні, коли соціокультурний конструкт проходить випробування через інформаційний простір, трудову мобільність [56]. Сучасний університет - це складена, мультиплексна модель, що увібрала в себе безліч функцій. Їх комбінація може варіюватися в залежності від таких чинників: локального замовлення регіону, соціально-економічного середовища проживання університету, сукупність зовнішніх умов. З огляду на це, підвищується рівень варіативності форми, змісту, мети, завдань і місій університетів. «Економіка знань» пред'являє жорсткі вимоги до всіх учасників і університети не стали винятком: освітній продукт може бути конкурентним тільки в тому випадку, якщо він буде унікальним. Тоді він забезпечить розробнику і провайдеру монопольні переваги. Університет не є тільки центром культури або центром науки або фабрикою з виробництва інтелектуальної робочої сили, сфера його застосування значно розширюється.

Інформатизація освіти призводить до того, що необхідно визначити підстави нової моделі освіти, розуміння фундаментальних понять, насамперед,

суб'єкта освіти. Водночас, суспільство набагато більшою мірою зацікавлене в тому, щоб його громадяни були здатні самостійно, активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися до мінливих умов життя.

Глобалізація розмиває національні кордони, об'єднує національні економіки, культуру, технології та управління і створює складні відносини взаємозалежності. Зміна контурів ринку праці спостерігається не тільки в масштабах світової економіки, але і в межах регіональної. Відбулась зміна ставленні до освіти: якщо раніше знання розглядалося як аксіома, безмежна цінність, то відтепер запанувало поняття «корисного знання» (англ. - Useful Knowledge).

При цьому проблема посилюється тим, що прогрес призводить до виникнення все нових феноменів в соціально-економічному просторі, нових форм технологічних продуктів, отже, виникає потреба в нових фахівцях і міждисциплінарних програмах. Старіння знання вже не сприймається сьогодні, як віддалена загроза, а усвідомлюється багатьма дослідниками і університетськими управлінцями, що роблять ставку на випереджальний розвиток. Ринок праці надзвичайно динамічний і мінливий: щорічно з'являється понад 500 нових професій, цикл життя яких від 5 до 10 років. Надалі такі професії або зникають, або серйозно трансформуються. Людина в новому столітті за своє життя змушена буде змінити не одну професію. Отже, виникає необхідність переходу від монопрофесіоналізму до мультипрофесіоналізму. Це вимагає розвитку здатності до самозміни, самопізнання, самовдосконалення, самореалізації і рефлексії.

По суті перебудова системи освіти здійснюється на основі потреб й у відповідності освітньої стратегії та можливостей її реалізації. Важливість та актуальність процесу інформатизації для розвитку освіти і сучасного суспільства в цілому усвідомлюється на всіх рівнях: теоретичному, практичному, інституціональному. Проте як теорія, так і реальна практика освіти сьогодні ще далекі від вирішення всіх насущних освітніх проблем. Можна виділити низку ключових причин.

В сучасних умовах пояснення межі має велике значення, оскільки межа є необхідним елементом в становленні і функціонуванні соціального буття. Вона задає мету, зміст і структуру соціальних систем. У ній здійснюється перехід від упорядкованого стану систем до нестійкого, хаотичного стану і навпаки; відбувається розмивання межі між порядком і хаосом і здійснюється їх синтез, на основі якого створюється конфігурація системи.

В інформаційному суспільстві особистість має можливість використовувати інформаційно-комунікаційні засоби (ЕОМ, відео-, кіно-, аудіоматеріали) з метою самоосвіти. Освітні засоби ІКТ можна класифікувати по низці параметрів: по важливості справ педагогічним завданням, виконуваних функцій в організації освітнього процесу, за типом інформації.

Проблеми інформатизації освіти можуть розглядатися сьогодні у надзвичайно специфічному розумінні інформатики і способі її викладання в освітніх установах. Викладання інформатики проводиться ізольовано від інших предметів і курсів, що розглядають проблеми інформатизації сучасного суспільства [57]. У сучасному суспільстві спостерігається невідповідність між просунутими інформаційними технологіями і відстаючими соціальними реаліями (що, між іншим, відповідає принципу відповідності виробничих відносин характеру і рівню розвитку продуктивних сил). У міру подолання розриву віртуальне існування набуває рис цінності нового типу, сприяє розкриттю нових граней свободи, соціальності, людських здібностей.

На нашу думку, суб'єктом, інтегруючим освітню взаємодію як процес, є особистість, з одного боку - хто навчається, з іншого - навчає. У сучасній Україні ці ролі значно трансформуються, що обумовлено впровадженням нової інформаційної освіти. Оскільки сучасна людина живе в інформаційному суспільстві, насиченому різними видами інформації, то успішність його в такому суспільстві багато в чому залежить від володіння широким діапазоном компетентностей, пов'язаних зі споживанням і створенням текстів в найрізноманітніших форматах: візуальних, звукових, письмових. При цьому особливого значення набуває здатність розуміти і оцінювати повідомлення з

багатьох джерел інформації, вміння спілкуватися і жити в різноманітному глобальному суспільстві. Цей виклик глобального інформаційного суспільства важливий для всіх людей. Проте найбільшої гостроти він набуває для учнівської молоді, студентів, їх академічної успішності та успішності навчання, для їх майбутнього працевлаштування та орієнтації на ринку праці, а також освіти протягом усього життя [58]. Взаємодія соціальної та інформаційно-технологічної систем також звертає увагу на ускладнення суспільства і зростання його нестійкості. Інформаційне середовище складається з певних знаків і символів, які легко кодуються і перекладаються в алгоритми, і в такому вигляді сприймаються і освоюються кожним членом суспільства. Нове інформаційне середовище істотно деформує комунікаційне середовище, що склалася між людьми в ході попередньої соціальної еволюції. Ставлення людини до самої інформації стає в одну низку з такими традиційно відомими типами відносин як ставлення людини до праці, предмету праці, засобу праці, власності, природи, іншої людини. Не можна не погодитися з тим, що інформація не може бути власністю, в тому сенсі, в якому нею може бути матеріальна річ. Соціальні зв'язки стають за своїм змістом, якщо можна так висловитися, більш когнітивні. Традиційний тип колективу втрачає стійкість. Інформаційні потоки створюють нові соціальні спеціалізовані групи, загалом представляють якісь корпоративні інтереси. Загалом, вказані групи виявляються нестійкими і зсередини, і до зовнішніх соціальних змін. Відмінною рисою є зміна характеру міжособистісних взаємин, зникнення тривалої співпраці, короткочасні зв'язку (професійні, дружні, сімейні), що викликає розбіжність індивідуальних і групових ціннісних орієнтацій і обумовлює конфліктогенність самого суспільства.

Новою тенденцією, обумовленою вторгненням віртуальних феноменів в освітній простір, є трансформація традиційних критеріїв, що характеризують діяльність таких суб'єктів освітнього взаємодії, як викладач і студент. сучасне суспільство знаходиться в руслі нової технологічної хвилі на базі нано, кібер і інших інноваційних технологій. Одним зі складових цієї хвилі є Smart-

технології, Smart-пристрої, Smart-ресурси, що з'єднуються в Smart-системах.

Крім суспільного прогресу, людське буття зазнає суттєвої небезпеки. Відбувається підміна творчих процесів деструктивними, такими як спотворення цілей, цінностей, ідеалів, ззовні нав'язаними стандартами. Інформація перетворюється в товар, що призводить до руйнації сформованих систем моральності і інформаційним війнам. Оскільки реальний світ підміняється віртуальним, причому з уже глибоко інкорпорованої дезінформацією, суспільство часто стає не в змозі виявити, правильно оцінити вчасно і якісно відповісти на загрози самому його існуванню.

При формуванні нового освітнього середовища своєї професійної діяльності педагог незмінно стикається з цілою низкою проблем. Вони пов'язані, насамперед, з відсутністю розвиненої і систематизованої теорії навчання в сучасних інформаційно-освітніх середовищах, з недостатнім рівнем сформованості понятійно-категоріального апарату в сфері інформатизації освіти. Окрім того, відсутні навчально-методичні комплекси для ефективного навчання в сучасних інформаційно-освітніх середовищах. А також постає чітко виражена проблема нестачі відповідних знань і умінь у педагогів, обумовлених невисоким рівнем їх методичної підготовки та перепідготовки для роботи в нових умовах. Крім того, суб'єкти освітнього простору в вказаному випадку розділені не тільки в просторі, але часто і в часі. Зрозуміло, що найсучасніші інформаційні технології створюють повний ефект присутності і навіть посилюють його в порівнянні з реальністю. Все це деформує простір віртуалізації освітнього процесу, в результаті чого може знижуватися якість освіти.

Є всі підстави вважати, що з початком епохи інформаційних технологій, коли під віртуальною реальністю стали розуміти майже виключно специфічний штучний світ, підтримуваний, з одного боку, технічними засобами, а, з іншого боку, сенсорикою людини (насамперед, зорові і слухові відчуття) , відбулася не тільки конкретизація поняття, але, на жаль, мало місце і звуження його значення. Відтак, з поля зору зник, по-перше, взаємозв'язок, можливо, істотний,

між віртуальністю як станом, який може реалізуватися за певних умов (тобто потенційно, можливість), і віртуальністю як імітаційною реальністю, що лежить на стику свідомості і кіберпростору.

По-друге, і це, безсумнівно, дуже важливо з точки зору завдань нашого дослідження, була втрачена, замаскована гострота власне філософської проблеми, що стосується онтологічної і аксіологічної подвійності концепту інформатизації: з одного боку, цей концепт несе позитивні конотації розширення, ускладнення світу, множення його атрибутів і модусів; з іншого ж - негативні конотації симуляції дійсності, тобто її імітування, фіктивність, уявність, ілюзорність, фантомність, неіснування. Розширення кола знаково-символічних, технічних засобів, в тому числі, що імітують ті чи інші сторони дійсності, безумовно, становить досягнення технічної думки, однак втрата розуміння відмінності між дійсним і позірним ніяк не може вважатися цінністю.

Віртуальна освіта здійснюється у взаємодії з віртуальним простором викладачів, студентів і досліджуваних об'єктів, які його і створюють. За допомогою віртуального простору всі учасники освітнього процесу отримують доступ до інформаційних освітніх ресурсів, електронних курсів, а також можливість самостійно планувати і організовувати етапи навчання [59]. Реальним наповненням онтологічного статусу віртуального освітнього простору є системна сукупність освітніх ситуацій, які визначаються рівнем розвитку використовуваних інформаційних технологій. Наповнення гносеологічного статусу пов'язане з освоєнням (вивченням) інформаційних технологій надаються віртуальною реальністю, і постійним їх оновленням і змінам.

Нині затверджується новий тип раціональності в науці, який обов'язково включає рефлексію над цінностями, що характерно для традиційних східних культур, оскільки багато в чому обумовлений уявленнями про принципового взаємозв'язку істинності і моральності. Однак варто зауважити, що характерна для сучасного етапу розвитку цивілізації зміна типів наукової раціональності не

ставить під сумнів саму раціональність, яка залишається необхідною для діалогу різних культур.

Розглядаючи індустріальне суспільство, можна спостерігати, що рух інформації обмежувався простим відтворенням знань в масштабах одного суспільства. В індустріальному суспільстві взаємодія держав будувалося за подвійними стандартами: явну дипломатію супроводжувала таємниця, закрита від громадських мас. Не викликає сумнівів той факт, що в інформаційному суспільстві інформація стає більш доступною і відкритою. Інформаційні ресурси, що містять відверті дані, і свобода слова в конкретній ситуації піддають ризику здійснення таємництва, зберігання конфіденційної інформації. Роль інформаційних технологій зростає. Однак зараз доводиться більше дбати про кількість, ніж про якість продукції. Виникає питання про інформаційну безпеку суспільства загалом [60].

Внаслідок широкомасштабного поширення свобод людини і легкодоступною інформації першорядне значення має питання інформаційної безпеки соціуму, отже, технічний прогрес також орієнтований на запобігання витоку інформації, що захищається. Ймовірно, для захисту інформаційних потоків буде потрібно перебудова суспільних відносин, оновлення та кодифікація правової системи, де за допомогою технічного прогресу посиляться робота з викорінення шпигунства, незалежно від його мети і завдань [61].

Віртуальні тенденції в освіті проявляються також в тому, що сьогодні постійно виникають нові високі інформаційно-комунікаційні технології, електронні послуги, соціальні мережі. Інтернет набуває все більш глобальний характер, охоплюючи всі сфери життєдіяльності суспільства. Формується інформаційно-комунікаційна єдність і різноманіття людської цивілізації. Деякі дослідники вважають, що «за допомогою засобів інформатизації можливий доступ кожної людини до різних інформаційних ресурсів. ... Нові високі технології змінюють свідомість людини, її світорозуміння».

Крім того, багато питань, пов'язаних з функціональною спрямованістю

інформаційних процесів в сучасній освіті, так чи інакше пов'язані зі Smart-освітою, яка здатна забезпечити максимальний рівень освіти, відповідний завданням і можливостям сьогоденного світу; адаптацію молодих людей до швидко мінливих умов освітнього середовища; гарантії переходу від книжкового контенту до інтерактивного.

Однак в сучасному навчальному закладі процес викладання за допомогою інформаційних мереж став таким же звичним, як і спілкування через телефон, хоча це не вирішило традиційних проблем. Проте загальна тенденція поки зберігається, а провідні напрямки розвитку освіти обумовлені іншими категоріями, які пов'язані з найбільш динамічним професійним сегментом населення і стають все більш перспективним [64]. В інформаційному суспільстві система освіти є виробником засобів виробництва, а також виробником людського капіталу. Саме тому «... зараз можна говорити про те, що людина існує одночасно в різних освітніх просторах, деякі з яких пов'язані між собою і доповнюють одна одну, але інші - слабо пов'язані між собою або ж практично автономні».

Провідні глобальні чинники зумовили появу і розвиток в Україні такого складного і багатозначного поняття, як «інформаційна культура». Необхідно виділити наступні чинники:

- зростання обсягів інформації;
- прискорена інформатизація суспільства;
- усвідомлення фундаментальної ролі інформації в соціумі;
- розвиток інформаційних технологій;
- становлення і оформлення інформаційного суспільства [65].

Досягнення в галузі інформаційних технологій надають в процесі навчання нові інструменти для викладачів і учнів. Сучасна освіта має безперервний характер, цьому сприяють і інформаційні технології. За останні роки здійснено масове оснащення освітніх установ технікою. Щоправда, в сучасних вузах використовуються комп'ютери різних поколінь, відповідно володіють різними можливостями, що об'єктивно знижує темпи ефективної

інформатизації освітніх установ. Інший «революційний прорив» - бурхливе зростання числа електронних ресурсів, які пропонуються для використання в освітньому процесі.

Переваги подібних технологій детерміновані широким діапазоном використання, тобто в багатьох передових країнах Smart-технології ефективно використовують не тільки в сфері освіти, але і в економіці. Ефективність Smart-технології обумовлена трьома основними чинниками:

1) гарантією мобільного доступу, який забезпечує отримання цифрових послуг широкого діапазону в будь-якій точці світу, зорієнтовані при цьому на індивідуального користувача;

2) акумулюванням і систематизацією отриманої інформації у вигляді нових знань, які є основою модернізації національної економіки;

3) формуванням Smart-оточення, при якому інформаційно-технологічна сфера наближається до природного інтелекту, стимулюючи появу подібних розробок і служачи базою для авторських розробок.

Прийдешні новації зажадають від вузів зміни організаційної структури, підбору і навчання мережевих викладачів, активної розробки контенту електронного навчання. Традиційна завдання вузів - навчити людей жити на рівні культури і найбільш прогресивних ідей свого часу. Гнучкість, оперативне реагування на зміни, що відбуваються, практико-орієнтованість - таким вимогам повинні сьогодні відповідати навчальні заклади. Цими постулатами і керуються формуються Smart-університети.

Узагальнюючи зазначене, можна аргументувати висновок про те, що внутрішній світ кожної людини унікальний, в соціумі спостерігається протиріччя між об'єктивним характером інформаційно-технологічних інструментів і суб'єктивним характером значень, обумовлених особистісними особливостями людини. Для вирішення протиріч необхідно встановити смислові зв'язки в свідомості людини між зовнішніми структурами і внутрішнім світом особистості. З одного боку, в історії світу особистість ніколи не мала свободи конструювати власну ідентичність і постійно змінювати її.

Але, з іншого боку, люди використовують можливість самовираження для реалізації різних деструктивних проявів. Крім того, ЗМІ впливають на відмінність соціальних груп на користь однозначно трактування повсякденності, що сприяє усуненню людей від висококультурних цінностей.

Водночас, при дослідженні питань інформатизації освіти доцільно підходити до цього питання з використанням системного та синергетичного методів.

1.3 Зміст та сутність інформатизації у сфері освіти

Віртуалізація життя, притаманна інформаційному суспільству, особливо проявилася в освітній сфері, тобто студент не тільки не потребує вчителя і однолітків для отримання нової інформації і обробки її, а й поступово розриває всі комунікаційні зв'язки, оскільки вони заважають конструювання особистого освітнього простору.

До нормативно-правового забезпечення розвитку інформатизації суспільства варто передусім віднести Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки». Зазначеним законом прагнення до побудови інформаційного суспільства, орієнтованого на інтереси людей, віднесено до пріоритету України. Основною ознакою інформаційного суспільства визначено можливість для кожного створювати й накопичувати інформацію, мати доступ до неї, користуватися та обмінюватися нею, з метою сприяння суспільному та економічному розвитку суспільства і підвищення умов життя [66].

До однієї з основних стратегічних цілей становлення та розвитку інформаційного суспільства в Україні Законом віднесено забезпечення інформаційної та комп'ютерної грамотності населення. Зазначену мету пропонується реалізувати через розбудову освітніх систем, які передбачають широкомасштабне застосування і впровадження сучасних інформаційно-

комунікативних технологій для формування і розвитку креативного та усесторонньо розвиненого індивіда.

Під прогресом розуміється розвиток від простого до складного, від нижчого до вищого, розширення масштабів явища. Критерії соціального або суспільного прогресу трактуються в межах різних концепцій неоднаково, хоча в основному напрямом думки збігається. Спенсер акцентував ступінь складності суспільства, Маркс - ступінь наближення до безкласового суспільства, утилітаристи - збільшення суми людського щастя і зменшенні суми страждання. Практично всі класики і сучасні автори згодні з тим, що соціальний прогрес має на меті збільшення ступеня свободи людини, гуманізацію права і політики, об'єктивне зростання потреб і можливостей людини, обумовлених, насамперед, технологічними, економічними, соціокультурними, але також і іншими змінами. Легко помітити, що прогресивний розвиток сфери освіти і науки імпліцитно міститься в будь-якому з названих ознак (аспектів).

Такий розклад пріоритетів є, безумовно, об'єктивним, оскільки інформатизація суспільства якнайтісніше взаємопов'язана зі сферою освіти, до того ж без неї неможлива. При цьому нами зверталася увага на те, що зазначений зв'язок є двостороннім: «...інформатизація суспільства сприяє підвищенню інформатизації, а відповідно, і якості освіти, що забезпечує підготовку для суспільства висококваліфікованих фахівців, які здатні розробляти та запроваджувати в різні сфери суспільної діяльності досягнення передових інформаційних технологій [67, с. 143–146, с. 44]».

Отож, досягнення високого рівня електронного навчання можливе за умови гармонійного переходу від книжкового до електронного контенту, що гарантує передачу знань з найбільшою ефективністю. Потреба в новій інформаційній моделі освіти детермінована революційними трансформаціями, які проявляються в переосмисленні самої освіти. Нова парадигма, орієнтована на вироблення сучасної тріади «знання - розуміння - вміння» ставить глобальні завдання перед педагогами, оскільки стара тріада «знання - уміння - навички»

не відповідає потребам інформаційного суспільства, що свідчить на користь освітньої революції, яка тісно пов'язана з футурологією, а зокрема, в контексті сталого розвитку.

Однак варто зауважити, що попри безумовну актуальність проблем інформатизації освіти та, зокрема, законодавчого й нормативного його забезпечення, ці питання майже не знайшли відображення в чинному Законі України «Про вищу освіту» [68] та донедавна чинному Закону «Про освіту». Виняток тут становить питання Єдиної державної електронної бази з питань освіти, організаційні аспекти функціонування якої прописані у вищезазначених законах і законопроектах. Зазначена база є дуже важливим аспектом загальної системи інформатизації освіти, але, безумовно, не єдиним.

Прийняття Верховною Радою України нової редакції Закону України «Про освіту» ознаменувало собою новий етап реформування освітянської галузі. Непересічне місце у зазначеному процесі належить ІТ-технологіям. Водночас зазначені технології виступають у двох аспектах як винятково важливий компонент компетентностей здобувача освіти і як інформаційний механізм забезпечення функціонування різноманітних освітянських процесів [69, с. 111–116].

Щодо першого вищезазначеного аспекту відразу варто констатувати відсутність його висвітлення у законі, що є абсолютно об'єктивним, оскільки знання, уміння та навички в галузі ІТ-технологій є достатньо важливим елементом цілісної системи компетентностей, отриманих здобувачем освіти на кожному з її рівнів, а перелік зазначених компетентностей не є і не може бути предметом правового регулювання на рівні закону. Одночасно стаття 12 Закону відносить до ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, інформаційно-комунікаційну компетентність.

Стосовно інформаційного забезпечення освітніх процесів в умовах реформування, то рамковий освітянський закон зосередив увагу на забезпеченні відкритості у діяльності закладів освіти шляхом залучення інформаційного простору мережі інтернет, становленню і розвитку дистанційної освіти, яка

неможлива без інформаційно-комунікаційних технологій, розширення можливостей інформаційних ресурсів і комунікацій в освітньому процесі та формування електронних баз даних із питань освіти.

Віднісши до пріоритетів діяльності закладів освіти відкритість та прозорість, законодавцем передбачено, що органи влади зобов'язані забезпечити відкритий доступ до документів державного прогнозування і стратегічного планування розвитку освіти шляхом їх оприлюднення на своїх офіційних веб-сайтах. До зазначених документів законодавець відносить прогноз розвитку освіти України, стратегію розвитку освіти України, відповідні державні, регіональні та місцеві цільові програми та плани діяльності у сфері освіти органів влади.

Винятково важливою нормою, спрямованою на забезпечення прозорості освітньої стандартизації, є вимога статті 32 Закону, яка зобов'язує центральні органи виконавчої влади, уповноважені на затвердження стандартів освіти, оприлюднювати на своїх веб-сайтах проекти відповідних стандартів у десятиденний термін з моменту їх затвердження.

Для забезпечення прозорості та інформаційної відкритості закладів освіти, стаття 30 передбачає визначення переліку документів, які зобов'язані розміщувати на своїх веб-сайтах заклади освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності. До вищезазначеного переліку законодавцем віднесено:

- «– статут закладу освіти;
- ліцензії на провадження освітньої діяльності;
- сертифікати про акредитацію освітніх програм, сертифікат про інституційну акредитацію закладу вищої освіти;
- структура та органи управління закладу освіти;
- кадровий склад закладу освіти згідно з ліцензійними умовами;
- освітні програми, які реалізуються в закладі освіти, та перелік освітніх компонентів, що передбачені відповідною освітньою програмою;
- територія обслуговування, закріплена за закладом освіти його

засновником (для закладів дошкільної та загальної середньої освіти);

- ліцензований обсяг та фактична кількість осіб, які навчаються у закладі освіти;

- мова (мови) освітнього процесу;

- наявність вакантних посад, порядок і умови проведення конкурсу на їх заміщення (у разі його проведення);

- матеріально-технічне забезпечення закладу освіти (згідно з ліцензійними умовами);

- напрями наукової та/або мистецької діяльності (для закладів вищої освіти);

- наявність гуртожитків та вільних місць у них, розмір плати за проживання;

- результати моніторингу якості освіти;

- річний звіт про діяльність закладу освіти;

- правила прийому до закладу освіти;

- умови доступності закладу освіти для навчання осіб з особливими освітніми потребами;

- розмір плати за навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації здобувачів освіти;

- перелік додаткових освітніх та інших послуг, їх вартість, порядок надання та оплати;

- інша інформація, що оприлюднюється за рішенням закладу освіти або на вимогу законодавства» [70].

Окрім цього, для закладів освіти, що отримують публічні кошти, зазначений перелік доповнено кошторисом і фінансовим звітом про надходження та використання всіх отриманих коштів, інформацією з вичерпним деталізованим переліком отриманої благодійної допомоги із зазначенням вартості кожного предмета допомоги, а також про кошти, отримані з інших джерел, які не заборонені чинним законодавством.

До ключових форм здобуття освіти законодавцем віднесено і дистанційну

освіту, згідно з якою параметри потенційної та актуальної віртуалізації в умовах специфіки українського освітнього простору мають різні темпи розвитку, тому гармонізація вказаних процесів неможлива без подальшого детального дослідження особливостей процесів зміни самих суб'єктів освітньої взаємодії і, насамперед, особистості. Підкреслюючи важливість зазначених технологій, законодавець передбачає віднести до основних освітніх термінів поняття «електронного підручника (посібника)», під яким розуміється навчальне видання, що має електронну форму та здійснює системне подання дидактичного матеріалу, який містить цифрові об'єкти різних форматів, забезпечує інтерактивну педагогічну взаємодію та відповідає освітній програмі.

З огляду на ефективність ІТ-технологій та інформаційного забезпечення навчального процесу статтями 53 та 54 Закону віднесено до провідних прав здобувачів освіти, а також педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників можливості доступу до інформаційних ресурсів і комунікацій, що використовують в освітньому процесі та науковій діяльності.

Якщо узагальнювати, то інноваційна освіта передбачає не тільки дистанційне телекомунікаційне навчання, але також має враховувати процес взаємодії суб'єктів і об'єктів освіти, специфіку якого вони визначають самі. Це підтверджує думку про те, що термін «віртуальна освіта» амбівалентний. У вузькому сенсі слова «віртуальна освіта» окреслюється віртуальним середовищем. У широкому сенсі «віртуальна освіта» розглядається як віртуальний освітній простір, як якесь віртуальне поле. Саме тут і здійснюється взаємодія суб'єктів освітнього процесу, переносником якого є різного виду комунікації - від усних, друкованих до електронних.

І, врешті-решт, особливу увагу приділено функціонуванню електронних інформаційних баз, на які покладене забезпечення освітніх процедур. Найперше це, безумовно, Єдина державна електронна база з питань освіти, функціонування якої регламентується статтею 74. Зазначена база визначається як автоматизована система, функціями якої є збір, верифікація, оброблення, зберігання та захист інформації про систему освіти.

Визначена структура зазначеної бази, яка характеризується наявністю низки реєстрів, а саме: суб'єктів освітньої діяльності, документів про освіту, сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання та студентських (учнівських) квитків.

Встановлено, що розпорядником Єдиної державної електронної бази з питань освіти є центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, який, зокрема, затверджує положення про зазначену базу.

Передбачений безоплатний і вільний доступ у форматі відкритих даних до інформації, що міститься у зазначеній базі, за винятком інформації з обмеженим доступом, та персональних даних.

Отже, рамковим освітянським законом визначені лише головні напрями залучення інформаційно-комунікативних технологій у сфері освіти. Детальніше формулювання зазначених положень та регламентування організаційних процедур покладається на імплементацію положень Закону, яка найперше потребує розроблення та затвердження низки підзаконних нормативних актів з головних напрямів функціонування і реформування освітньої сфери, зокрема і в аспекті його ІТ-забезпечення.

Серед програмних документів стратегічного характеру, присвячених питанням інформатизації освіти, вважаємо за необхідне відзначити Державну програму «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті та науці» на 2006–2010 роки, затверджену Постановою Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 року № 1153. Метою Програми визначено: «...створення умов для розвитку освіти та науки, підвищення ефективності державного управління шляхом впровадження інформаційних і комунікаційних технологій, забезпечення реалізації прав на вільний пошук, одержання, передачу виробництво та поширення інформації, здійснення підготовки необхідних спеціалістів і кваліфікованих користувачів, сприяння розвитку вітчизняного виробництва високотехнологічної продукції та насамперед конкурентоспроможних комп'ютерних програм як найважливішої складової частини інформаційних та комунікаційних технологій, сприяння переходу

економіки на інноваційний шлях розвитку» [71]. Як бачимо, змістовні аспекти програмних завдань суттєво розширюють межі суто освітніх чи наукових проблем, а визначають головною метою реалізацію інформатизації освіти та науки відносно різноманітних суспільних галузей – економіки, державного управління, інформатики, промисловості, тощо.

Визначені Програмою заходи, включені до розділів, які ставлять за мету забезпечення відповідною інформаційно-обчислювальною технікою та відповідними програмними продуктами заклади освіти різних рівнів, розбудову інфраструктури національної науково-освітньої телекомунікаційної мережі (УРАН), створення і збереження різноманітних інформаційних ресурсів та забезпечення доступу до них, підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у галузі інформатики, нормативно-правове регулювання процедур, пов'язаних зі впровадженням комунікаційних технологій а також інформаційне супроводження управлінських процедур у науково-освітній галузі. Підкреслюючи виняткову значимість Програми, мусимо звернути увагу на відсутність у відкритому доступі офіційних аналітичних чи звітних матеріалів щодо стану її виконання. В той же час загальний огляд змісту Програми дає підстави для висновку щодо неповноти її виконання. Тим паче, і термін її виконання давно завершився, а ніяких новіших програмних документів у царині інформатизації освіти Уряд не ухвалював.

Водночас науковий аспект проблеми розроблений досить широко та ґрунтовно.

Дослідження В. Ю. Бикова присвячені проблемам створення та впровадження в практику освіти інформаційно-комунікативних технологій а також створення і впровадження на рівні моделювання сучасних педагогічних систем, які характеризуються комп'ютерною складовою. Вченим здійснені аналіз та узагальнення наявної ситуації, пов'язаної з нормативно-організаційним та експериментальним забезпеченням інформатизації освіти, змодельовані педагогічні та методичні системи комп'ютерно орієнтованого навчального середовища, електронних віртуальних та дистанційних

дидактичних систем, відпрацювання інноваційних платформ розроблення науково-методичних, комп'ютерно-технологічних і нормативно-законодавчих систем дистанційних е-технологій навчання, та докладені значні зусилля, спрямовані на широке запровадження зазначених освітніх систем у практичну освітню діяльність [72, с. 3–18].

В. Г. Гриценко обгрунтовано визначає роль освітніх інформаційно-комунікаційних технологій в якості вагомого фактора ефективного реформування освітньої галузі в цілому та окремих її елементів зокрема. Підкреслюючи надвагому роль у освітньому прогресі ефективних систем інформатизації, вчений обгрунтовує необхідність до застосування у якості методологічних засад їх розроблення та запровадження, дослідження сучасного стану та перспективних проблем інформаційних технологій, педагогіки та психології [73, с. 45–50].

А. М. Гуржій опрацьовує проблеми наступності у вивченні інформатики здобувачами освіти у закладах різних рівнів, професійної готовності педагогічних працівників до використання інформаційно-комунікативних технологій у навчальному процесі. Особливо актуальною дослідник вважає проблему ІК-компетентності, підкреслюючи необхідність наукового відпрацювання та змістового наповнення зазначеної дефініції, оскільки у вітчизняних документах у тому числі нормативно-правового характеру, це поняття трактується по-різному. Вчений пропонує в цьому напрямі скористатися міжнародним досвідом, який розширює зміст зазначеного поняття, суттєво виходячи за межі цифрової або технологічної галузі, шляхом доповнення різноманітних аспектів, серед яких визначальна роль належать соціальній сфері, галузі комунікацій, ціннісним та громадянським аспектам життєдіяльності людини [74, с. 11–18].

М. І. Жалдак досліджує проблеми комп'ютерно орієнтованих дидактичних систем, вивчає та визначає головні шляхи формування інформаційної культури майбутнього педагога, змістового наповнення шкільних програм питаннями інформаційно-комунікативної культури,

створення й використання комп'ютерно орієнтованих дидактичних засобів навчання. Автор доходить висновку, що застосування сучасних комп'ютерних технологій дає можливість суттєво оптимізувати ефективність осмислення інформації, що включена до змісту освіти. Глибоко і змістовно відпрацьовані дослідником філософські та математичні засади інформатики, які він відносить до теоретичної бази інформаційно-комунікативних технологій [75, с. 3–15]. При цьому варто звернути особливу увагу на основний постулат М. І. Жалдака, який головним завданням застосування інформаційно-комунікаційних технологій визначає розвиток творчих здібностей учнів і студентів.

1.4 Інформатизація освіти як чинник інноваційного поступу держави

Ні наука, ні людина, ні суспільство сьогодні не можуть ефективно і динамічно розвиватися без збору, передачі, накопичення та використання інформації з метою отримання нових знань. З цим варто погодитися, адже лише привнесення чогось нового і передового до будь-якої суспільної сфери здатні забезпечити постійний розвиток, а отже, і досягнення оптимальних та прогресивних результатів.

Програми розвитку інформаційних технологій провідних світових держав, їх фінансування на державному рівні виходять на перше місце, випереджаючи ракетні та космічні програми. Водночас, стрімкість розвитку інформаційних технологій все більше віддаляє нас від розуміння сутності самої інформації, форм і способів її прояви, методів впливу інформації на розвиток суспільства, держави й особистості.

Модернізація української освіти повинна не тільки враховувати попередній досвід, але і нові тенденції, які несе в собі інформатизація. Відтак, процеси актуальної і потенційної віртуалізації вітчизняної освіти, які обумовлюють зміни суб'єктів освітньої взаємодії під впливом інформаційних технологій, є рушійними.

Незважаючи на порівняно короткий термін існування, ідеї інноваційного навчання отримали широкий розвиток та розповсюдження і серед дослідників у сфері освіти та психології, і різнонаправлених верств педагогічної громадськості. Великий вплив на освіту надають не тільки якість і кількість самої інформації, але і швидке вдосконалення її носіїв. Саме на цьому шляху формується потенційна віртуальність. Інформаційні технології активно впроваджуються в трансформуються вітчизняне освітній простір. З нашої точки зору, інформаційні технології представлені як комплекс процесів і методів роботи з інформацією, що включають в себе пошук, обробку, зберігання, надання, поширення інформації, а також способи їх здійснення.

Під віртуальним освітнім простором вузу «доцільно розуміти засновану на використанні комп'ютерної техніки програмно-телекомунікаційне середовище, що реалізує єдиними технологічними засобами і взаємопов'язаним змістовним наповненням якісне інформаційне забезпечення студентів, педагогів, адміністрацію вузу. Подібне середовище має і організаційно-методичні умови, і сукупність технічних і програмних засобів зберігання, обробки, передачі інформації, що забезпечує оперативний доступ до педагогічно значимої інформації і створює можливість для спілкування педагогів і учнів» [76, с. 25–30]. Базисом віртуальних тенденцій сучасності є інновації в освітній сфері. Цілком природно, що інновація, яка спричинила за собою новий результат, створює умови для інноваційного процесу, який має свою специфіку в освіті. Ми виходимо з того, що інноваційний процес в освіті - це процес вдосконалення освітньої практики, розвитку освітніх систем на основі нововведень.

Важливість проблеми інноваційного розвитку загалом та освітніх інновацій зокрема привернули посилену увагу до зазначеного питання як вчених-дослідників різноманітних галузей знань (юриспруденції, педагогіки, економіки тощо), так і педагогів-практиків. Термін «інформація» походить від латинського «*informatio*», що означає «роз'яснення, виклад». Проте різні науки сьогодні вкладають в це поняття різний зміст. Інформація найчастіше

визначається через різні властивості матерії, або шляхом виділення її змістовного (семантичного), ціннісного (прагматичного) аспектів [77].

Ю. Є. Атаманова здійснила аналіз законодавства України, що регламентує інноваційну діяльність загалом. Автор зазначає, що увага законодавців до інноваційних процесів посилилася, починаючи з другої половини 90-х років, і з цього часу прийнято понад 400 нормативно-правових актів, які тією чи іншою мірою регулюють зазначену діяльність. Аналіз згаданого масиву дає підстави твердити що існуючі правові норми попри свою кількість залишаються частковими, фрагментарними, дезінтегрованими та безсистемними: «Очевидним постає факт «розпорошення», «багат шаровості» правового регулювання відносин у сфері інноваційної діяльності по різних нормативно-правових актах, у тому числі різної галузевої належності: загальні положення – у гл. 34 ГКУ, основні правила здійснення інноваційної діяльності – у Законі України «Про інноваційну діяльність» та інших спеціальних законах; питання, пов'язані з оборотом майнових прав інтелектуальної власності, – у кн. 4 та гл. 75 ЦКУ; фінансові, податкові, економічні, трудові та інші аспекти її проведення визначаються правовими нормами інших галузей права (фінансового, податкового, екологічного, трудового та ін.)» [78, с. 20–31].

Дослідниця наголошує на тому, що поняття соціального прогресу значно перетинається з поняттями культурного прогресу і соціально-біологічного прогресу. Останнє поняття видається більш широким і кращим, коли мова заходить не тільки про суспільні групи, але, так би мовити, про соціально-антропологічний вимір нашого буття, також окресленому в межах марксистського походу.

Формою зазначеного удосконалення пропонується обрати узагальнення існуючих правових норм у вигляді кодифікації, а результатом – створення Інноваційного кодексу України.

Слід зазначити, що окремі запропоновані автором пропозиції уже частково реалізовані законодавцем під час прийняття Закону України «Про

наукову і науково-технічну діяльність» [79].

Актуальна віртуалізація - дійсний процес об'єктивації суб'єкта освітньої взаємодії, частково піддається матеріального відтворення. Актуальна віртуалізація позиціонується як здатність різних суб'єктів освітнього взаємодії (громадянського суспільства, сім'ї та особистості) реалізувати свої освітні потреби максимальним чином за допомогою наявних ресурсів.

О. В. Голяшкін досліджує проблеми адміністративно-правового регулювання інноваційної діяльності в Україні. Автор здійснив формулювання визначення поняття «інноваційна діяльність», а також визначив, що для системи освіти існує очевидний ризик: у процесі підготовки до будь-якої професії, студент з самого початку приречений на незатребуваність його знань і навичок, що може привести до відмови від потреби в отриманні освіти. Спроба отримання двох профілів підготовки в період навчання, по суті, є самообманом. Деякі експерти вважають, що майбутнє за переосмисленої і оновленої концепції «семи вільних мистецтв» (англ. Seven liberal arts), яка може стати певним компромісом в цій нескінченній гонитві науково-технічного прогресу. Як відомо, в «сім вільних мистецтв» входять: граматики, логіка, риторика, арифметика, геометрія, музика, астрономія. Якщо поглянути на них крізь призму сучасної цифрової революції і глобалізації, то, зберігаючи конструкт, можна адаптувати їх утримання під сучасні реалії. У компанії «Гугл», наприклад, більше половини співробітників є випускниками такої програми. Маючи гарне уявлення про цифрові технології, вони виступають посередником між старшим поколінням, яке куди гірше розбирається в технологічних новинках, і вузькими спеціалістами [80].

Також автор зазначає, що нові засоби і технології являють собою колосальну колективну діяльність, де кожен елемент або людина залучений в тісний контакт з віртуальністю. Йде пряма дія на людську свідомість за допомогою технологій і змінюється вся система почуттів і світосприйняття. Людина прагне контролювати психічне і соціальне світосприйняття або занурюється в віртуальність, намагаючись сховатися від різних гнітючих

почуттів і відчуття своєї нікчемності. Тому людство намагається знайти способи абстрагування або захисту від втягнення в віртуальний світ, виробити імунітетну стратегію по відношенню до технологічного прориву. Потужним помічником в цій справі виступають усвідомлене прийняття необхідності інформаційних технологій і розуміння життя форм і структур, створених електричної технологією.

Процес соціальної рефлексії безперервний, його контингент створює можливість появи безлічі альтернативних інновацій, що є причиною безперервних соціально-інноваційних змін. Інновації завжди створюють нові можливості, відкривають нові смисли, тому інноваційне суспільство виходить на новий рівень рефлексії, зростає цінність інформації і знань. Завдання управління в такому суспільстві пов'язане з управлінням когнітивними і рефлексивними процесами.

Л. В. Шостак присвячує свої дослідження аналізу зарубіжних моделей інноваційного розвитку економіки, які дали найбільший економічний ефект для розвинених країн світу з точки зору доцільності та можливостей його запровадження у вітчизняних умовах. Зокрема, автор виділяє три такі моделі, які функціонують в Україні:

– ресурсна модель, яка характеризується відсутністю високотехнологічного виробництва і наявністю системи, яка передбачає такі елементи, як природні ресурси, виробництво, прибутки;

– інноваційна модель, яка передбачає використання коштів на дослідження, в результаті яких отримуються наукові знання, що трансформуються в майстерність персоналу та інновації і, в свою чергу, забезпечуючи високотехнологічне виробництво товару, приносять прибутки;

– інтелектуально-донорська модель, яка, по суті, є скороченим варіантом попередньої моделі, з якої вилучено етап виробництва і передбачається отримання прибутку безпосередньо від майстерності персоналу та інновацій.

Налаштованість суспільства на регулярне отримання інформації цілком виправдана, тому що характер взаємодії і адаптації серед інформаційних

технологій залежить від розуміння і засвоєння одержуваної інформації. Одним з найважливіших чинників, що формують культуру і долучається суспільство до всесвітніх подій, є засоби масової комунікації.

Приймаючи чергову технологію як творіння мистецтва і проводячи переоцінку цінностей, людина здатна завчасно відгородити себе від технологічних травм. Людина, на думку автора, здатний переналаштувати власну душу, щоб попередити черговий технологічний удар. Навіть в колективі ця здатність може нейтралізувати і врівноважити роздратування і тиск з боку технологічного ривка. Подальший подразник потужніший за попередній [81].

Відтак, дисгармонія між інформаційними технологіями та соціальними реаліями вимагає пошуку шляхів, механізмів вирішення виникаючих протиріч. Віртуалізація дійсності цілком сумісна з традиційною системою цінностей. До числа таких цінностей відносяться такі: життя, творчість, взаємодопомога, здоров'я, довголіття, освіта, природа, культура і мистецтво, науково-технічний прогрес, економічне процвітання, зрозуміло, не йде врозріз із завданнями збереження біосфери і політичної стабільності, любов, дружба, сім'я, дитинство, патріотизм, свобода, вільний час, справедливість. Однак необхідно прояснити способи існування людей і на макросоціальної рівні, і на індивідуально-особистісному, а саме перейти до розгляду процесу адаптації людини в сучасному інформаційному середовищі [82, с. 11–18]. Вплив віртуального світу на природу людини в ході комунікаційної активності двоякий. Односторонньо алармиські оцінки соціально-онтологічних трансформацій не виправдані, оскільки віртуальна реальність виступає передумовою не горезвісного руйнування традиційних цінностей, але їх реконструкції стосовно нової культурно-історичної, соціально-історичної ситуації. Формуються нові можливості, потреби, інтереси, залежно від того, чи змінюється статус людини, її ставлення до простору, часу, власної тілесності, свободи, сенсу життя.

Практика доводить, що паралельно з самостійною роботою (пошук, знаходження, сортування інформації) людина оволодіває корисними навичками

орієнтування в тій чи іншій ситуації. При впливі на свідомість особистості за допомогою ІКТ спостерігається зростання духовної культури людей, забезпечується діяльність по збереженню, відтворенню, поширенню духовних цінностей в суспільстві, що призводить до розвитку досконалого спілкування. З досвідом особистість стає активніше, наполегливіше, впевненіше у своїх силах і знаннях. З'являється інтерес і мотивація до подальшого самостійного розвитку і досягнення нових відкриттів, вдосконалення себе. Раніше шаблонні ситуації вимагали чітких однотипних рішень. Тепер звичні, стандартні рішення вже не підходять. Людина змушена придумувати і шукати нові нестандартні шляхи вирішення типових задач або модернізувати наявні комбінації рішень так, щоб вони виступали в ролі цінностей, які можуть використовуватися багаторазово і багатьма людьми протягом тривалого часу [83]. На підставі аналізу позначених проблем і тенденцій можна з упевненістю стверджувати, що критично важливими моментами, умовами або навіть передумовами оптимальної інтеграції віртуальної реальності в життя людини і суспільства подаються такі:

По-перше, в інформаційному суспільстві основним пріоритетом когнітивної діяльності, як і раніше має залишатися наявність глибоких знань, а не просто вміння шукати, знаходити, сортувати, обробляти і застосовувати інформацію, особливо за допомогою засобів ІКТ. Знання повинні зберігати світоглядну навантаженість, ціннісний зміст і, як ніколи раніше, піддаватися інтенсивній та перманентній філософській, методологічній, світоглядній рефлексії.

По-друге, експансія віртуальної реальності повинна супроводжуватися посиленою, так би мовити, профілактичною, терапевтичною, політикопропагандистською і культурно-просвітницькою роботою по реабілітації фізичної, соціальної реальності, навичок традиційного спілкування, по популяризації традиційного способу життя.

Об'єктом наукових розробок О. А. Дубасенюка є саме освітні інновації, які автор розглядає у вигляді інтеграції педагогічної науки та практики. Автор підкреслює тісний взаємозв'язок та взаємообумовленість педагогічної

інноватики з глобалізаційними та інтеграційними процесами в Україні. Ефективність системного запровадження інновацій дослідник вбачає у їх комплексності, що і доводить на прикладі створення та функціонування навчально-науково-виробничого комплексу «Полісся», який визначає поліструктурним інноваційним консалтинговим утворенням. До завдань комплексу віднесено координацію спільної діяльності навчальних закладів, запровадження ступеневої підготовки майбутніх фахівців за наскрізними навчальними планами та програмами, максимально ефективного використання матеріальної, соціальної, виробничої, методичної і наукової бази та людських ресурсів тощо.

О. А. Дубасенюк зазначає, що є безліч переваг заняття з використанням ІКТ. Наприклад, зростання обсягу виконаних на занятті завдань; підвищення пізнавальної активності і мотивації засвоєння знань за рахунок різноманітності форм роботи, включення ігрового моменту; об'єктивність і своєчасність результатів тесту. Комп'ютер спонукає шукати нові, нетрадиційні форми і методи навчання, стимулює професійний ріст особистості і все подальше освоєння техніки. Людина опановує комп'ютерну грамотність і вчиться використовувати в роботі один з найбільш потужних сучасних універсальних інструментів - комп'ютер. З його допомогою можна вирішувати рівняння, будувати графіки, креслення, готувати тексти, малюнки для своїх робіт. Ті, що навчаються мають можливість проявити свої творчі здібності, а також удосконалювати своє спілкування.

Однією з характеристик творчого потенціалу особистості виступає креативність. Вона ж дозволяє сучасній людині раціональніше ставитися до вибору інформаційних ресурсів і уникати поглинання віртуального світу. Насамперед, починають використовувати віртуальні комунікації для нарад, переговорів, навчання співробітників, онлайн-конференцій та семінарів з клієнтської аудиторією. Також легко освоюється діловодство, зберігання документації та внутрішнє листування. Другим ешеленом йдуть сервіси планування і управління відносин з персоналом і клієнтами, тобто відбувається

перенесення у віртуальне середовище інтуїтивно зрозумілих, досить однозначних процедур з усталеними формами. Це найшвидший і всім зрозумілий процес отримання переваг віртуальних сервісів - за рахунок перенесення сформованих бізнес-процесів у віртуальне середовище і тим самим зниження питомої ваги витрат. Економляться насамперед витрати на транспорт, офіс, зв'язок, відрядження. Все разом дає вельми відчутну економію, яка за лічені місяці окупає вкладення [84, с. 12–28].

Національна освіта безпосередньо пов'язана з потребами окремо взятої держави. Її продуктом стає не тільки розробка дослідних проєктів універсального характеру, коли мовою спілкування виступає математика або хімія, але також соціокультурні традиції і ціннісні орієнтації. Саме вони відтворюються в контексті вищої освіти. Студенти, потрапляючи в університет, не тільки навчаються конкретним професійним навичкам, вони набувають установки на моделі поведінки в тих чи інших ситуаціях, освоюють способи вирішення соціальних проблем, які, в свою чергу, багато в чому залежать від соціокультурного контексту. В основі національної освіти лежить соціокультурна матриця. Вона є сукупністю смислів і цінностей, що вкладаються в систему освіти суспільством і його окремими агентами, на чотирьох рівнях соціального простору: матеріальному, ідеальному, соціальному і культурному. Закладені установки впливають на вибір професії, траєкторії освітньої програми, форми і змісту навчального процесу, особливості управління навчальними закладами тощо.

Зокрема, інноваційні процеси сприяють стабілізації соціально-економічної та соціально-культурної ситуацій, оскільки виникають як відповідь на внутрішнє напруження соціальної системи або окремих її компонентів. Впровадження інноваційних технологій веде до вирішення суперечностей і, як наслідок, до приведення системи в стійку рівновагу. З іншого боку, неконтрольовані інновації викликають в системі стан нестійкості і можуть привести до розбалансованості компонентів соціальної системи. Вказаний феномен пов'язаний з тим, що нове принципово агресивне в тому сенсі, що

воно заперечує старе. При цьому інноваційний тип розвитку перетворюється в провідний тренд сучасної цивілізаційної стратегії. Ця стратегія базується на визнанні складності і нестабільності соціального середовища, в якій відбуваються постійні зміни. З огляду на це, необхідно створити умови для сталого розвитку наших суспільств в потоці змін і, водночас, обстановку для його розвитку.

Варто наголосити також на осмисленні справжнього стану соціуму, пов'язаного з нестабільними граничними ситуаціями, що охопили всі сфери життя суспільства, і рішенням в зв'язку з цим низки нових методологічних завдань, таких як оновлення категоріального апарату соціальної філософії; приведення її методологічних засобів у відповідність з світоглядною парадигмою нестабільності сучасного світу, що ґрунтується на розумінні, що граничні стани суспільства є необхідним елементом у функціонуванні соціальних систем і поряд з новими можливостями містять значні загрози і ризику.

Найважливіші висновки випливають з простого розуміння динаміки поведінки глобальної системи, яка визначається трьома ключовими чинниками: існуванням меж; постійним прагненням до зростання; запізненням між наближенням до межі і реакцією суспільства на це. Будь-яка система, якій властиві ці три чинники, рано чи пізно вийде за межі і зруйнується.

У сучасному світі межа сприймається як стан настільки сильного відхилення параметрів соціальних процесів від оптимальних значень, що виникає загроза існування соціуму. Збереження стійкості зв'язується з залежністю від здійснення різноманітних за змістом і характером інновацій. Продукування нововведень, створення умов для їх реалізації і готовність членів суспільства до освоєння великої кількості інновацій характеризують інноваційний тип розвитку, в якому знаходить максимальне вираження технократична ідеологія, де розмивається уявлення про межі як структурно організуючого елемента соціального буття, втрачається знання про його сутнісних характеристиках, переважає прагнення елімінувати всі межі і вийти зі

стану «тотальної обмеженості». Незважаючи на бажання позбутися меж за допомогою інновацій, тип розвитку, заснований на нововведенні, також має різні межі, в тому числі і соціальні: адаптаційні, ментальні, комунікативні тощо [85].

В інноваційному типі розвитку суспільства, який протиставляється традиційному, знаходить максимальне вираження технократична ідеологія, де уявлення про межі як структурноорганізуючому елементі соціального буття втрачається, переважає прагнення елімінувати все межі, в тому числі соціально-культурні. Інноваційний індивідуалізм зводить нанівець ідею культури як колективної єдності на основі спільних цінностей. В кінці ХХ століття лавиноподібна інноваційність привела до виникнення локальних і глобальних проблем.

По-друге, до відсутності солідарної взаємодії між соціальними суб'єктами, в зв'язку з неможливістю адаптуватися до потоку змін і вибудувати з огляду на це структурного сполучення і між індивідами, і між індивідами і соціальним середовищем. В результаті виникає соціально-культурна межа розвитку інноваційного суспільства, яка уособлює процес насичення соціуму інноваціями, тобто ситуація, при якій інновації починають розсіюватися, не стаючи традиціями, в зв'язку з нездатністю суспільства їх оцінити і переробити.

Процеси, що відбуваються в інноваційному суспільстві, вимагають філософського осмислення, оскільки інноватизація, яку проводить держава і її інститути, що припускає оновлення структури і форм соціальної організації суспільства, багато в чому втрачає енергію оновлення, перебуваючи під тиском «механізмів замикання». В низці цих механізмів - поряд з чинниками економічними, зовнішньополітичними тощо - виявляється і відсутність реальних механізмів адаптації, що призводить до наростання процесів, що характеризуються соціальною та особистісною деструкцією (зростання девіацій, страхів, фобій і т.д.). З точки зору адекватного управління адаптаційними процесами можна виділити три основні типи проблем. По-перше, проблеми, пов'язані з освоєнням уже наявних інновацій усіма членами

суспільства. По-друге, встановлення відповідності між запитами індивідів і груп і можливостями їх задоволення. По-третє, відсутність реальних соціальних, культурних, техніко-технологічних механізмів інтегрування в культуру нового соціокультурного досвіду. Останнє особливо важливо для системи управління. Відтак, завдання управління - створення передумов появи механізмів адаптації (розширення освітніх можливостей, доступ до інформації); формування умов для гармонізації соціального простору; свідоме затвердження нових способів взаємодії і життєдіяльності людей [86].

Дослідження Л. С. Шевченко присвячене питанням типологізації інноваційної діяльності та інновацій в освітній сфері. Автор наголошує на необхідності розрізнення понять «освітні інновації» та «інновації в освіті». Освітні інновації Л. С. Шевченко пропонує розглядати як «... будь-яку цільову діяльність, організаційне рішення, систему, процедуру чи метод здійснення освітньої діяльності, які суттєво відрізняються від усталеної практики і вперше використовуються в даній організації та спрямовані на підвищення рівня ефективності функціонування та розвитку організації в умовах конкуренції» [87, с. 78–92].

Людина прагне до самостійності, самоврядування в усіх сферах життя. Він дізнається нову потрібну інформацію для вирішення важливих для нього проблем і досягнення конкретної мети. На сучасному етапі в російському суспільстві освічені кадри затребувані, але їх вміння і знання використовуються не за призначенням. Професійні працівники трудяться в інтересах вищих осіб (некомпетентних начальників), а подальшого кар'єрного розвитку і просування не отримують. Багато вчених виїжджають за кордон. За допомогою електронних ресурсів людина має можливість негайного застосування накопиченого досвіду, знань. Сама ж ця здатність формується в ході засвоєння суспільного досвіду, під впливом суспільних систем виховання, нетрадиційних методів навчання. Формування здатності особистості до самоврядування, контролю за своєю соціальною поведінкою, активної моральної життєвої позиції, а також потреби в саморозвитку стає найголовнішим завданням

суспільства. Одночасно з цим самостійного мислення людини нерідко заважають розвиватися політичні партії, діячі, чиновники, які пропагують свої ідеї, цінності, висувають постулати і гасла. [88, с. 78–92].

В інформаційному суспільстві завданням особистості є одночасна робота за кількома напрямками: обробка великих обсягів інформації за мінімальний час (навчальна функція); залучення до процесу навчання пам'яті і мислення як допомога на етапі відбору і зіставлення вихідних даних (розвиваюча функція). При цьому не можна забувати про важливість виховання таких цінностей, як національна і загальнолюдська єдність, альтруїзм, взаємодопомога.

О. О. Латуха, досліджуючи проблеми інноваційної діяльності вищих навчальних закладів, зазначає, що мотивація виступає тією сполучною ланкою у професійній діяльності, яка обумовлює цілеспрямований, свідомий характер дій людини. Мотивація визначає потенційні можливості особистості, необхідність в певному виді діяльності, в організації соціальної взаємодії в професійному середовищі, вдосконалення особистості як фахівця з метою реалізації потреб у творчій діяльності. Результатом творчої діяльності стають новизна, унікальність, самореалізація, задоволення внутрішніх потреб прояви себе, передача свого настрою. [89].

Дослідження Л. В. Козак присвячене тому, що особливість поточного стану речей полягає в тому, що система вищої освіти, як і самі університети, які реалізують і транслюють її, існують одночасно в двох просторах - глобальному і локальному. Якщо говорити про економічні реалії, можна навести такий приклад. Дослідження показують, що переваги покупців у виборі товару далеко не завжди ґрунтуються на утилітарних цінностях співвідношення ціни і якості. В основі поведінки покупців лежать і соціологічні аспекти, одним з яких є національна ідентичність або, кажучи мовою соціологів, етноцентризм. Він, в свою чергу, визначає ситуативність конструювання моделі збуту товару і багато в чому до цих пір залежить від географічної локації, де формується своя власна культура споживання. Дослідники дійшли висновку, що тільки гібридні маркетингові стратегії здатні принести відчутний результат [90, с. 95–107].

Однією з головних умов запровадження інноваційних моделей навчання автор вважає необхідність перегляду змісту і спрямованості навчання, яке має забезпечити готовність майбутніх педагогів до провадження інноваційної педагогічної діяльності.

Інноваційна діяльність в цілому має системний характер і є комплексом взаємопов'язаних та взаємообумовлених заходів, які в цілому забезпечують безпосереднє продукування інновацій. Вихідними засадами такого комплексу є дослідницька діяльність, результати якої знаходять своє відображення у формі відкриттів та винаходів. На їх основі здійснюється розгортання проектно-технологічної діяльності у формі розробки та запровадження інноваційних проектів, які, по суті, є практичною реалізацією відкриттів та винаходів у вигляді конкретних інноваційних технологій. Особливо важливим є освітній рівень інноваційної діяльності, за допомогою якого здійснюється підготовка фахівців відповідного рівня, готових до здійснення практичної реалізації новостворених технологій. Окрім того, сучасна освітня система повинна готувати не лише фахівців, компетентності яких дозволять забезпечити запровадження інновацій, а й творчих особистостей, здатних до продукування власних інноваційних технологій [91, с. 103–111].

Серед основних нормативно-правових актів, які покликані регламентувати суспільні правовідносини в інноваційних процесах взагалі, та в освітній сфері зокрема, необхідно відзначити Закони України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про вищу освіту» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні».

Закон України «Про інноваційну діяльність» прийнятий Верховною Радою України в 2002 році. За майже 15 років функціонування до нього внесено 7 змін, причому остання датується 2014 роком. У Законі наведено наступні визначення понять «інновація» та «інноваційна діяльність»:

«Інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-

технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [92].

Зауважимо, що неодноразові спроби науковців дати власні визначення зазначеним поняттям вже говорять про те, що їх зміст, як мінімум, не повною мірою відповідає вимогам, а отже, потребує вдосконалення.

Вищезначеним Законом чітко і однозначно визначено правовий режим та статус інноваційних проектів, продуктів і продукції, інноваційних підприємств а також прописані основні процедури державної реєстрації інноваційних проектів. Закон доповнено положенням, яке покладає повноваження встановлення порядку державної реєстрації інноваційних проектів на Кабінет Міністрів України. З метою забезпечення належного впровадження зазначеної норми у 2003 році Постановою Кабінету Міністрів затверджено Порядок державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів. За період, що минув з часу прийняття зазначений Порядок неодноразово коригувався шляхом внесення до нього понад 30 змін і доповнень [96].

Законодавець також передбачив можливість фінансової підтримки та пільгового оподаткування інноваційної діяльності і визначив джерела та порядок цієї підтримки.

Необхідно зазначити, що аналізованим Законом приділяється дуже незначна увага інноваційній діяльності в освітній сфері. Чи не єдиним винятком є стаття 2, яка до принципів державної інноваційної політики відносить і забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери та підготовку кадрів у сфері інноваційної діяльності. Викликає певну стурбованість порівняльний аналіз змісту статей 14–16, які формулюють вимоги до інноваційного продукту та інноваційної продукції, а також

визначають статус інноваційного підприємства щодо специфіки інноваційних освітніх технологій. Саме в силу своєї специфіки зазначені технології не повною мірою відповідають вимогам зазначених норм, що може стати приводом для відмови у визначенні їх в статусі інноваційних [97].

Розуміння необхідності вдосконалення положень аналізованого Закону призвела до розробки проекту нової редакції Закону України «Про інноваційну діяльність», однак численні зауваження до запропонованого законопроекту призвели до того, що ця ініціатива не була реалізована [98].

Для забезпечення концентрування державних зусиль на головних напрямках наукового та науково-технічного розвитку в 2012 році було прийнято Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [99]. Законом визначені суспільні інноваційні пріоритети та здійснено їх диференціацію на стратегічні та середньострокові, забезпечено регламентування процедур, пов'язаних з формуванням зазначених напрямів та визначений перелік пріоритетів, які можуть бути віднесеними до стратегічного рівня. Освітні питання до стратегічних пріоритетних напрямків не віднесені, однак слід зазначити, що суттєва їх частина може бути реалізована за активної участі університетської науки.

Не запрацював і потужний та ґрунтовний Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», прийнятий у 2016 році [100]. Першочерговою причиною зазначеної проблеми є вкрай низькі темпи імплементації зазначеного нормативного акта.

Вкрай загальмовані темпи імплементації іншого надважливого освітянського Закону «Про вищу освіту». Зазначеним законом чітко встановлено значення вищої освіти у підготовці «конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни» [101]. На розвиток зазначеного визначального положення стаття 65, яка визначає головні завдання наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів відносить до них застосування нових наукових та науково-технічних знань та технологій з метою підготовки

фахівців з вищою освітою а також формування сучасного наукового кадрового потенціалу, який є здатним до розроблення та впровадження прогресивних інноваційних технологій. Водночас слід зазначити, що законодавець тут переважно трактує інноваційну діяльність як діяльність, що здійснюється вищими навчальними закладами, випускаючи з поля зору актуальність і значущість розробки та впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій.

Організаційний захист інформації - складова частина системи захисту інформації, яка визначає і виробляє порядок і правила функціонування об'єктів захисту та діяльності посадових осіб з метою забезпечення захисту інформації.

Організаційно-правовий захист інформації - регламентація виробничої діяльності та взаємовідносин суб'єктів (співробітників підприємства) на нормативно-правовій основі, що виключає або послабляє нанесення збитку цьому підприємству.

У попередній редакції Закону України «Про освіту» питанням інновацій взагалі не приділялося уваги. Але новий Закон України «Про освіту» має цілий ряд новацій, які, безумовно, є прогресивними. Насамперед слід означити положення статті 5, яка декларує освіту державним пріоритетом, що забезпечує системний розвиток суспільства, до складу якого включено й інноваційний.

Стаття 12 Закону відносить інноваційність до переліку ключових компетентностей, які необхідні кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Стаття 17 встановлює обов'язковість інноваційної діяльності для закладів вищої освіти.

Важливими є і положення Закону, які відносять до основних професійних ознак 7 і 8 рівнів Національної рамки кваліфікацій готовність фахівця до здійснення інноваційної чи науково-інноваційної діяльності. Також заслуговує на увагу положення про віднесення до функцій Національної академії педагогічних наук питання проведення незалежної наукової експертизи освітніх інновацій, а також розроблення та експериментальна перевірка інноваційних моделей освіти [102].

Зазначені положення Закону є, безумовно, довгоочікуваним і прогресивним за багатьма параметрами суспільного розвитку, в тому числі і зі сторони законодавчого закріплення інноваційних освітніх технологій. Однак варто підкреслити значущість належної та своєчасної імплементації, оскільки, як показує досвід правозастосовної практики, основна небезпека очікує новоприйняті закони саме на етапі впровадження.

Серед урядових документів, які регулюють процедури розвитку освітніх інновацій, вважаємо за необхідне виділити Концепцію розвитку національної інноваційної системи, схвалену Розпорядженням Кабінету Міністрів 17 червня 2009 року [103]. Важливим положенням зазначеної концепції є визначення головних структурних елементів Національної інноваційної системи, до яких віднесена підсистема державного регулювання. В свою чергу до зазначеної підсистеми включені законодавчі, структурні та функціональні інституції, метою діяльності яких є розроблення та запровадження нормативно-правового забезпечення інноваційної сфери. Також визначена підсистема освіти, яка включає до себе державні і місцеві органи управління освітою, вищі навчальні заклади та інші навчальні заклади, які проводять підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів. У Концепції особливу увагу приділено завданням забезпечення інноваційної спрямованості системи освіти, яку пропонується здійснити через підвищення рівня інформаційно-комунікаційних технологій, розгортання в системі вищих навчальних закладів інноваційної діяльності, створення в сфері освіти інноваційних структур та реформування освіти на базі національних традицій з метою долучення до європейських стандартів. В той же час вважали б актуальним розширення зазначених положень шляхом включення до їх змісту завдань, спрямованих на забезпечення розроблення та запровадження інноваційних освітніх технологій, спрямованих на удосконалення та оптимізацію фахівців, здатних як навчатися протягом життя та бути готовими і до сприймання інновацій, і до самостійного продукування інноваційних технологій у різноманітних сферах людського життя.

Регулюванню інноваційних суспільних відносин саме в освітній сфері присвячене Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 р. № 522. Зазначений документ характеризується стабільністю та ґрунтовністю, і на сьогодні його норми діють доволі ефективно. Концептуальний, визначальний характер має визначення інноваційної освітньої діяльності в системі освіти, яке запропоноване Положенням а також диференціацію освітньої інновації та інновації у сфері освіти. Так освітня інновація розглядається як інновацією, що спрямована на запровадження прогресивних освітніх технологій, в той час як інновацією в сфері освіти є інноваційні напрацювання, які можуть бути впроваджені в різноманітні сфери людського життя і діяльності, але розробка яких здійснюється саме освітніми науковими і навчально-науковими установами.

Положенням запропоновані чіткі визначення змісту дефініцій «інноваційна освітня діяльність у системі освіти», «інноваційний освітній продукт» та «освітні інновації», до яких віднесені освітні, навчальні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, які вдосконалені чи створені вперше і мають істотно поліпшити результат освітньої діяльності. Наведено перелік об'єктів та суб'єктів інноваційної освітньої діяльності. Об'єктами, зокрема визначені: «...нові знання, інноваційні освітні програми і проекти, навчальний та виховний процеси, організаційні та адміністративні рішення, а також рішення іншого характеру, що істотно поліпшують якість освіти». До суб'єктів інноваційної освітньої діяльності віднесені: «...фізичні та юридичні особи: педагогічні та науково-педагогічні працівники навчальних закладів, наукові працівники, працівники органів управління освітою, навчальні заклади, підприємства, установи та організації, що надають освітні послуги» [104]. Виокремлені рівні інноваційної освітньої діяльності, до яких віднесені всеукраїнський, регіональний а також такий, який здійснюється в межах навчального закладу. Диференційовано до кожного рівня визначений примірний зміст інноваційної освітньої діяльності. Визначена та покроково описана

процедура підготовки та реалізації експерименту всеукраїнського та регіонального рівнів. Визначені основні шляхи використання результатів інновацій в галузі освіти та акумулювання відповідної інформації у спеціальних банках освітніх інновацій [104].

Система освітніх заходів інноваційного спрямування здійснюється центральним органом виконавчої влади у сфері освіти на виконання норм аналізованого положення. Так, лише протягом 2014–2016 років Міністерство освіти і науки видало накази про розгортання 105 експериментів всеукраїнського рівня, з них у 2014 р. – 25, 2015 р. – 39, 2016 р. – 41. Водночас, безумовно, актуальним є аналітичне забезпечення зазначених експериментів, аналіз та узагальнення їх результативності та ефективності і прогнозування необхідності широкомасштабного запровадження.

Таким чином аналіз проблем адміністративно-правового забезпечення інновацій та інноваційних технологій у сфері освіти встановив їх достатньо тісний зв'язок та взаємообумовленість а також їх актуальність щодо загального впливу на ефективність запровадження інноваційних технологій на державному рівні.

Безумовно актуальною є проблема удосконалення та подальшого розгортання нормативно-правового регулювання у застосуванні інноваційних освітніх процедур, яке повинно здійснюватися системно в єдиному комплексі з законотворчим забезпеченням інноваційної державної політики. Більше того, сама законотворчість повинна мати інноваційний характер. Переконані, що саме правові інновації стануть надійними засадами надійності і ефективності юридичного забезпечення інноваційного прогресу.

Сама дефініція «правові інновації» вже пропонувалася науковцями, однак її зміст обмежувався рамками окремих аспектів юридичного забезпечення інноваційних процедур. Так, наприклад, Л. С. Шевченко пропонує розглядати юридичними інноваціями в освіті перорієнтацію закладів освіти на нову організаційно-правову форму, а також здійснення законопроектної роботи, яка спрямована на вдосконалення законодавства у сфері освіти, та здійснюються з

власної ініціативи окремими закладами вищої освіти [105, с. 78–92]. Непоодинокими є випадки використання терміну «правові інновації» у власних назвах приватних юридичних установ з суто маркетинговою метою. Зрозуміло, що зв'язок подібних установ інноватикою є достатньо слабким. Нами запропоноване визначення дефініції правової інновації, яку ми визначаємо як: «... належним чином організовану та структуровану і науково обґрунтовану законотворчу діяльність, результатом якої є розробка, затвердження та запровадження актуальних правових норм, здатних істотно поліпшити характер правового регулювання суспільних відносин» [105, с. 144–152].

Саме здійснення законотворчої роботи за технологіями правових інновацій може забезпечити інноваційний характер розроблення, прийняття і запровадження нормативних актів з дотриманням запропонованої послідовності: «... усвідомлення необхідності змін у законодавстві та прийняття відповідного нормативно-правового акта; розробка теоретико-концептуальних положень, на яких буде базуватися проект нормативного документа, аналіз і наукове прогнозування його результатів; створення робочих груп для напрацювання та доопрацювання документа і його імплементації; прийняття пропозицій у вигляді затвердженого нормативно-правового акта; імплементація та впровадження в практику діяльності затверджених нормативних положень» [106, с. 144–152]. Безумовно важливими є всі визначені елементи інноваційних технологій, однак особливу увагу слід приділити саме останньому етапу, оскільки аналіз застосування тих чи інших нормативно-правових актів як в освітній, так і в інших сферах соціальних відносин, виявив ситуацію за якої достатньо прогресивні законотворчі нововведення не повною мірою досягають визначеної мети саме через недостатній механізм їх запровадження в практику діяльності.

Здійснення нормотворчої діяльності за принципами та структурою інноваційних технологій має забезпечити відпрацювання та ухвалення актуальних, прогресивних науково обґрунтованих та практично доцільних нормативно-правових актів з їх наступною ефективною імплементацією.

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи проведений у першому розділі аналіз теоретико-методологічних засад дослідження адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти можемо зробити такі висновки.

1. Сьогодні не можуть не вражати можливості, які людство досягло у сфері інформатизації, телекомунікації та інформаційних технологій, в отриманні, поширенні та швидкості доставки різноманітної інформації. Глобальні інформаційні системи та інформаційні технології створюють інформаційне середовище, в якому практично відсутні державні кордони, обмеження на інформаційні впливи, обмеження на поширення інформації. Концепція інформаційного суспільства, в значній мірі залишаючись в руслі технологічного підходу, доповнює, але не може заперечити формаційну, цивілізаційну або світ-системну концепції історії. Проте, до важливих переваг інформаційного підходу можна віднести його трансдисциплінарності, націленість на пошук підстав для інтеграції формаційного, цивілізаційного та інших класичних підходів в соціальних науках, загальне сприяння проникненню кількісних методів в соціо-гуманітарне знання, сприяння його математизації (наскільки це взагалі можливо), а також максимальний і, головне, перманентний облік науково-технічних досягнень останніх років, постійне оновлення картини історії з урахуванням цих досягнень.

2. Зміни, що стосуються сфери комунікації та інших аспектів людського буття, сьогодні дійсно пов'язані з впровадженням інформаційних технологій. Однак важливо розуміти, що соціум, що знаходиться в безперервному становленні і як і раніше підкоряється об'єктивним законам суспільного розвитку, відкритий для різного роду флуктуаційних впливів (в тому числі або навіть перш за все з боку інформаційних технологій), тому процес розвитку виявляється в точці, після якої може піти по одному з альтернативних напрямків. Будь-який процес розвитку і діяльності в сучасному суспільстві пов'язаний з передачею, використанням і опрацюванням інформації.

Інформаційно-комунікаційні технології поступово інтегруються в усі сфери діяльності людини, суспільства, стають могутнім каталізатором і визначальним джерелом їх активного розвитку. Цей процес називають інформатизацією суспільства, а саме суспільство набуває ознак інформаційного.

3. У зв'язку з зазначеними вище моментами слід акцентувати і таку перевагу інформаційного підходу, як його найбільшу адекватність для розгляду саме сучасного глобалізованого суспільства, оскільки зв'язок між інформатизацією і глобалізацією носить не випадковий характер, але висловлює глибинну сутність соціальної еволюції. Відтак, зіставивши переваги і обмеженості інформаційного підходу і встановивши, що обмеженості пов'язані, насамперед, з тим, що вказаний підхід залишає без належної уваги сферу соціальних відносин, а переваги - в кінцевому рахунку, з тим, що він висловлює суттєві тенденції в еволюції глобалізованого суспільства, перейдемо до розгляду взаємозумовленості інформаційно-технологічних і соціальних змін.

Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій спонукає особистість до розвитку творчих навичок, самостійності мислення, взаємодії суб'єкта з об'єктом заради отримання естетичного задоволення. Це породжує соціальну задачу, яку покликані вирішувати не тільки навчальні заклади, а й суспільство загалом. На сучасному етапі проблема активності пізнавальної діяльності особистості є особливо важливою для людства. В інформаційному суспільстві освічені кадри, здатні швидко орієнтуватися в обстановці, гнучко змінювати поведінку залежно від ситуації, мають шанс бути успішними і незамінними.

4. В інформаційному суспільстві основним пріоритетом когнітивної діяльності, як і раніше має залишатися наявність глибоких знань, а не просто вміння шукати, знаходити, сортувати, обробляти і застосовувати інформацію, особливо за допомогою засобів ІКТ. Знання повинні зберігати світоглядну навантаженість, ціннісний зміст і, як ніколи раніше, піддаватися інтенсивній та перманентній філософській, методологічній, світоглядній рефлексії.

Інновація визначається як складний комплексний феномен, що є особливим продуктом (процесом) людської діяльності, застосовуваний для випередження, запобігання і вирішення соціальних протиріч на підставі якісного оновлення соціального буття. Інновація є реалізацією творчої здатності, властивою всім формам і рівнями ієрархії буття людини. При цьому одна інновація породжує іншу, створюючи безперервний ланцюг змін (технологічних, економічних, соціальних), де інновації мають різні масштаби, межі застосування і соціальні наслідки. Така комбінація різнорівневих, різномасштабних інновацій становить сутність інноваційного процесу. Інноваційні процеси в суспільстві можуть протікати як безболісно (найчастіше це стосується впровадження технічних інновацій), так і вкрай важко (введення соціальних інновацій).

5. Практика доводить, що паралельно з самотійною роботою (пошук, знаходження, сортування інформації) людина оволодіває корисними навичками орієнтування в тій чи іншій ситуації. При впливі на свідомість особистості за допомогою ІКТ спостерігається зростання духовної культури людей, забезпечується діяльність по збереженню, відтворенню, поширенню духовних цінностей в суспільстві, що призводить до розвитку досконалого спілкування. З досвідом особистість стає активніше, наполегливіше, впевненіше у своїх силах і знаннях. З'являється інтерес і мотивація до подальшого самотійного розвитку і досягнення нових відкриттів, вдосконалення себе. Раніше шаблонні ситуації вимагали чітких однотипних рішень. Тепер звичні, стандартні рішення вже не підходять. Людина змушена придумувати і шукати нові нестандартні шляхи вирішення типових задач або модернізувати наявні комбінації рішень так, щоб вони виступали в ролі цінностей, які можуть використовуватися багаторазово і багатьма людьми протягом тривалого часу.

Відтак, нагальною проблемою сьогодення є відображення в роботі системи освіти зростання значення інформації, переходу інформаційних ресурсів у категорію стратегічних ресурсів розвитку людства. Відтак цілком об'єктивно стає необхідність удосконалення педагогічних технологій на

підставі посилення їх орієнтації на формування інформаційного світогляду особистості, прищеплення їй у процесі навчання усвідомлення сутності інформаційних перетворень та їх суспільної значущості.

6. Встановлено, що інноваційні процеси сприяють стабілізації соціально-економічної та соціально-культурної ситуацій, оскільки виникають як відповідь на внутрішнє напруження соціальної системи або окремих її компонентів. Впровадження інноваційних технологій веде до вирішення суперечностей і, як наслідок, до приведення системи в стійку рівновагу. З іншого боку, неконтрольовані інновації викликають в системі стан нестійкості і можуть привести до розбалансованості компонентів соціальної системи.

7. Система освіти є одним з головних, відносно самостійних соціальних інститутів. Кризові явища в системі освіти негативно позначаються на всіх сторонах суспільного життя, створюють загрозу національній безпеці, а в перспективі можуть стати (якщо вже не стали) одним з джерел глобальних колізій. Звідси, необхідність пошуку нових підходів до вирішення і традиційних, і принципово нових проблем, що виникають у сфері освіти, необхідність переосмислення сутності процесів, що відбуваються. Тому фундаментальне завдання освіти в інформаційному суспільстві - підготовка молоді до життя у швидко змінюваних умовах, оскільки відставання у сфері інформатизації в цілому та самій системі освіти може мати незворотні наслідки.

Інформаційне суспільство висуває принципово нові вимоги до системи освіти. Інформаційно-технологічна парадигма виступає в сучасному світі як відкрита і багатостороння мережа, яка відкрита і адаптивна в своєму історичному розвитку. Вона багатогранна, складна і за визначенням має мережевий характер, що дає змогу формувати професійні знання, уміння та навички, поруч з формуванням професійних компетентностей.

8. В інформаційному суспільстві завданням особистості є одночасна робота за кількома напрямками: обробка великих обсягів інформації за мінімальний час (навчальна функція); залучення до процесу навчання пам'яті і мислення як допомога на етапі відбору і зіставлення вихідних даних

(розвиваюча функція). При цьому не можна забувати про важливість виховання таких цінностей, як національна і загальнолюдська єдність, альтруїзм, взаємодопомога.

Водночас, при дослідженні питань інформатизації освіти доцільно підходити до цього питання з використанням системного та синергетичного методів.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СФЕРИ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1 Аналіз вітчизняного законодавчого, організаційно-правового та змістового забезпечення інформатизації у сфері освіти

Інформаційна культура нерозривно пов'язана з інформаційною грамотністю особистості. Інформаційна грамотність - це вміння формулювати інформаційну потребу, запитувати, шукати, відбирати, оцінювати та інтерпретувати інформацію, в якому б вигляді вона не була представлена. У цьому визначенні є два дуже важливі моменти. Перше. Уміння формулювати інформаційну потребу. Це називається визначенням кордону знання-незнання, розумінням того, що саме тут (в цьому питанні, на цьому етапі) людині необхідна нова інформація. Друге. Уміння інтерпретувати інформацію. Не просто скопіювати (законспектувати, засвоїти) матеріал, а зробити з нього свої висновки, чітко сформулювати смислові підсумки пошуку і представити їх у вигляді нового інформаційного продукту.

Парадоксальність сучасного суспільства полягає в тому, що внаслідок впровадження інформаційних і комп'ютерних технологій в усі сфери діяльності людини істотно важлива інформація стає важко розрізнявальною. При цьому відсутні прості і надійні способи фільтрації інформаційного «безладу». Крім того, надлишок інформації веде до складності розуміння і орієнтування в несподіваних ситуаціях. Отже, для ефективної взаємодії особистості в інформаційному суспільстві необхідно творчо підходити до важливості справ, наприклад, пропонується розвивати креативне мислення.

Нагромаджуючись, пам'ять акумулюється, систематизується за різними ознаками, узагальнюється і оформляється як інформаційний ресурс окремих людей, їх співтовариств, народів, держав. Через всю історію людства

простежується боротьба людей і держав за володіння цим ресурсом. Бібліотеки завжди вважалися воєнними трофеями, як і вчені, відповідальні працівники органів управління держав, підприємств, науково-освітніх установ, які, з огляду на покладені на них обов'язки, були носіями системних знань, тобто інформаційним ресурсом.

Дослідження медиків показали, що у тих, хто проводить в Інтернеті багато часу, зони мозку, відповідальні за детальний аналіз і глибоке обмірковування проблеми, залишаються без навантаження і поступово втрачають здатність до інтенсивної роботи. Але в зв'язку з неминучістю процесу інформатизації необхідно зберегти людську популяцію і прагнути до розширення людської свідомості до розуміння абсолютної істини. Будучи чесним, відкритим і пристосовується людиною, можна легко користуватися новітніми інформаційними технологіями для власної родини та суспільного блага і вдосконалювати їх. В результаті активних користувачів Інтернету з імпульсивних людей, нездатних до інтелектуальної діяльності, перетворюються в усвідомлені особистості, що готові бути корисними сучасному суспільству.

Беручи до уваги трансгуманістичну модель еволюції, можна сказати, що з одного боку, ідеї трансгуманізму в умовах інформатизації суспільства показують, що природа людини безмежна і багатофункціональна, людині підвладні різні інформаційні технології для вивчення, використання, поліпшення якості життя.

Університети, в умовах глобалізації, існують в двох площинах: національній, окресленій соціальним замовленням держави і його культурної атрибутикою, і глобальній, чия різноманітність обмежена тільки географією світового простору. З огляду на це, починають формуватися і два види освіти: національна і наднаціональна освіта. Національний рівень виражає потреби окремих держав і орієнтований на традиційні цінності. Наднаціональний рівень дозволяє людині реалізовувати можливості використання світового простору і відповідає ціннісним орієнтаціям, сформованим в світі нині. Людина, як суб'єкт, в умовах активізації міжнародних організацій, безпосередньо впливає

на освітню парадигму, виводячи її за межі кордонів окремо взятого університету або регіону.

Глобалізація - складне поєднання цілої низки процесів, які часто розвиваються дихотомично. Національна держава більше не здатна виступати домінуючою одиницею виміру відносин, особливо, в частині вирішення глобальних проблем. У таких питаннях необхідний облік безлічі чинників, таких, як взаємодія міжнародних фондів та організацій, культурних і освітніх інститутів, транснаціональних компаній і держав. Слід врахувати, що глобалізація не тотожна гігантизації і часто виявляє регіоналізацію багатьох процесів, породжує нові вимоги про автономію на місцях. Масштаб держави занадто малий для вирішення великих проблем і занадто великий для вирішення малих.

Трактування терміна «глобалізація» варіативні, а питання про їх остаточну фіксацію досі відкрите. Глобалістика розділяє глобалізацію на сфери: економічну глобалізацію, культурну глобалізацію, технологічну глобалізацію, екологічну глобалізацію тощо. З цієї причини трактування, від сфери до сфери, будуть визначатися тими чинниками, які впливають на поточні процеси. Економісти фіксують нові умови фінансових транзакцій, рух капіталу, поставки та комунікації, зміна архітектури ринку найму і зайнятості і т.д. Політологи вивчають нові формати політичних зв'язків і об'єднань, роль держав і громадських фондів в міжнародних процесах і т.д. Соціологи анатомують соціальні інститути і форми соціальної організації, нові види зв'язків, культурних символів, практик і т.д. Педагоги досліджують системи освіти, їх ціннісно-смісловий зміст і інструменти реалізації тощо [107].

Сучасний світ стрімко змінюється. Він схильний до впливу різних процесів. Розвиток цифрових технологій створює умови для нових можливостей не тільки окремо взятої особистості, а й для держав, починаючи від каналів комунікації, закінчуючи складними механізмами регулювання фінансів. Їх спектр досить широкий і різноманітний. Розвиток світової економіки найчастіше змінює джерела формування бюджетів національних

держав. Підвищується рівень міграції робочої сили, посилюються позиції фондових ринків і транснаціональних компаній. Розвиток наднаціонального простору призводить до того, що створюються різні альянси, партнерства і інститути, чії повноваження не визначаються окремо взятою національною державою.

Сьогодні, займаючись інформатизацією, ми вирішуємо, без перебільшення, долю свого подальшого суспільно-політичного розвитку, здійснюючи усвідомлений рух до нового облаштування суспільства - постіндустріальної доби. Її поява зумовлена, так би мовити, зустріччю індустріальної економіки із креативним потенціалом планети.

Соціальна структура стала одиницею аналізу для теоретичної моделі організації сучасного суспільства, що розвивається в умовах глобалізації. М. Кастельс, автор концепції, визначає модель, як мережу, в якій немає центру, а зв'язки формуються ієрархічно. Інформація та знання стають ключовими елементами, а успішність компаній залежить від знань новітніх технологій та доступу до мережі. Водночас, це призводить до фрагментації робочої сили, глобалізації капіталу і кризи національної держави, оскільки мережі неоднорідні за своїм складом і локалізації. Змінюється не тільки структура зайнятості населення, де ключовою фігурою виступає «символічний аналітик» (англ. Symbolic Analyst) або «психолого робочий» (англ. Knowledge Worker), але і культура, що набуває характер «культури реальної віртуальності» (англ. Culture Real Virtuality), що організується навколо електронних медіа. У країнах, де технології відсутні або слабо розвинені, спостерігається більш високий рівень безробіття [108].

В умовах інформатизації суспільства доречно розробити і застосовувати педагогічні програмні засоби з великим спектром засобів наочності, використовуючи методи штучного інтелекту. Саме системи штучного інтелекту, володіючи широким спектром ступенів свободи і варіантів пошуку рішень інформаційно-технологічних і соціальних завдань, можуть впоратися з проблемами людства в інформаційному суспільстві [109].

Швидка зміна технічних параметрів, подолання часу в процесах передачі-прийому інформації за рахунок нових технологій почала визначати і процеси формування інформаційної сфери як середовища, у якому обертаються знання (виробництво - поширення - споживання). Її розвиток спонукає прискорення суспільного розвитку, а тому наука про суспільний розвиток спирається не на окремі економічні теорії, розрахунки соціологів, прогнози філософів, досягнення економіки й практики окремих країн, а на більш перспективні дослідження фізичної економіки планети [110].

В інформаційному суспільстві Інтернет значно впливає на мислення людини, в тому числі і на його комунікаційну адаптацію в інформаційному суспільстві. Вплив Інтернету може бути позитивним і негативним. З одного боку, Інтернет сприяє розвитку здатності швидко приймати рішення і розвиває короткочасну пам'ять. Але зворотна сторона вказаного захоплення полягає в тому, що користувач відучується глибоко вникати в проблему. Інтернет вчить його мислити поверхнево. «Навичка до швидкого і постійного проглядання сайтів, серфінгу в Інтернеті веде до того, що інтелектуальна діяльність стає поверхневою», - вважає американський фахівець в області кібернетичної інформації Ніколас Карр.

Сучасне суспільство саме створює новітні комп'ютерні технології, об'єднуючи цілі континенти, і є заручником власного творіння. Вже складно уявити життя без інформаційних технологій, оскільки сучасне середовище націлене на комп'ютеризацію всього світу. Комп'ютерна спрямованість в різних галузевих сферах призводить до якісно нових змін в суспільстві і підсилює свою затребуваність і соціальну значимість [111].

Розвиток інформаційних технологій включає і розвиток криптографії та заснованих на ній засобів захисту інформації. Зараз деякі держави, включаючи Росію і США, відчайдушно намагаються зберегти свої «законні» привілеї по підслуховуванню, підгляданню і до решти шпигунству щодо своїх громадян, накладаючи різноманітні заборони на застосування криптографії, однак сьогодні вже очевидно, що в цій боротьбі державам немає перспективи .

Домінуюче положення займає сфера послуг і сервісу. Телекомунікації спрощують і роблять доступним обмін інформацією між людьми незалежно від їх державної або національної приналежності. Інформаційна свобода суспільства вимагає особливої організації людей, побудованої не на придушенні і нерівності, а на основі розкріпачення творчості кожного індивіда. Очевидно, що інформаційне суспільство має історичні корені - первісне суспільство було влаштовано в чомусь аналогічно.

Значне збільшення інформаційного обсягу в світі призвело до зниження ефективності управління інформаційними потоками. Суспільство усвідомлює ту обставину, що еволюція інформаційних процесів відбувається набагато швидше, ніж еволюція людини. За вказаних умов людина змушена постійно пристосовуватися до технічних інновацій і, відповідно, до соціокультурних нововведень, а саме мати інформаційну свободу, спрямовану на отримання інформації як нового знання для передачі іншим членам суспільства. Обмін інформацією - це часто самоціль, основна причина, мотивуюча особистість розвиватися, прагнути до нових знань за допомогою нових технічних пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій, а також миттєво поширювати отриману інформацію. Однак у зв'язку з наростаючими обсягами хаотичного роду інформації людина губиться, відволікається і помиляється в процесі пошуку чогось конкретного.

Завдяки використанню мультимедійних технологій інформаційне суспільство має шанс адаптувати людей в умовах інформатизації, змінити уявлення молоді про культуру, пояснити правила користування інтернет-ресурсами, мотивувати людей на комунікацію в реальному часі і отримати досвід роботи в середовищі сучасних інформаційних технологій.

Центром генерації ідей різних парадигм розвитку суспільства в масштабі планети і масштабі окремих її регіонів є громадянське суспільство. Час свідчить, що від рівня і стану його розвитку багато в чому залежать всі процеси суспільного розвитку в країнах і регіонах світу. Саме тому виявити зв'язки і органічну залежність соціально-політичного зростання цивільного суспільства

до виміру громадянського з розвитком процесів інформатизації й одночасно простежити можливість використання владою важелів правових регуляторів стає на сьогодні головним завданням світової гуманітарної науки. Убачається, що тільки за її допомогою, м'яко використовуючи і розвиваючи існуючі інститути держави і права, можна наблизитися до розуміння природи громадянського суспільства і стимулювати його розвиток належною організацією інформатизації.

Глобалізація ставить низку трендів, які створюють нові умови існування університету, трансформуючи його. Одним з таких трендів є посилення конкуренції в сфері освітніх послуг. Обумовлено це, насамперед, «розмиванням» кордонів. Завдяки сучасним інформаційним технологіям, освітній продукт стає доступним без прив'язки до конкретної локальності. Зростання світової економіки і інтенсифікація процесів глобалізації підвищує рівень мобільності не тільки робочої сили, а й молоді, яка бажає отримати найкращу за якістю освіту, яка конвертувалася б в гідну оплату праці. Колишні атрибути держави, в тому числі і відтворення робочої сили, все більше втрачають національно-державний характер. При цьому, як відзначають деякі вчені, конкуренція, за логікою, повинна була привести до підвищення якості освітніх послуг, але на практиці це призвело до подорожчання вартості, поставивши великі соціальні групи в положення аутсайдерів. Відтак, існує небезпека того, що бакалаврат, ставши таким собі сурогатом вищої освіти, знайде масовість, тоді як магістратура отримає статус елітарності, створивши ще більший розрив між вищим класом і нижчим. За висловом філософа А. Ашкерова, освіту посилює нерівність, оскільки являє собою ресурс, який не піддається рівномірному розподілу.

Варто зазначити, що інформаційний обмін в суспільстві безпосередньо зачіпає духовну сферу суспільства. Найбільшою мірою впливу інформаційного середовища схильні до соціальні цінності суспільства. Деструктивні зміни психоемоційної сфери та соціальна напруженість, спотворені моральні норми і критерії, неадекватні соціальні стереотипи і установки, помилкові орієнтації і

цінності, в свою чергу, відображаються на стані людей у всіх сферах життя [112].

При порівнянні інформаційного суспільства (яке одночасно є постіндустріальним, капіталістичним, постнекласичним тощо) з традиційним стає очевидним той факт, що комунікаційна діяльність значною мірою ґрунтується на споживчих цінностях, на егоїзмі і конкуренції, коли кожна людина, незалежно від статі і соціального статусу, має намір отримувати від спілкування максимальну вигоду. У зв'язку з наростаючими обсягами інформаційних потоків в суспільстві спостерігається підвищення тривожності, що істотно позначається на настрої людини, його емоційному стані, трудовій і розумовій діяльності, успішності і поведінці.

В інформаційному суспільстві цінуються час і швидкість прийняття рішень, зростання цінності дозвілля, оскільки зникнення чітких меж «робочого часу» змушує людей використовувати вільний час максимально ефективно. Спостерігається інформаційна демократія. Принцип творчої співпраці проголошується основою будь-якого колективу. Люди стають як єдине ціле, кожен знає своє завдання і готовий допомогти іншому, вітається згуртованість колективу і взаємовигідне співробітництво, навчання на засадах самоврядування. Індівідуально уповноважена співпраця і участь в спільній діяльності дозволяють людині відчувати себе в безпеці, відчувати свою значимість, цінність і затребуваність у професійній діяльності. Людина усвідомлює відповідальність за себе і своє оточення, а не покладається на те, що лідер групи певним чином поліпшить якість життя самої людини і вирішить за нього питання.

В ході життєвого шляху кожній сучасній людині властиво займатися і професійною, і іншими видами діяльності (вчиться, займається громадською роботою, політикою, має якесь хобі, захоплюється спортом, побутом тощо). Будь-яка професійна і непрофесійна діяльність породжує свої потреби в отриманні нової інформації і формуванні інформаційних компетенцій. Однак якщо професійна діяльність людини має репродуктивний характер, заснований

на отриманій колись інформації та життєвому досвіді, то і потреба в отриманні нової інформації буде мінімальною. Але розуміння свого часу і простору відволікає людину від недосконалості окремих деталей і, на думку М. Маклюена, є унікальною перевагою в прискореному світі передавати це знання наступному поколінню [113]. Право на інформацію, яке визначається законом, зумовлює і стан науково-технічного розвитку держав, потенціал їхнього інноваційного розвитку.

Під впливом зовнішніх соціальних чинників у людини формується дефіцит корисної інформації. Щоб стати повноцінною особистістю на певних етапах життєвого шляху, людські потреби задовольняють сім'я, «вулиця», школа і вуз - потреба в знаннях, без яких неможливо її становлення як особистості. Однак отриманий досвід знову виявляється недостатнім для подальшого свідомого саморозвитку. Значно відчувається потреба в новому знанні. Ця потреба усвідомлюється людиною як неузгодженість між наявними знаннями і знаннями необхідними. Відтак, потреба в отриманні та формуванні нових знань можна визначити як усвідомлений дефіцит інформації, необхідний для поповнення достовірних знань.

Що ж стосується держави, то не вдасться обійти питання про те, чиї інтереси і якими методами воно захищає (тим більше, що в інформаційному просторі, як і в економічному, як і у всякому іншому, держава була, є і буде гравцем, за потужністю своєю на порядок перевершує будь-яких інших учасників комунікаційних взаємодій). Згадаймо, що у будь-якої держави є і внутрішні функції, і зовнішні. Держава завжди висловлює певні геополітичні інтереси суспільства, в кінцевому рахунку, що складається з конкретних взаємодіючих індивідів. А державна політика може бути різною: агресивною, хижацькою, спрямованою на захоплення територій і поневолення народів, або, навпаки, спрямованою на підтримку рівноваги, на поглиблення співпраці, на взаємодопомогу і солідарність, а в кінцевому рахунку - на вирішення головного завдання епохи - збереження біосфери і створення ноосферного порядку. Інформаційні технології обслуговують обидва типи держави і самі по собі

забезпечити трансформацію цього типу не можуть. В умовах існування геополітично агресивних держав надійна інформаційна безпека особистості недосяжна. У свою чергу, агресивність державно-політичних утворень в сфері зовнішніх відносин є лише відображенням і продовженням їх класової сутності, відображенням того, інтереси яких суспільних груп вони висловлюють і якими методами вважають за краще діяти. Відтак, інформаційні технології дійсно створюють передумови для глибоких соціальних змін, але не призводять до них автоматично, оскільки досягненнями науки і техніки користуються представники різних політичних груп [114].

Для сучасного етапу розвитку суспільства характерні інформаційні перевантаження, а саме потужний потік інформації з маніпулятивним підтекстом. Свідомість і психіка людей перевантажені і загальнонародними проблемами, і приватними. Громадський інформаційно-технологічний прогрес крім якісного розвитку науки і виробництва виснажує людину, піддаючи їй стресів і переживань, страхів і сумнівів. Як зауважує М. Кастельс, деякі люди не роблять розмежування між роботою і дозвілєвим використанням комп'ютера. Відсутність чіткого розмежування між роботою і сім'єю впливає на коди поведінки людей.

Сьогодні, наднаціональний рівень, як уже згадувалося раніше, дозволяє людині реалізовувати можливості використання світового простору і відповідає ціннісним орієнтаціям, сформованим в світі нині. Людина, як суб'єкт, в умовах активізації міжнародних організацій, безпосередньо впливає на освітню парадигму, виводячи її за межі кордонів окремо взятого університету або регіону. Більш того, всередині університету і за його межами виникають соціальні інституції, що змінюють свій характер завдяки зовнішньому впливу транснаціональних потоків людей, фінансів, інформації і різних ресурсів [115].

У сучасному суспільстві інформація може виступати як невичерпний ресурс, який несе в собі потужний потенціал для успішного функціонування суспільства і обміну між людьми і соціальними компонентами суспільства. Фактично різномірні джерела інформації і спосіб подачі матеріалу впливають

на поведінкові реакції і особливості людей. М. Кастельс підкреслює, що в інформаційному суспільстві змінюються види діяльності, а технологічна здатність людини розуміти і обробляти символи. У певні періоди часу і в відповідних умовах інформаційне перевантаження може ставати ведучим, трансформуючи мотиваційні властивості особистості.

Засоби інформатизації сприяють дезадаптації і блуканню людини в сучасному інформаційному середовищі. Домінуючими джерелами отримання інформації в інформаційному суспільстві є Інтернет і мобільний зв'язок, за допомогою яких особистість отримує можливість швидко зорієнтуватися і задовольнити соціальні потреби. Додатковими джерелами виступають книжкові бестселери, новинки кіно і ЗМІ. Не завжди людина може впоратися з достатком другосортного матеріалу і відчуває інформаційне перевантаження, а також незадоволеність від отриманої якості інформації. Відтак, виникає дефіцит інформації, коли недостовірна або низькосортна інформація заповнює навколишню дійсність людини і піддає її додатковій копіткій роботі - відбору якісної інформації [116].

Підвищення ролі інформації, комп'ютерної техніки та ІКТ в удосконаленні правового регулювання суспільних відносин, розвиток інформаційно-правових технологій і ресурсів у єдиному інформаційному просторі країни привели не тільки до зміни сутності, характеру й спрямованості багатьох правових норм, а й до появи нового виду правових відносин - інформаційних відносин, які відбивають специфічні умови й правила поведінки різних суб'єктів права й управління в інформаційній сфері. У цьому зв'язку досить активно обговорюється проблема формування нової сфери права - інформаційного права.

Зміст поняття «інформаційна безпека» в загальному вигляді можна позначити як стан захищеності індивідуальної, групової та суспільної психології і, відповідно, соціальних суб'єктів різних рівнів спільності, масштабу, системноструктурної і функціональної організації від впливу інформаційних чинників, що викликають дисфункціональні соціальні процеси.

Комп'ютерна комунікація залишається приналежністю освіченої частини населення найбільш розвинених країн. І внаслідок поширення комп'ютерної культури послідовними хвилями, починаючи з еліти суспільства, вона вже формує комунікаційні звички через звички користувачів першої хвилі.

Під впливом актуальної і потенційної інформатизації змінюються суб'єкти освітньої взаємодії, що обумовлено значною зміною онтологічного статусу, структури, а також технологій складання суб'єктів інформаційно-освітньої взаємодії. Багато в чому це залежить від того, що держава як суб'єкт освітнього взаємодії все більше йде з практик освітнього взаємодії, перекладаючи відповідальність за освіту як «освіта людини» на плечі сім'ї, громадянського суспільства і самої особистості. Однак громадянське суспільство не може сьогодні в силу своєї нерозвиненості послідовно і якісно здійснювати контроль за результатами освіти, що диктує необхідність такого реформування освітнього простору, в якому громадянське суспільство (в найрозвиненіших варіантах своїх практик) буде займати лідируючі позиції. Проте в кінцевому результаті відповідальність за якість освіти лягає на сім'ю і на особистість, причому родина не завжди є конструктивною сполучною ланкою матеріальних та інших проблем, що стає підставою для розвитку освітньої нерівності як нової соціальної проблеми, а інноваційність освітнього простору знімає вказану проблему лише частково. Це виражається в практиках підвищення інформаційної грамотності [117].

Принципове значення має той факт, що тільки через інфільтрацію в універсум інформаційного простору суспільства ... будь-який інформаційний феномен може бути моментом освітніх програм ». І якраз тут складається дуже тонка структура взаємодії власне технологічних аспектів і соціальних, розповсюдженням і реалізацією інформації, особливо вищої її форми - знань. Тому особлива увага в інформаційному суспільстві приділяється розвитку системи освіти, активному впровадженню в ній інформаційних технологій.

Натомість, амбівалентність інформаційних потоків в освіті передбачає зміни у функціональній спрямованості суб'єктів освіти. Це, зокрема, сприяє

вирішенню ще однієї важливої проблеми, яка пов'язана з негласним виникненням «аристократії інформаційного суспільства», яка, «ігноруючи державні закони, демократичні принципи і цінності, готова сама встановлювати напрямки розвитку глобального інформаційного суспільства». Проте зараз зміст, мета та завдання глобально суперечать одне одному з тенденціями становлення інформаційного суспільства в галузі освіти. Виражається це, насамперед, в тому, що освітні послуги, в зв'язку з переходом на ринкові відносини, отримали конкретне вартісне вираження. Що визначило прагматичний, утилізований підхід до освіти, який став виражатися в «зацикленості», «заземленості» на вирішенні практичних завдань. Адже людина, що живе в сучасному світі, покликана вирішувати дуже складні, різнопланові завдання, які вимагають не тільки професійної підготовки, а й якісного фундаментальної і гуманітарної освіти. Перехід розвинутих світових держав від індустріального до інформаційного суспільства, де найбільшою цінністю стали не природні ресурси і не розвинутість економіки, а знання, новітні технології, рівень освіченості і здатність ці знання створювати, - все це привело країни до необхідності розширювати потоки знань, доводити їх до всіх охочих, де б вони не перебували і які б форми освіти не вибирали, тим самим гарантуючи собі формування високоякісного людського капіталу, здатного не тільки підтримати те становище, яке посідає країна на світовій арені, а й піднести його на ще більш високий рівень. Не тільки академічна мобільність та спільні навчальні плани характеризують глобалізацію. Багато з напрямів інформатизації освіти є не менш, якщо не більш глобальними процесами, що відбуваються наразі у багатьох країнах, у тому числі і в Україні. І одним з таких нових, ефективних і перспективних напрямів у межах інформатизації є розвиток дистанційної освіти. Якщо із технічною стороною інформатизації освіти все цілком зрозуміло, супротивників високого рівня якісної допоміжної техніки для здійснення досліджень, їх обробки або просто поліпшення якості матеріалу немає, то з дистанційною освітою справа дещо складніша [118].

«Вища освіта без кордонів» безпосередньо пов'язана із розвитком

дистанційної освіти. З удосконаленням комп'ютерних, телекомунікаційних та інформаційних технологій новим етапом у розвитку дистанційного навчання стає віртуальна освіта.

За подібних умов дистанційна освіта є одним із найбільш адекватних відповідей на виклик глобалізації. За останні півстоліття спостерігається безпрецедентне збільшення темпів науково-технічного прогресу. У деяких галузях прикладних природничо-наукових дисциплін близько 80% накопичених людством знань отримано за останніх 25-30 років. Знайомство з останніми концепціями і досягненнями наукової думки стає для найрізноманітніших категорій професіоналів життєво необхідним завданням.

Все частіше можна почути точки зору про те, що навчання доцільно розглядати як постійний процес, а не як «пройдений етап», що завершився багато років тому одержанням диплома. Поряд з освітою молоді, освіта дорослих почала посідати більш значне місце у процесі навчання. Саме системність безперервної освіти різко розширює його можливості, підвищує рівень пристосованості до суспільних умов, дає можливість оперативно відгукуватися на зміни потреб суспільства, соціальних груп і окремих особистостей. Подальший розвиток безперервної освіти сприятиме і підвищенню економічної віддачі освіти, і посиленню соціальної однорідності суспільства.

Серед стимулів розвитку світового ринку дистанційного навчання західні експерти виділяють:

- зростаючий світовий попит на освіту у глобалізованій економіці (за прогнозами, він продовжуватиме збільшуватися);
- можливість отримання прибутку: венчурний капітал відкрив дистанційну освіту, яка стала чималим бізнесом (величезні суми витрачаються на організацію «злиття» освіти та Інтернету, поряд з електронною комерцією тепер вже є і електронна освіта);
- швидкість поширення інновацій, яка «підштовхує» ринок; відповідно кількість коштів, які вкладені в інформаційні технології, стають все більшими

[119].

Деякі експерти наголошують, що створення віртуальних університетів тягне за собою комерціалізацію освітньої функції університету і рушійними факторами є вартість та зручність, а не освітні стандарти або якість [120].

Таким чином, відповідаючи певним сучасним вимогам до освіти, зокрема, оперативності і актуальності отримання знань, дистанційна освіта, все ж ще сприймається як певний експеримент. Наразі у багатьох країнах відбувається процес пошуку оптимальних варіантів функціонування додаткової освіти і його взаємодії з традиційною освітою та іншими явищами світового процесу розвитку освіти.

Дистанційна освіта як новий напрям повинна сприяти розвитку креативності вищої освіти, її індивідуалізації, підвищення якості як пропонуванних програм, так і кваліфікації фахівців.

У сучасному інформаційному суспільстві людині доводиться постійно стикатися із вирішенням нестандартних завдань, тоді як класична система освіти найчастіше спрямована саме на розвиток стандартного мислення. Прагнення якомога глибше проникнути в сутність явищ стримується величезною кількістю навчальних дисциплін, на яких важливо запам'ятати, вивчити, повторити, а не зіставити, порівняти і проаналізувати. Тому сучасна вища освіта повинна вийти на новий якісний рівень, для чого їй треба переключитися на розвиток особистості студентів, їх здібностей. Вона має прищеплювати навички самостійної інтелектуальної роботи, уміння вільно орієнтуватися в потоці інформації.

За сучасних соціокультурних умов не можна зводити освіту тільки до вміння користуватися інформацією та певною сумою знань. Така концепція орієнтована не на творчу складову освіти, а на споживацтво. Мета сучасної освіти - навчити людину налагодити обмін інформацією з навколишнім середовищем відповідно до принципу інформаційного балансу - споживання інформації ззовні має завершитися утворенням в індивідові нової інформації. Як стверджують основоположники сучасної соціології В.І. Добреньков і

А.І. Кравченко, освіта має дати метакваліфікацію - навчити людину знаходити потрібну інформацію і засвоювати її, навіть якщо вона міститься за межами його особистого досвіду [121].

Сучасна людина має не просто поглинати інформацію, а й створювати її, формувати на основі виробництва інформаційних образів культурне середовище. Тому звичайна середня людина має опанувати не стільки певну суму знань, що в епоху інформаційного суспільства швидко застаріває, скільки інтелектуальні навички, що дають можливість при бажанні отримати будь-яку важливу для неї суму знань.

За таких умов на перший план виходить одна з функцій нової соціокультурної моделі університету - підприємницького університету - пропонувати і здійснювати програми підприємництва для того, щоб готувати людей, що прагнуть заснувати власний бізнес, і розвивати підприємницьке мислення у студентів, які навчаються за іншими спеціальностями. На перший план у ході здобуття вищої освіти виходить процес творчості, якої потрібно навчатися за умов сучасної системи вищої освіти [122].

Наприклад, Т. Емчура виділяє такі особистісні якості, які визначають професійну і етичну компетентність спеціаліста з вищою освітою:

- уміння працівника брати на себе відповідальність і приймати рішення на своєму рівні;
- готовність і вміння працювати в команді;
- уміння розуміти стратегію компанії і здатність інтегрувати стратегію своєї участі роботи в загальну стратегічну лінію;
- уміння адаптуватися до ділової культури сучасних компаній, у тому числі зарубіжних, незалежно від своїх особистих бажань та амбіцій;
- вільне володіння іноземними мовами і комп'ютером [123].

Але наявність лише професійних якостей сьогодні стає недостатнім. Тому фундаментальною основою успішної діяльності є творча та ініціативна діяльність креативної особистості, здатної розвинути свій творчий потенціал, свої задатки і тим самим забезпечити власну ділову кар'єру і, одночасно,

розвиток і процвітання суспільства.

Творчість сьогодні розглядається як інноваційна діяльність, спрямована на саморозвиток особистості і збагачення соціокультурного досвіду людини і людства. Тому творчості, і якоюсь мірою, підприємництву, сьогодні потрібно навчати в системі вищої освіти.

Виходячи з викладеного вище, сучасна вища освіта у напрямі інноваційно-креативного розвитку має поєднувати:

- склад знань, де головну роль відіграють фундаментальні, системні, стійкі взаємозв'язки. Сама фундаментальність знань визначає їх системність, стійкість і перспективність, що склалося історично і сьогодні продовжує проявлятися в дослідних університетах;

- формування інтелектуального потенціалу, який проявляється в методологічній культурі, ефекті самозростання знань на основі їх системності та широкого діапазону;

- розуміння проблем, яке включає теоретичний і практичний аспекти використання сучасних знань, освоєння ефективних технологій мислення, пізнавальну мотивацію діяльності;

- визначення нової якості діяльності, основними рисами якої виступають інноваційність, перспективність, ефективність.

Результатом такого інноваційно-креативного розвитку є поява інтернет-університетів або віртуальних університетів. Однак використання людьми медіакультури може сприяти ліквідації численних негативних тенденцій сучасного інформаційного суспільства. Окрім того, процес оптимізації медіакультури повинен базуватися на вивченні її особливостей, побудови на цій основі культур - філософської моделі впровадження в навчально-творчий процес освітніх установ відповідного програмно-методичного забезпечення [124].

Основна проблема інформатизації та інноваційно-креативного розвитку полягає в тому, що особистий рівень людей в освоєнні інформаційних технологій все ще досить низький.

Навіть ті, хто має для цього достатній рівень технічного оснащення, далеко не завжди вміють користуватися тими ресурсами і можливостями, які надає інформатизація. Інтернет, здавалося б, буденна річ, та при цьому головне джерело інформації наразі продовжує для багатьох бути розкішшю, навіть можливість вільного доступу до світової мережі не гарантує того, що люди користуватимуться наданими освітніми можливостями [125].

Всі освітні можливості, якими користується зараз переважна частина студентів - це інтернет-ресурси з готовими рефератами, що ніяк не сприяє, зрозуміло, повноцінному навчанню, вмінню знаходити інформацію і працювати з нею. Інтернет не розглядається як безпрецедентна можливість знаходити практично будь-яку потрібну інформацію, а саме з цієї точки зору студенти повинні до нього підходити, щоб інформатизація освіти набула того значення, якого їй надають у Європі. Незважаючи на всі спроби держави розробити програми інформатизації вищих навчальних закладів, виділення грантів під такі проекти тощо, повною мірою інформатизація суспільства запрацює ще нескоро. Для цього потрібно зробити найважливіше і найскладніше - прищепити людям думку, що без постійного вдосконалення своїх знань, без щоденного підвищення освітнього рівня, без самоосвіти і прагнення до неї, без самостійного пошуку джерел нової інформації, жодного інформаційного суспільства досягти не вийде. Тільки з таким підходом до свого життя і до своєї освітньої траєкторії сфера інформатизації не стане ще одним приводом до розшарування суспільства, а також сприятиме можливості досягти бажаного рівня конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні і перейти таки до постіндустріального суспільства завдяки розвинутому і висококласному людському капіталу, який неможливо сформувати без ідеї про самоосвіту і без скерування його до невичерпної, актуальної бази поповнення необхідними даними - інформаційних технологій.

З викладеного доходимо висновку, що інформатизація сьогодні - це найуспішніший напрям глобалізації освіти, що динамічно розвивається. І державна участь у цьому процесі, особливо для вищих навчальних закладів з

периферії (так як центральні, найбільш розвинуті університети самі здатні забезпечити і, як правило, вже забезпечили собі всі можливі напрями інформатизації), іноді є ключовим для формування високого рівня наданих професійних освітніх послуг. І, звичайно, не варто забувати, що установка на постійну безперервну самоосвіту сприятиме розвитку всіх аспектів інформатизації, починаючи з великих інформаційних порталів, баз і ресурсів мережі Інтернет і закінчуючи новими освітніми технологіями, такими як дистанційне навчання, інтернет-університети, інтернет-лабораторії та ін., навіть у тих ВНЗ, де цей процес з тих чи інших причин не дуже розвинутий.

2.2 Адміністративно-правовий механізм реалізації програм, спрямованих на впровадження ІКТ в освітнє середовище

Необхідність дослідження інформатизації та становлення інформаційного суспільства в нашій державі виявилася у тому, що за змістом людство підвищило інформацію в житті суспільства та окремої людини. Сьогодні ми активно переходимо від індустріального суспільства до інформаційного. Інформаційне суспільство – це така цивілізація, на якій головним пріоритетом є інформація та знання. Інформатизація – це політика та процеси, створені на будівництві та розвитку телекомунікаційної інфраструктури, об'єднаної територіально-розподіленими інформаційними ресурсами.

Необхідно зауважити, що питання інформатизації стали предметом дослідження багатьох вчених, з-поміж яких праці І. Арістової, О. Баранова, К. Беякова, В. Гавловського, М. Гуцалюка, І. Жиляєва, С. Єсімова, Р. Калюжного, А. Новицького, В. Речицького, Р. Романова, А. Семенченко, О. Фролової, В. Цимбалюка, В. Хахановського, М. Швеця, А. Яременко та ін.

Історичний процес інформатизації суспільства точно описується за допомогою послідовності інформаційних революцій, пов'язаних з появою нових для свого часу технологій.

Інформаційна революція полягає у зміні способів та інструментів збору, обробки, зберігання і передачі інформації, що призводить до збільшення обсягу інформації, доступній активній частині населення. Таких революцій шість.

Перша інформаційна революція полягає у появі мови і розбірливої людської мови.

Друга інформаційна революція пов'язана з винаходом письменності. Цей винахід дозволив не лише забезпечити збереження вже накопиченої людством суспільством інформацією, але й підвищити її достовірність, створити умови для більш ширшого, аніж раніше, розповсюдження інформації.

Третя інформаційна революція породжена винаходом в XV столітті книгодрукарства, яке в багатьох випадках вважають однією з перших інформаційних технологій. Поява і розвиток друкованих засобів масової інформації, таких як газети і журнали, стала результатом третьої інформаційної революції.

Четверта інформаційна революція розпочалась в XIX столітті. Тоді було винайдено такі засоби передачі і розповсюдження інформації як телеграф, телефон, радіо і телебачення.

П'ята інформаційна революція відбулась в середині XX століття, коли людство стало активно використовувати обчислювальну техніку. Застосування ЕВМ для обробки наукової інформації кардинально змінило можливість людини з активної та ефективної обробки інформації. Вперше, за всю історію розвитку цивілізації, людина отримала високоефективний засіб для підвищення продуктивності інтелектуальної праці [126].

Сьогодні ми є свідками шостої інформаційної революції пов'язаної з появою глобальних телекомунікаційних комп'ютерних мереж і їх інтеграцією з технологіями мультимедіа та віртуальної реальності.

Шість інформаційних революцій змінили суспільство. Явним є розвиток і розповсюдження інформації та інформаційних технологій, що дозволяє говорити про наявність процесів інформатизації. Інформатизація надає вплив на

всі сфери життєдіяльності суспільства, кардинально змінює умови життя я діяльності людей, їх культуру, стереотип поведінки, образ мислення [127].

«Інформаційне суспільство – наявність такої соціальної структури, в якій висока питома вага соціальних груп, так чи інакше зайнятих процесом виробництва, споживання і поширення інформації. У ньому домінуючими стають форми і види інформаційної праці, заснованої, як правило, на освітній діяльності, комп'ютерних технологіях та екранній культурі. В інформаційному суспільстві ключовим джерелом нововведень і основою соціальної організації стає знання» [128].

Основним орієнтиром, що впливає на успішну адаптацію особистості, виступає необхідність прийняття зовнішніх чинників і змін, що відбуваються в суспільстві. До того ж сприятливим навиком є вміння логічно і структуровано вибудовувати міжособистісні діалоги, відкидаючи будь-які форми маніпулювання, масового впливу на громадську і індивідуальну ідеологію людей, монопольної ідеології, диктаторів умов і, крім того, прагнення до чесності, справедливості і відкритості.

Отже, на початку третього тисячоліття склалися об'єктивні фактори переходу людства до нової сфери свого буття – інформаційної. По-перше, до цих факторів слід віднести те, що інформація знаходить нині статус найважливішого стратегічного ресурсу, що не тільки визначає розвиток економічної діяльності людини, але й впливає на політичну, правову, моральну сторони його життя. Надання інформації глобального статусу конститує її положення серед інших сфер продуктивної діяльності людини, дозволяючи вважати її самоцінність достатньою підставою у становленні і розвитку матеріальної і духовної культури соціуму. У той же час реалізується одна з характеристик інформаційного суспільства: чисельність населення, зайнятого у виробництві, обробці і передачі інформації, починає перевищувати чисельність населення, зайнятого у сфері матеріального виробництва.

По-друге, з'являється універсальна можливість створення єдиного інформаційного простору, що забезпечує доступ кожного індивіда до

інформаційних ресурсів. Але вже тут виникає глобальне протиріччя, що полягає у тому, що практично всі країни до середини XXI ст. повинні увійти в нову стадію розвитку суспільства – інформаційну, хоча рівень їхнього теперішнього розвитку, насамперед економічного, а також здатність захистити в міжнародному інформаційному просторі власний інтелектуальний потенціал дуже різні. Тому життєво необхідно розробляти і впроваджувати нові державні програми щодо захисту інформаційного простору з урахуванням економічних, політичних, правових, військових та інших інтересів держави, а також забезпечувати належний контроль у сфері інформатизації.

По-третє, науково-технічною основою формування нового суспільства виступають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), цінність, обов'язковість і необхідність яких не підлягає сумніву. Тому становлення і розвиток інформаційно-комунікаційних технологій мають бути предметом пильної уваги з боку органів державного управління [129].

Однією із найважливіших передумов побудови інформаційного суспільства в Україні є створення сучасної інфраструктури інформатизації, основні елементи якої такі:

- телекомунікаційна складова;
- мережні інформаційні технології;
- сукупність інформаційних ресурсів;
- засоби обчислювальної техніки, мережне обладнання та програмне забезпечення;
- прикладні інформаційні технології;
- система забезпечення інформаційної безпеки;
- сукупність кваліфікованих кадрів і система їх підготовки та перепідготовки;
- система науково-методичного забезпечення;
- система нормативно-правового забезпечення;
- система стандартизації та сертифікації;
- система класифікації та кодування інформації;

– система виробництва та впровадження компонентів інформаційної інфраструктури [130].

За допомогою становлення в Україні інформаційного суспільства, очікується таке:

- здатність забезпечення широкого набору телекомунікаційних послуг;
- розширення ринків для постачальників комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення;
- суттєве підвищення якості життя громадян, реальне надання їм більш широкого спектра послуг;
- значне зростання попиту інтелектуального та творчого потенціалу громадян для забезпечення збільшення обсягів нових продуктів та послуг;
- принципово нові можливості для поширення інформації щодо наукових та культурних надбань і всередині країни, і за її межами;
- дійсна демократизація влади усіх рівнів, прозорість її дій, забезпечення її повної інформаційної взаємодії із громадянами;
- поява більш рівних можливостей для усіх громадян, ведення малого і середнього підприємництва завдяки забезпеченню вільного доступу до інформації з будь-яких джерел, до освітянських і культурних програм.

З огляду на це, створення інформаційного суспільства, підготовка української спільноти до його сприймання є вкрай важливими державними завданнями, що має здійснюватися шляхом повсюдної інформатизації та запровадження чіткого адміністративно-правового забезпечення контролю у цій сфері.

Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства передбачає створення цілісної системи законодавства, ціннісний орієнтир в сучасному розумінні перемикається на матеріальні блага, особливо у молоді. Матеріальні цінності надають мотиваційний вплив на поведінку індивіда, його взаємодія з навколишньою дійсністю [131].

Інформаційне суспільство – «це така самоорганізація людей, в якій рутинна, нетворча діяльність автоматизована», де домінує сфера послуг і

сервісу. Наприклад, рекламні акції, маркетингова індустрія. Насамперед, мережеві комунікації призначені для того, щоб дати корпораціям більше інструментів в організації свого бізнесу і отримати додаткові можливості для привласнення чужої праці. Але з іншого боку ці ж телекомунікації спрощують і роблять доступним обмін інформацією між людьми незалежно від їх державної або національної приналежності [132].

Позитивні і негативні наслідки віртуалізації освітнього простору найбільш яскраво проявляються на рівні особистостей як конкретних суб'єктів освітнього процесу. Віртуалізація впливає на всіх учасників освітнього взаємодії, однак ступінь її впливу, а також реальні результати багато в чому детерміновані конкретними умовами її «побутовості», що сприяють освоєнню особистістю тільки відповідних цієї «побутовості» освітніх практик. Аналіз домінуючої сьогодні освітньої практики Smart-технологій дозволив визначити, що сучасні світоглядні проблеми, що навчають особистість багато в чому є наслідком віртуалізації освіти, тому необхідна адекватна оцінка перспектив впливу віртуалізації на особистість, як інтегрованого суб'єкта освітньої взаємодії.

У контексті досліджуваного питання необхідно акцентувати на тому, що людство вступило в XXI століття – століття інформатизації і глобальних змін в житті світового співтовариства. Науковці вважають, що сьогодні створено два типи мереж. Інтернет-мережі комп'ютерів, що забезпечуються набором інформаційних технологій, і «багаторівневі просуваючі мережі, характерні набором гуманітарних технологій. Створено практично два типи мереж, одним з яких у мережі пов'язані комп'ютери, а в другому – безпосередньо люди. Багаторівневий маркетинг надзвичайно схожий на Інтернет, але тільки побудований він на живому матеріалі. Це означає, що на перший план в найближчий час вийде не здатність засвоювати простіший набір операцій (тобто не хороша освіченість), а вміння навчатися упродовж усього життя, адже тільки люди, котрі здатні перевчатися 7–8 разів упродовж свого життя, будуть конкурентоздатними на ринку праці. Інакше кажучи, в майбутньому світі буде

затребуваною тільки та людина у якої виявиться специфічна якість: здатність до того, щоб перевчатися. Можна сказати й так, що виникатиме здатність до зміни, здатність до самозміни» [133].

Отже, нові цілі модернізації освітньої галузі, через концепт Нової української школи, спрямовані на розвиток національної системи освіти, що має відповідати викликам часу та потребам особи, яка здатна реалізувати себе в інформаційному суспільстві, що постійно змінюється. Сучасна філософія освіти потребує принципово нових наукових досліджень, обґрунтованих і послідовно запроваджених передових науково-педагогічних технологій, раціональних та ефективних підходів до організації наукової та інноваційної діяльності у сфері освіти, у тому числі через застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) [134].

Отже, в інформаційному суспільстві відбувається зміщення акценту в бік розвитку аналітичних здібностей. Крім того, на перше місце виходить оволодіння технологіями колективної творчості, колективного інтелекту. У колективі важливі не стільки інтелектуальні здібності кожного з членів групи, скільки їх соціальна сприйнятливність, відсутність яскраво вираженого лідера при наявності вираженого прагнення до домінування у членів групи. Колективна творчість в організації чи підприємстві спонукає людей творити і діяти, найчастіше, керуючись внутрішніми мотивами і інтересами. Об'єднуючись, багато людей відчують підтримку з боку колег, задовольняючи одну з базових потреб (безпека), кожна людина є значущим ланкою в ланцюжку трудової діяльності. Однак необхідно проявляти більше творчості і креативності, щоб строгість групового мислення не обмежувала індивідуальні, оригінальні ідеї талановитих працівників. Отже, колективна творчість, об'єднуючи фахівців з різними характеристиками і навичками, формує цілісний, дружний колектив, в якому зростає ймовірність поліпшення оперування інформацією. Найбільш продуктивним виявляється колективна творчість в умовах проектної діяльності, плануванні та організації робочого процесу.

Соціальні зміни, що відбуваються в інформаційному суспільстві і впливають на людину, змушують її переосмислювати форми комунікації та взаємодії із зовнішнім світом, спонукають особистість змінювати поведінку і звичну діяльність, щоб успішно адаптуватися і знайти застосування напрацьованих навичок в нових умовах.

Однак черговою важливою якістю в міжособистісній комунікації виступає вміння співпереживати і співчувати людині. Використовуючи соціальні мережі, люди отримують максимальний комфорт в спілкуванні, швидкість і доступність, легкість і задоволення, ігноруючи зокрема почуття, переживання, спосіб життя і індивідуальні особливості особистості. Спілкування в мережі можна порівняти з сімейним життям. Поки молоді неодружені люди зустрічаються і мило, безтурботно проводять час, негативні риси характеру залишаються непоміченими або ретельно приховуються. Як тільки вони укладають шлюб і починають жити разом, з'являються обопільні претензії, помічаються найдрібніші деталі поведінки і спілкування, що призводить до перебудови поведінки і пристосуванню людей один до одного або ж до розірвання відносин. Очевидно, що перемагають сімейну кризу одухотворені люди, які вміють домовлятися, знаходити компроміси, готові міняти уклад життя, розвиватися і контролювати свої емоції. Як пише М. Маклюен, прийняття і гармонія означають прийняття на себе відповідальності за міжособистісні взаємини і своє життя [135].

Самостійна робота особистості над собою веде до розвитку всієї системи саморегуляції особистості, спонукає особистість більш самостійно здійснювати самоідентифікацію; розвиває здатність людини до рефлексивної оцінки планованих і досягнутих результатів; змушує особистість усвідомити, що знання - необхідний засіб, що забезпечує здатність людини грамотно вибудовувати свої життєві стратегії, приймати рішення, адаптуватися в соціумі і вдосконалювати слово. В умовах стрімко мінливої реальності навички самоосвіти доводиться постійно культивувати. Але знову зауважимо, що ніяка саморегуляція особистості не може бути успішною в разі протидії з боку

несправедливої держави або будь-яких потужних політичних груп.

Гнучкість мислення, може бути кількісно виражена, хоча окремі її передумови, безумовно, можуть оцінюватися за результатами кількісного експерименту. І, тим не менш, мислення представляється настільки складним феноменом, що його суворо кількісні оцінки неприйнятні. Індивід вміє спонтанно переходити від одного аспекту предмета до іншого, коригувати шляхи вирішення завдання, здійснювати перманентний моніторинг умов середовища, нарешті, чітко усвідомлювати сам факт множинності, варіативності, методів рішень завдань. Часто говорять про пластичність поведінки, під якою розуміється єдність раціональних та інтуїтивних складових. Пластична поведінка - це така поведінка, яка органічна, ефективна і безконфліктна. Грунтується така поведінка, як правило, на багатому досвіді, хоча природні задатки, виховання мають значний вплив на життя людини. Пластична особистість не страждає від фрустрації і когнітивного дисонансу. Причини такої резистентності можуть бути різними [136].

Як відомо, перші практичні кроки інформатизації і комп'ютеризації освіти України були здійснені у другій половині 50 -х років минулого століття, коли комп'ютерними засобами почали оснащуватись провідні вищі навчальні заклади і коли ці засоби в експериментальному режимі почали застосовуватись у навчально-виховному процесі при навчанні елементів програмування і розв'язуванні обчислювальних задач. Широкомасштабна інформатизація освіти почалась у 70-80 роки минулого століття, коли засоби інформаційних технологій почали активно впроваджуватись, передусім, у систему управління освітою [137].

Переваги інтерактивного спілкування полягають в швидкості доступу до контакту в будь-якій точці світу, а також в доступі до персональних даних людини. Крім того, зовнішня сторона міжособистісного інтерактивного спілкування дуже приваблива своїми можливостями. Популярним напрямом спілкування є соціальні мережі, де людина має можливість вибирати співрозмовника згідно встановленим критеріям відбору та застосовувати різні

ролі поведінки і стиль спілкування практично без наслідків. Неформальний стиль спілкування швидше зближує співбесідників і носить поверхневий характер, тому що на підсвідомому рівні людина відчуває, що, довіряючи «інтерактивного одному», він втрачає почуття безпеки і надана інформація може спричинити за собою руйнівні наслідки, що впливають на життя і самої людини, і його оточення [138].

Сприятливим чинником сучасного суспільства є усвідомленість частиною населення взаємозумовленості соціально-економічної і політичної сфер з духовним розвитком. Людина як біологічна істота прагне до природних витоків свого буття і до розуміння людської природи. У міжособистісному спілкуванні спостерігається прагнення до єдності розуміння і узгодження різного роду питань. Очевидно, що для досягнення продуктивного спілкування людині слід вчитися керувати негативними емоціями і виховувати в собі такі якості, як толерантність, повагу до співрозмовника, доброту і ввічливість, тактовність. Крім того, вітається бажання пояснювати, виявляти і акцентувати увагу на сильні якості характеру співрозмовника і його переваги в колективі, суспільстві, а також удосконалювати свої комунікаційні навички і ставати прикладом для наслідування масам людей. Розвиваючись духовно і збагачуючись моральними цінностями, особистість цілеспрямовано впливає на своє оточення. Тим самим відновлюється психічне здоров'я колективу або, можливо, окремих індивідів, виникає почуття власної значущості, впевненості в своїх силах, з'являється бажання діяти на благо суспільства. Процвітання морально-етичних цінностей сприяє оптимізації міжособистісного спілкування [139].

Виникаючі інформаційні перевантаження і, разом з тим, завжди зберігається дефіцит інформації стають причиною стресових станів, запобігання яких пов'язане з пристосуванням до нових умов середовища, в удосконаленні пошукових систем, які допомагають людям отримувати, зберігати, обробляти і поширювати інформацію. Однак важливо пам'ятати, що ніякі технологічні розробки самі по собі не можуть бути успішними, якщо

ігнорувати чинник невирішеності соціальних проблем, факт соціального антагонізму, що виражається в протиборстві груп з різними політичними або комерційними інтересами. Отже, ефективне використання технологічних досягнень передбачає суттєвий соціальний прогрес, подолання соціальної нерівності, зміцнення правових основ суспільства, прозорість політичного життя тощо. Водночас, впровадження прогресивних інформаційних технологій створює об'єктивні передумови вирішення соціальних проблем [140]. Зараз цей віртуальний світ набуває характеристик всезагального, необмеженого ані простором, ані часом, що безумовно відбивається на самої сутності освітнього середовища, яке поєднує в інформаційному суспільстві два названих світи.

В умовах інформатизації освіта перестає бути засобом засвоєння готових загальнонавчаних знань. Освіта перетворюється на спосіб обміну інформацією між людьми протягом усієї їх життєдіяльності та передбачає не тільки засвоєння одержаних знань, а й віддачу власних надбань. Активний інформаційний обмін став сутністю процесу інформатизації загалом і в освітній сфері зокрема. Тому фундаментальне завдання освіти в інформаційному суспільстві - підготовка людини до життя в інформаційному соціальному просторі.

Міцне середовище проживання і обстановка, до яких звикло людство, стали динамічними, більш вільними і швидко змінюються. Особистість під впливом інформаційних змін відчуває нестійкість навколишнього світу. У людини з'являються почуття відчуженості, ізольованості від подій зовнішнього світу. Очевидно, головною особливістю сучасного світу стає глобалізація (саме вона-то і дозволяє нам говорити про суспільство загалом, про суспільство як таке, не дивлячись на те, що соціум представлений безліччю товариств різного типу). Проте, глобалізація не знімає з порядку денного питання про те, що буде являти собою глобалізоване світове співтовариство, яким буде його економічний і політичний устрій (а воно може бути різним), яку роль будуть в ньому грати людина і інформаційні технології.

Водночас, не можна не відзначити, що активно обговорювані в науковій

літературі аспекти міжособистісних відносин є найбільш поверхневими в складній багаторівневій системі соціальних взаємодій. Чинники, що визначають структуру виробничих колективів, положення їх членів (лідерів або аутсайдерів), стандарти поведінки (взаємовиручка), «формулювання потреб», «успіх компанії» та інші моменти третьорядної важливості (якщо підходити до питання з точки зору не теорії менеджменту, а соціальної філософії) значною мірою визначаються глибинними, сутнісними чинниками, такими як форма власності на засоби виробництва, політичний устрій, можливо релігійні цінності (зрозуміло, тільки для товариств, в яких релігія дійсно грає істотну, державотворчу роль).

Для запобігання дезадаптації особистості в інформаційних потоках найбільш істотне значення мають безпечні методи і способи отримання інформації. Для того щоб захиститися або вижити в певних ситуаціях людині властиво змінювати свої поведінкові, психологічні характеристики і звички, прагнучи до стабільного укладу життя. Очевидно, що в надзвичайних ситуаціях потреба в безпеці, в тому числі інформаційної, стає основним мобілізатором ресурсів людського організму.

Науковці, здатні робити відкриття, дивувати оточуючих своїми винаходами, за власним бажанням займаються науковими розробками і в той же час швидко орієнтуються в інформаційному просторі. М. Маклюен зазначає, що вкрай необхідно надавати велике значення мові, інтонації слів, тону голосу, тільки в цьому випадку людина втягується в суть переданої інформації. Друкована інформація усуває особу від об'єкта уваги і залучає його до колективної несвідомої форми.

Саме тому в числі стратегічних напрямів розвитку освіти, визначених у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», затвердженій 25 червня 2013 р., визначено її інформатизацію, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки. В розділі «Інформатизація освіти» особливо наголошується, що «Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних

технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві» [141].

Інформаційне перевантаження відбивається на свідомості особистості і її внутрішнього життя. У свідомості окремого індивіда знання може виступати як щось абстрактне, обмежене, що призводить до незадоволеності й першому інформаційному дефіциту особистості, отже, до громадської дисфункціональності.

Можна відзначити, що дефіцит інформації спостерігається в світі, і при глобальних надзвичайних катаклізмах, і на тлі гостро пережитих стресів людини. Втрачається відчуття зв'язку з навколишнім світом, і на фізичному, і психічному рівні, людині складніше долати інформаційний дефіцит. Саме тому людина гостро сприймає різкі зміни в навколишньому світі, сумнівається і скептично сприймає перспективу і умови покинутості. Однак, на думку М. Маклюена, приймаючи і вивчаючи один засіб комунікації, ми розуміємо суть інших. У людини є унікальна можливість змінитися в напрямку пристосування до нових форм технологій.

Ще одна інформаційно-комунікаційна потреба є в діловій сфері. Щоб бути успішною творчою особистістю в колективі, крім інформаційної культури та інформаційної грамотності, необхідно освоїти принцип творчої співпраці. У сучасному суспільстві традиційний колектив, в якому існує ієрархія «начальник - підлеглий», замінюється мережевою структурою. У межах цієї структури об'єктивно змінюються важливість і цінність особистості. Каталізатором для досягнення певного результату виступають внутрішні мотиви. Людина свідомо вибирає сферу дій згідно вже сформованим навичкам, які в подальшому може вдосконалити.

Ефективність процесу інформатизації освіти значною мірою обумовлена результативністю створення національної індустрії комп'ютерно орієнтованих засобів навчання (ІКТ орієнтованих засобів навчання), зокрема програмних засобів навчального призначення, широкого впровадження цих засобів в

освітню практику.

Глобальна телекомунікаційна мережа Інтернет утворює разом з віддаленими персональними комп'ютерами технологічну основу інформаційного суспільства. Перевірено, що за допомогою Інтернет людина безпосередньо отримує будь-яку інформацію, обмінюється нею, не замислюючись про наслідки, користується вседоступними сайтами, веб-сторінками інших людей, залучаючись до простору віртуального світу.

Інтернет є невід'ємним елементом української культури, що впливає на індивідуальну і суспільну свідомість і на всі сторони життя людей. Безсумнівно, Інтернет дає особистості відчуття розкнутості і внутрішньої свободи, звільняє від відчуття тиску часу і притуплює тяжкість життєвих проблем. Для підлітків Інтернет - це насамперед засіб розваги, і тільки потім помічник в навчанні і джерело знань. В основному молоді люди використовують чати і форуми для обговорення, які насправді обмежують коло спілкування і марно віднімають час. Зовнішня сторона дозвіллевого спілкування здається привабливою і простою [142].

У зв'язку з наростаючою напруженістю внаслідок впливу інформаційних технологій особистість змушена пристосовуватися до умов навколишньої дійсності. Отримуючи легке інтерактивне спілкування в соціальних мережах, людина застосовує «маски» і відчуває себе розкуто. Однак особистість відчуває свою незахищеність і невпевненість в передбачуваних наслідках інтерактивного спілкування. Одночасно людина не встигає розбиратися в ускладнювальних технічних новинках, втрачається і стає рабом техніки, що розвивається.

Роботи в цьому напрямі інформатизації освіти мають бути спрямовані передусім на створення високоякісних програмних засобів навчального призначення, електронних посібників, освітніх Інтернет порталів, електронних бібліотечних систем, дистанційних технологій навчання для суттєвого поширення освітніх можливостей доступу громадян до ІКТ, електронних інформаційних навчальних ресурсів і освітніх послуг, єдиного інформаційного

освітнього простору, підвищення на цій основі якості освіти, що надається.

У сучасному суспільстві все більш важливу роль відіграють професійні комунікаційні навички фахівців, які обслуговують інформаційні мережі (програміст-аналітик, системний адміністратор, фахівець з контролю обслуговування клієнтів тощо). Багато фахівців відзначають посилення впливу позанаукових знань, все більше число людей розділяють релігійні уявлення про світ. Тому представникам вказаних ідей властиві готовність гнучко пристосовуватися до змін в роботі, житті, терпимість до інших людей з їх своєрідністю.

Вирішальним чинником, що визначає результативність процесу інформатизації освіти, є не стільки досягнутий науково-технічний рівень інформатизації освіти, а, передусім, те, що комп'ютерна комунікація сприяє зближенню людей на глобальному рівні. Зараз робиться акцент на зміцнення і розширення культурно домінуючих соціальних мереж. По всьому світу люди знаходять друзів через соціальні мережі і за допомогою програмних ресурсів Zoom, Google Meet, Viber влаштовують міні-презентації місця проживання, місця існування, сімейних вечорів, використовуючи відеотрансляцію.

Водночас масштаби інформатизації освіти, глибина інформатизації освіти, комп'ютерно-інформаційне забезпечення діяльності системи освіти мають відповідати вимогам сьогодення.

Мережа Інтернет надає необмежені можливості для інформаційного обміну в сфері культурної творчості, дозволяє авторам ділитися досвідом, знайомитися з новими колективами, виконавцями, художниками тощо, допомагаючи реалізувати творчий потенціал, розкріпачитися, публічно заявити про себе і отримати зворотній зв'язок, думку експертів і колег [143].

Ще в 1970-х рр. інформаційно-технологічні інновації мали довгострокову перспективу, в той час як приватні організації були зацікавлені в короткостроковому прибутковому результаті. Отже, була введена стратегія розширення попиту на послуги і товари до глобального рівня, що призвело до скорочення робочих місць і зарплат, а також зростання ринків, що поглинають

зростаючі потужності виробництва.

Інформаційна культура особистості є запорукою успішної професійної діяльності. Є умовою безпеки, захищеності, надійності. Поняття «інформаційна культура» зародилося в 70-х рр, але не є сталим. Інформаційну культуру розглядають в філософському контексті як культуру в інформаційному суспільстві з урахуванням професійного володіння ІКТ.

Отже, основними причинами зміни, що спостерігаються в комунікації людей, що проявляються в зміні емоційально-вольової сфери та асоціальній поведінці, є блокування або значне обмеження відчуття безпеки, можливості самореалізуватися, відриві від загальнолюдської ідеології. Депривація соціально значущих можливостей для людини в інформаційному суспільстві формує найбільш легкі способи маніпулювання людьми, їх поведінкою і свідомістю.

Аналіз стратегій поведінки в умовах інформаційного суспільства з необхідністю висуває на перший план питання про протидію маніпуляції свідомістю, зокрема негативного впливу засобів комунікації на формування потреб особистості. У соціальних науках під маніпуляцією зазвичай розуміється такий тип впливу на людину або на групу людей, при якому є прагнення трансформувати сприйняття і, відповідно, поведінку деяким насильницьким, обманним шляхом. Обман розуміється як приховування інформації, її часткове приховування або перекручення. Строго кажучи, маніпуляцію можна було б ототожнити з широким спектром соціального впливу (наприклад, виховання малолітніх дітей завжди передбачає часткове приховування інформації), що було б контрпродуктивно. Тому суттєвою ознакою маніпуляції, що дозволяє відрізнити її від інших видів соціального впливу, вважається корисливий інтерес. Маніпулятор приховує свої агресивні наміри (справжню мету) і, в кінцевому рахунку, завдає шкоди тим, ким маніпулює. В іншому випадку, вживання терміна «маніпуляції» позбавлене всякого сенсу [144].

Складність орієнтації в інформаційному просторі полягає в тому, що, з

одного боку, особистість має загострену чутливість до інформаційних потоків, з іншого-плутається з певною стратегією в стосунках зі світом, у неї відсутній «інформаційний адаптер», що дозволяє диференціювати потік знаків, символів, схем, значень, надходить із зовнішньої реальності. На цьому етапі особистості потрібен «інформаційний захисник», який допоможе їй перейти зі стану хаосу і безмежних думок в стан порядку. [145].

Засоби масової комунікації доступні різним суб'єктам. Пропагуючи і висвітлюючи значущі всенародні події, ЗМІ також критикують різні дії державних і громадських структур, тим самим формуючи громадську думку і контроль в суспільстві. Особливо яскраво це проявляється в передвиборчий час.

Об'єктивно оцінюючи вказану ситуацію, можна зробити висновок, що подібні групи лише частково залучені в процес інформатизації і не мають уявлення, як взаємодіяти з новими технологіями. Вони стають заручниками інформаційних воєн і для виживання в світі об'єднуються в особливі асоціації, відторгається прийняття майбутніх змін. Відповідно, це призводить до дисгармонії в світі, порушується нормальне функціонування соціальних процесів, задоволення потреб таких людей практично неможливо або сильно ускладнене.

Безперечний факт, що в кризових ситуаціях, а також у натовпі, людина стає вразливою до впливу і, відповідно, легко піддається і негативним, і позитивним інформаційним впливам: від масової паніки, страху, бездумних дій до різних наукових відкриттів, досліджень, а також до розробки і участі в творчих проектах.

Одним з підходів до розуміння свідомості є уявлення про його інформаційну природу, а саме здатності фіксувати семантичний аспект інформації. Свідомість - це універсальна система, що містить досвід цінностей, розуміння цілей і смислів, правильного і неправильного, любові і ненависті, краси, святості - всього того, що робить життя цінним.

Ціннісні трансформації, що відбуваються сьогодні, пов'язані з інформаційними технологіями, мають складний характер і сприяють і прогресу, і деградації. Технології самі по собі цілком корисні, коли спрямовані на сприяння громадським центрам. Але якщо на них робиться наголос, то це означає, що діє нелюдність центру з його прагненням до тотального контролю і маніпулювання. За допомогою технологій мас-медіа відбуваються усвідомлення і осмислення інформаційних змін, в свідомості активується «переоцінка цінностей» [146].

2.3 Аналіз практики зарубіжних країн щодо запровадження процесу інформатизації в освіті

Інформаційні технології зазвичай розглядаються як процеси цілеспрямованої обробки інформації за допомогою комп'ютерної техніки. При цьому кінцевим результатом реалізації інформаційної технології може бути нова інформація, призначена для використання і технічними пристроями, і безпосередньо людиною. Але виняткова роль саме технічних засобів в перетворенні, обробці і представленні інформації надійно прив'язує концепт «інформаційні технології» саме з технікою.

Натомість, основою будь-якої інформаційної технології є все ж таки не техніка, а алгоритм, програма, послідовність операцій з перетворення інформації. І якщо пам'ятати про це, стає зрозумілим, що сферою застосування інформаційних технологій виступає і гуманітарна сфера. Тут послідовність подачі, форма і зміст інформації, що адресується окремим людям, групам чи суспільству загалом може втілювати певну цілеспрямовану технологію, тобто інформаційний вплив, розрахований на конкретний кінцевий результат. Мета при цьому може бути найрізноманітнішою – від розважальних і маркетингових до політичних [147].

Зрозуміло, що в разі, коли об'єктом впливу технологій є людина, сенс

алгоритму істотно пом'якшується, оскільки результат його дії носить імовірнісний характер. Проте, про алгоритм в цьому випадку говорити доречно, оскільки існують способи підвищення його надійності за рахунок залучення в алгоритм все об'ємнішої і тонкішої інформації опису об'єкта впливу. Вірним, втім, є і зворотне твердження: недостатнє врахування закономірностей інформаційних процесів або психологічних, соціальних та інших гуманітарних аспектів інформаційної взаємодії в суспільстві може привести до результату, протилежного тому, що позначений як мета. Не випадково Е. Тоффлер зауважив, що в нашому столітті виграє той, хто буде краще за інших обізнаним про обмеження інформації ... [148, с. 37].

Стійкість суспільства, громадянський мир і гармонія залежать, зокрема і від здатності громадян розпізнавати застосування до них інформаційних технологій. Можна стверджувати, що інформаційна грамотність, а більше того – інформаційна культура населення здатні істотно послабити можливості використання інформаційних технологій як інструменту маніпулювання масами, дестабілізації суспільства. На жаль, події останнього часу містять яскраві докази недостатності «інформаційної підготовки» наших громадян [149].

Ще 21 вересня 2005 р. на парламентських слуханнях з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні (відповідно до Постанови Верховної Ради України від 17.03.2005 р. № 2488-IV) зазначалося, що «в розбудові інформаційного суспільства в Україні є певні досягнення, однак існує багато невизначеностей. Практично не сформульована дієва національна політика щодо побудови інформаційного суспільства в Україні...» [150].

За своїм змістом обмін інформацією між людьми це комунікаційний процес з метою осмислення і освоєння переданих сигналів і повідомлень. Свідомість і особистість збагачуються новими смислами, мотивами, потребами. Перед особистістю розкривається розширений горизонт спілкування зі світом, який є провідним способом формування світогляду в інформаційному полі.

В інформаційну епоху людство переживає глобальну переверот в техніці і

свідомості людини, а також піддається впливу масового потоку інформаційних продуктів, які зокрема негативно відбиваються на соціальній адаптації індивідів. Тому завдання соціально-філософської рефлексії ускладнюються.

У зв'язку з масовим впровадженням на інформаційний ринок «неякісної» інформації потрібно ввести спеціальні захисні програмні засоби, які контролюють якість, цензуру і законність змісту інформації, відповідно до цінностей і норм моралі та поведінки в суспільстві. Роль ЗМІ в цьому процесі полягає в тому, щоб грамотно інформувати громадян з питань отримання необхідної інформації, пояснювати, як користуватися інформаційними ресурсами і орієнтуватися в соціумі.

Глобалізація інформаційного суспільства проявляється у всесвітньому вдосконаленні і поширенні інформаційно-комунікаційних технологій і розширення доступу до них, з будь-якої точки земної кулі і в будь-який час. Мережа допомагає досліджувати і відстежити велику кількість схем, форм зв'язків і відносин. Глобальні процеси спонукають людство об'єднуватися і спільно вирішувати існуючі проблеми на шкоду стійким культурним системам.

Інформаційне суспільство не випадково називають «суспільством, що навчається». Підставою для цього є принципові зміни в сфері виробництва і споживання інформації і знань. Суть їх зводиться до наступного: інформація і знання - головна перетворююча сила суспільства; новизна, швидкоплинність, прискорення - найбільш характерні риси життя; цикл поновлення і виробничих, і соціальних технологій становить шість-вісім років, випереджаючи темпи зміни поколінь; безперервна освіта і здатність до перекваліфікації - невід'ємна частина збереження соціального статусу особистості; доля кожної людини залежить від здатності своєчасно знаходити, отримувати, адекватно сприймати і продуктивно використовувати нову інформацію. Отже, сучасний фахівець стоїть перед проблемою: йому потрібно постійно оновлювати отриману одного разу у вищій школі систему знань.

Сприйняття інформації аудиторією залежить від її віросповідання, цінностей, норм моралі і традицій. Варто пам'ятати, що існує взаємозв'язок віри

з системою цінностей і спроба замінити віру іншим феноменом, в тому числі мистецтвом, може бути доступна лише певним соціальним верствам.

Сучасні інформаційні джерела влаштовані так, що канали моментальної доставки культурної інформації в межах вказаного соціуму є обов'язковою умовою і тому визначають процес аксіологічної соціорегуляції. Відтак, інформаційні ресурси характеризуються як об'єктивно-історичний процес передачі культурної спадщини.

Перехід від традиційного суспільства до інформаційного спричинив за собою значні зміни, і на зовнішньому, і на внутрішньому рівні розвитку суспільства. Відповідно, впровадження і розвиток інформаційних технологій в усі сфери діяльності відбилося і на становленні особистості в процесі еволюції. Інформатизація суспільства торкнулася сфер виробництва, науки, освіти, виховання, політики і економіки. Отже, сучасне суспільство висуває людині нові вимоги для існування і виживання в соціумі.

Століття інформації природним чином породило необхідність розкриття творчого потенціалу особистості і розвитку навичок творчого і системного мислення, розширення свідомості індивідів, оволодіння новими інформаційно-технологічними засобами, способами і методами міжособистісної комунікації. Ускладнилися комунікаційні процеси.

Інформатизація, що включає бурхливе зростання глобальних телекомунікаційних мереж, насамперед мережі «Інтернет», докорінно змінює соціально-політичне та культурне життя мільйонів людей на всіх континентах, веде до формування єдиного світового інформаційного простору. Україна як держава, що володіє досить розвиненою інформаційною та телекомунікаційною інфраструктурою, розвиненою економікою і високим інтелектуальним потенціалом, є складовою і невід'ємною частиною цього простору.

Високий статус інформації як цінності інформаційного суспільства безсумнівний. Насамперед, увага приділяється семантичній (смісловій) інформації у вигляді текстів, звуків і зображень, а не інформації в неживій природі і не біологічній інформації. Відзначається, що інформаційно-

комунікаційні технології породжують потреби самореалізації людини.

Дослідження підтвердило гіпотезу про те, що впровадження інформаційних технологій надає комплексну дію на форми, способи людського буття, такі як комунікація, знання, культура, система цінностей, соціальна структура, і про те, що характер цього впливу не є постійним. Ось чому плідним стає підхід до розуміння трансформації буття людини з точки зору адаптації до постійно змінюваних умов інформаційного середовища.

Актуальність і основні напрямки формування глобального інформаційного суспільства на нашій планеті сьогодні вже зафіксовані в офіційних міжнародних документах розвинених країн світової спільноти. В останнє десятиліття ХХ-го століття процес формування інформаційного суспільства в передових промислово розвинених країнах світу (США, Канаді, Японії, Сінгапурі та багатьох країнах Західної Європи) прийняв організований і цілеспрямований характер.

Дослідження інформаційного суспільства в усій його складності і багатогранності (а, насамперед, сукупності особливостей соціального буття людини в інформаційному суспільстві) з точки зору концепції адаптації в інформаційному середовищі дозволило узагальнити різноманітні знання про людські ситуації, про трансформацію людського буття в сучасну епоху [151].

Натомість, сьогодні Україна, переживаючи доволі скрутне економічне становище, робить рішучі кроки до влиття у світовий інформаційний простір. Одним з основних пріоритетів постає інформатизація освіти, як гарант майбутнього інтелектуального потенціалу нації.

Державна інформаційна політика – це політика, що засобами державної (політичної) влади створює і забезпечує функціонування національної системи регуляції інформаційних відносин, захист прав і основоположних свобод людини та збалансованість інтересів людини, суспільства і держави щодо сфери інформаційного права. Іншими словами, під державною інформаційною політикою мається на увазі регулююча діяльність державних органів, спрямована на розвиток інформаційної сфери суспільства, що охоплює всю

сукупність відносин, пов'язаних зі створенням, отриманням, збереженням, обробкою, використанням і поширенням інформації та даних у всіх її видах та секторах застосування: наукової, науково-технічної, науково-освітньої, виробничої, ділової, розважальної тощо. Таке розширювальне трактування інформаційної політики є сьогодні обґрунтованим тому, що, з одного боку, новітні інформаційно-комп'ютерні технології інтенсивно розмивають бар'єри між різними секторами інформаційного середовища, а з іншого, потребують системності у правовому упорядкуванні інформаційних відносин, юридичною базою якої є інформаційне право [152, с. 42-47].

Насамперед слід зауважити, що створення інформаційного суспільства, підготовка української спільноти до його сприйняття є вкрай важливими державними завданнями, що має здійснюватися шляхом повсюдної інформатизації [153, с. 4-11].

У сучасному суспільстві відбувається взаємодія ЗМІ та інформаційних комунікацій в межах інформаційно-комунікаційної діяльності, які мають значний вплив на переваги і інші особливості взаємодії з інформаційним середовищем. Слід зацентувати на користь маніпулятивного впливу глобальної інформаційної індустрії на свідомість людей. Активність впливу на інформаційне суспільство медіакультури обумовлюється творчим досвідом епохи, покоління, соціально-культурного середовища, особистості. Цей досвід освоюється кожним, і втрачати можливість цілеспрямованого становлення медіакультури, значить, свідомо відмовлятися від культури особистості, а, загалом, і соціуму. [154, с. 235-240].

З метою поліпшення якісних параметрів всієї системи освіти на перший план висувається проблема підвищення якості підготовки фахівців у вищій школі. Передумовами цього процесу виступають такі положення: трансформація самої педагогіки вищої школи; різке збільшення обсягу інформації; соціальні зміни, що продовжуються, в суспільстві; заходи організаційного характеру; необхідність переходу від фронтального до індивідуального і диференційованого навчання, що зумовлює потребу в

якнайшвидшому і якнайширшому процесі інформатизації освіти.

Справедливо буде визнати, що «вивчення філософсько-антропологічних аспектів комп'ютерних віртуальних технологій вкрай актуально і перспективно для сучасної філософської науки, оскільки воно дає можливість по-новому підійти до розгляду багатьох наукових філософських проблем - буття, свідомості, людини, реальності, простору, часу і багатьох інших.

Безперечний факт, що зміцнення внутрішньої стійкості сучасного суспільства спонукає вдосконалення форм ефективного управління за допомогою інформаційних технологій. Сучасній людині потрібно в короткостроковий період опанувати адаптивними навичками і здійснити пристосування до нових умов свого буття, які мають позитивні і негативні аспекти, що відповідають запитам суспільства і особистості. Хоча використання комп'ютера як засобу пізнання зобов'язує учня працювати по іншому, здебільшого повністю відмінним від попередньої наукової культури, законам.

Загалом державна політика формування інформаційних ресурсів повинна бути спрямована на створення механізмів реалізації конституційних прав щодо забезпечення інформацією кожного громадянина, суб'єкта господарювання та органів державної влади і місцевого самоврядування шляхом підвищення ефективності процесів створення, супроводження та використання цих ресурсів. Це значною мірою сприятиме остаточному становленню в Україні інформаційного суспільства, за допомогою якого очікується таке:

- здатність забезпечення широкого набору телекомунікаційних послуг;
- розширення ринків для постачальників комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення;
- суттєве підвищення якості життя громадян, реальне надання їм більш широкого спектра послуг;
- значне зростання попиту інтелектуального та творчого потенціалу громадян для забезпечення збільшення обсягів нових продуктів та послуг;
- принципово нові можливості для поширення інформації щодо наукових

та культурних надбань і всередині країни, і за її межами;

– дійсна демократизація влади усіх рівнів, прозорість її дій, забезпечення її повної інформаційної взаємодії із громадянами;

– поява більш рівних можливостей для усіх громадян, ведення малого і середнього підприємництва завдяки забезпеченню вільного доступу до інформації з будь-яких джерел, до освітянських і культурних програм.

Отже, проблему інформатизації сфери освіти можливо розглядати виключно у світлі того, що під впливом інформаційних технологій в інформаційному суспільстві змінюються звичні для цивілізованого суспільства світоглядні установки, за якими слідує зміни і на зовнішньоекономічному і політичному рівні, і в соціальній, в професійній сфері, освіті, сім'ї. Особистість піддається потужному потоку інформації, при якому, з одного боку, є широкі можливості для інтелектуального розвитку і залученої діяльності в нові технології, а, з іншого людина втрачає свою цілісність, стаючи заручником інформаційних технологій.

Узагальнюючи викладене вище можемо констатувати, що в сучасному суспільстві обсяги інформації настільки великі, що робота з нею, звичайні шляхи пошуку та її передачі стають неефективними. Проте поки не існує сформованої в межах наукового співтовариства і практикуючих вчителів єдиного уявлення про функції та склад сучасного інформаційного освітнього середовища школи, про те, як вона буде розвиватися хоча б у короткостроковій перспективі. Подібна ситуація багато в чому обумовлена відсутністю єдиної концепції розвитку людства. Зокрема, порівняльний аналіз різних цивілізаційних концепцій, сформованих нині, демонструє дві різні стратегічні лінії людства в новому столітті. У зв'язку з цим освіта повинна формувати основні принципи полікультурного світу ноосферної духовно-екологічної цивілізації сьогодення і майбутнього. Процес інформатизації суспільства вимагає безперечного процесу інформатизації освіти. Адже, освіта як соціальний інститут не може не відчувати на собі змін, що відбуваються в суспільстві.

2.4 Адміністративно-правове забезпечення інноваційних технологій у сфері освіти в контексті інформатизації освіти

Основним змістом сучасності є пришвидшений розвиток науки і наукоємних технологій, значення якого полягає у пошуку новітніх можливостей для досягнення істини, значне збільшення кількості знань, що описують закономірності розвитку природи і суспільства, а також характеризують відносини між різноманітними чинниками і феноменами життя.

Наукові відкриття у таких сферах як: математика і фізика, квантова механіка, матеріалознавство, елементарні частинки і високі енергії, біологія, зв'язок і телекомунікація дозволили людству підійти ближче до пізнання істини, а також отримати можливість вивчити і усвідомити стійкі зв'язки і взаємодію між окремими явищами, що раніше були недосяжними. Людство створило універсальний засіб проникнення в таємниці природи і суспільства, заглиблюючись у таємниці реальності. Одним із способів універсального пошуку такої істини стало сучасне комп'ютерне обладнання (обчислювальна техніка), а також інформаційні і комунікаційні технології.

Тобто, сьогодні практично жодна країна в світі, не уникнула такої серйозної проблеми, як реалізація реформ у політичній, економічній і соціальній сферах за допомогою інноваційного використання інформаційних і комунікаційних технологій, сучасних знань тощо. Ця реформа не повинна відбуватися час від часу, а постійно, та в контексті національних і міжнародних стратегічних планів.

Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «інформатизація» трактує як сукупність процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства [155, с. 503].

Стаття 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації» під інформатизацією визначає сукупність взаємопов'язаних організаційних,

правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [156].

Отже, з цього визначення випливає, що інформатизація має два чітко визначених аспекти:

По-перше, інформатизація передбачає сукупність дій та процесів для задоволення інформаційних потреб та забезпечення прав людини, а також інтересів суспільства і держави. Це стосується не тільки інформатизації, й усієї інформаційної сфери держави та визначається ст. 12 Закону України «Про інформацію», – як інформаційна діяльність [157];

По-друге, задоволення інформаційних потреб та забезпечення прав і інтересів у сфері інформатизації здійснюється за допомогою засобів і систем автоматизованої обробки та передачі даних та у межах чинного законодавства, що упорядковує відповідні відносини. В межах інформаційного підходу більшість визначень цього поняття включає сукупність знань, умінь і навичок пошуку, відбору, аналізу інформації, тобто всього того, що включається в інформаційну діяльність, спрямовану на задоволення потреб в інформації. Нерідко інформаційна культура зводиться до комп'ютерної грамотності. Згідно зі ст. 14 вказаного вище Закону основними видами діяльності є одержання, використання, поширення та зберігання інформації. Проте перераховані види не враховують такі види інформаційної діяльності, як: створення, збирання, охорона, контроль, захист, знищення інформації та узагальнюючого терміна щодо будь-яких дій (згідно з європейськими стандартами) – обробка даних, до яких інформація пристосована (прикріплена).

Отже, сьогодні успішність розвитку освіти в великій мірі залежить від рівня технологічності навчально-виховного та управлінського процесів, зокрема, від використання коштів і систем інформатизації. Саме тому вказаний

напрямок модернізації освіти в останні роки є найбільш актуальним. У нього вкладаються великі матеріальні ресурси, приймаються серйозні управлінські, в тому числі кадрові рішення, забезпечується організаційна та методична підтримка.

У сучасному інформаційному суспільстві роль інтелектуальних ресурсів виступає особливою можливістю отримання економічної вигоди. Людині слід зберігати адекватність зовнішнього світу інформаційної нестабільності потоків. Очевидно, що інформаційні потоки складають тепер швидкість соціальних процесів [158].

Становлення інформаційного суспільства зумовило потребу не тільки в нових технічних інформаційних системах, але і в розробці нових методів обробки, накопичення і поширення інформації. Все це дало потужний поштовх розвитку інформатики, інформаційної техніці (зокрема, появи мікропроцесорів, персональних комп'ютерів та ін.) і програмного забезпечення.

Отже, доводиться констатувати, що під впливом інформатизації відбуваються кардинальні зміни у всіх сферах життя і професійної діяльності людей: в економіці, науці, освіті, культурі, охороні здоров'я, побутовій сфері. Ці зміни настільки масштабні, що їх вплив на життєдіяльність суспільства, її прискорення, створення абсолютно нових форм отримання інформації, спілкування, розрахунків і платежів, настільки значний, що можна цілком обґрунтовано говорити про початок формування принципово нового середовища існування.

Головні проблеми цього процесу пов'язані з підготовкою навчально-методичних комплексів нового покоління і формуванням принципово нової культури освітньої роботи [159, с. 45-47].

Сьогодні все більше і більше коштів і зусиль закладається на інформатизацію освіти. Накопичений вітчизняними і зарубіжними дослідниками досвід, свідчить про те, що обмеженість інформаційного підходу супроводжується відповідною реакцією на засоби комунікації. Тому в сучасній культурі люди потребують уміння абстрагуватися від примусу і психологічного

тиску з боку інформаційних технологій, в основі якого лежить масове застосування інформаційних засобів і технологій у всіх сферах діяльності для кардинального поліпшення умов праці і якості життя населення, значного підвищення ефективності всіх видів виробництва [160, с. 112-115].

Багатьма науковцями стверджується, що освіта виступає одним з найважливіших чинників і умов переходу до інформаційного суспільства і сталого розвитку, оскільки саме система освіти є відправним пунктом формування особистості і самосвідомості індивіда. Вирішення актуальних проблем сучасності вимагає системи знань, необхідних для планомірного і розумного здійснення його життєдіяльності, коеволюції біосфери і людини, які формуються, передусім, освітою [161, с. 44-48].

Нині освіта стала однією з найбільш вагомих і пріоритетних сфер людської діяльності, у всьому світі зростає її соціальна роль. Модернізація української освіти має на меті підвищення її якості, досягнення нових освітніх результатів, адекватних вимогам сучасного суспільства. Вона значною мірою обумовлена тим, що освітній процес став все менш відповідати соціальним очікуванням. Зараз, актуалізується завдання формування навичок самостійної пізнавальної і практичної діяльності особи, яка навчається. Пріоритетом стають не тільки засвоєння знань, а й оволодіння способами цього засвоєння, можливістю застосування їх в подальшому, а також розвиток пізнавальних потреб і творчого потенціалу особи, яка навчається.

Вчені по різному підходять до питання інформаційного освітнього середовища, зауважуючи, що чим різноманітніше освітнє середовище, тим ефективніше процес навчання з урахуванням індивідуальних можливостей кожної, особи, яка навчається, її інтересів, схильностей, суб'єктивного досвіду, накопиченого в навчанні і реальному житті. Подібні тенденції сприяють чіткому визначенню основних напрямків розвитку освітньої системи на найближчі десятиліття, серед яких варто виділити:

- посилення мобільності студентства;
- активізацію викладачів, які виступають в ролі координаторів

інформаційного освітнього процесу як наслідок зрослої мобільності студентів;

- підвищені можливості каналів зв'язку учасників освітнього процесу внаслідок підвищеної якості комунікацій (Інтернет, сучасні високотехнологічні мобільні пристрої) [162, с. 193];

- впровадження в навчальний процес принципово нових освітніх технологій і інструментів (онлайн-ігри, різні хмарні технології тощо) [163, с. 12-24];

- інформаційно-освітнє середовище сьогодні є системою або системно-організованою сукупністю ресурсів і / або умов, спрямованих на забезпечення освітнього процесу, діяльність, передачу даних і взаємодію, між суб'єктами, що існують завдяки використанню апаратних, програмних і телекомунікаційних можливостей, зокрема з використанням мережі Інтернет. Інформаційно-освітнє середовище включається у більш широкий інформаційно-освітній простір як його суб'єкт і як елемент його підсистеми [164];

- удосконалення, ускладнення, диверсифікація інформаційних процесів в суспільстві є найважливішим показником рівня його розвитку. В умовах поділу праці інформаційні процеси стають предметом цілеспрямованої діяльності особливих професійних груп [165, с. 3].

Натомість, з огляду на вказане вище, можемо зробити висновок, що інформаційно-освітнє середовище – це взаємопов'язана сукупність інформаційної, технічної та навчально-методичної підсистем, які цілеспрямовано забезпечують навчальний процес, а також його учасників.

Ключовим компонентом цього середовища є комп'ютер, що стає засобом і обробки інформації, і комунікації, і оновлення знань, самореалізації, осіб, які навчаються. У той же час він є й інструментом для проведення навчальних експериментів, проектування, і конструювання. Включення комп'ютерів у навчальний процес змінює роль засобів навчання, що використовуються при викладанні різних дисциплін, нові інформаційні технології змінюють навчальне середовище.

Безсумнівно, в такому навчальному середовищі повинні домінувати

інформаційні компоненти. Сучасним випускникам доведеться працювати в інформаційному суспільстві, де пріоритетну роль відіграватимуть фундаментальні знання про інформаційні процеси, про нові інформаційні технології, а тому традиційна система освіти вже не може якісно підготувати фахівців, яким доведеться працювати в сучасних реаліях.

Перехід до інформаційно-освітнього середовища обумовлений також і концепцією випереджаючої освіти. Суть цієї концепції полягає в тому, щоб перебудувати зміст і методологію навчального процесу в усіх ланках системи освіти так, щоб вона була здатною готувати людей до нових умов їх існування в глобальному інформаційному суспільстві.

При цьому передбачається, що людина отримає такі знання і вміння, які дозволять їй адаптуватися в новому соціальному й інформаційному середовищі, а також впливати на неї в інтересах збереження і подальшого гармонійного розвитку людського суспільства і природи. Орієнтація на майбутнє є ключова ідея випереджаючої освіти. При формуванні концепції випереджаючої освіти видається виключно важливим не тільки визначити ті знання і вміння, якими повинні володіти люди XXI століття, але і, насамперед, зрозуміти, якими саме навиками повинні володіти ці люди, для того, щоб адаптуватися в мінливому світі, використовувати його нові можливості і вирішувати нові, раніше невідомі проблеми [166].

В останні роки вітчизняні та зарубіжні освітяни створюють методичну основу для розвитку інформаційно-освітнього середовища, проте їх аналіз розкриває і низку протиріч. Перше з них пов'язане з тим, що в значній більшості робіт, основною передумовою досліджень виступає не стільки вивчення потреб розвитку освітнього процесу, скільки орієнтація на можливий дидактичний потенціал засобів ІКТ.

Натомість слід зауважити, що нині, для більшості інформаційних ресурсів, призначених для використання в процесі навчання, характерним є низький дидактичний рівень, зумовлений тим, що, в основному, комп'ютерні навчальні програми створюються фахівцями у сфері програмування, як

правило, без участі фахівців у сфері педагогіки, дидактики, психології. З кожним днем все більше освітян починають займатися власними розробками освітніх електронних ресурсів, багато з яких викладаються в мережі Інтернет для загальнодоступного використання. Якщо навіть освітянин не бере участь у розробці власних ідей, натомість він може користатися уже готовими ресурсами глобальної мережі, педагогічна ефективність яких, зазвичай, далека від досконалості. Програми, презентації, дидактичні напрацювання, розміщені в мережі Інтернет, у переважній більшості є сукупністю величезної кількості інформації і доволі часто дублюється. Нині інформації накопичено багато, і що характерно багато з неї є надлишковою, а тому необхідне її опрацювання з метою виокремлення основної суті [167].

Отже, підсумовуючи викладене вище можемо констатувати, що проблема якості навчального матеріалу, якості навчання і його відповідність освітнім стандартам, є одним із головних завдань, від вирішення якого залежить доцільність і майбутні навчання з використанням інформаційних і телекомунікаційних технологій [168].

Сьогодні молодь використовує Інтернет переважно для перегляду новин, розважальних сайтів, спілкування в соціальних мережах, участі в мережевих комп'ютерних іграх. В галузі освіти і підвищення свого культурно-освітнього рівня справа обмежується, як правило, пошуком однотипних рефератів і доповідей, а також використанням різноманітних «малонаукових» статей, розміщених в комерційною метою. Причина ситуації полягає, в недостатній увазі і з боку держави, і з боку наукових, освітніх та культурно-просвітницьких установ до розробки інформаційних ресурсів в мережі Інтернет. У сучасних умовах можна цілком обґрунтовано говорити про те, що світова спільнота знаходиться на порозі нової гуманітарної революції, безпосередньо пов'язаної з освітньої революцією, завдяки якій можна буде сформувати нове системне мислення, розвинути новий глобальний інноваційний освітній проект - освіту в інтересах сталого розвитку, націлений на екологічно безпечний розвиток всього людства [169].

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи проведений у другому розділі аналіз адміністративно-правової характеристики інформатизації сфери освіти в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, можна зробити такі висновки:

1. Щодо проблематики адміністративно-правового забезпечення інновацій та інноваційних технологій у сфері освіти, то є всі підстави для констатації їх достатньо тісного взаємозв'язку та взаємопов'язаного вагомому впливу на загальну ефективність запровадження інноваційних технологій на державному рівні.

2. Особливої уваги заслуговує проблема організації правотворчої діяльності за принципом правових інновацій, під якими ми розуміємо упорядковану структуру дій по виробленню, затвердженню та імплементації нормативно-правових актів. Запровадження зазначеного принципу дозволить забезпечити інноваційний характер законотворчої роботи, її упорядкування, систематизацію та поетапне структурування, яке передбачає етапи встановлення суспільної необхідності у поліпшенні законодавства, наукового обґрунтування правової проблеми, напрацювання нормативно-правового акта, його затвердження та належне запровадження. При цьому підкреслюємо особливу важливість саме останнього етапу, реалізація якого, забезпечуючи правозастосовну діяльність, суттєвою мірою впливає на поліпшення суспільних стосунків через удосконалення законодавства.

3. Здійснення законотворчої роботи за принципами, структурою та технологіями інноваційної діяльності покликане здійснити забезпечення розробки та ухвалення актуальних науково обґрунтованих та практично доцільних нормативно-правових актів та їх послідовну, системну та належним чином організовану імплементацію.

4. Нині, для більшості інформаційних ресурсів, призначених для використання в процесі навчання, характерним є низький дидактичний рівень, зумовлений тим, що, в основному, комп'ютерні навчальні програми

створюються фахівцями у сфері програмування, як правило, без участі фахівців у сфері педагогіки, дидактики, психології. З кожним днем все більше освітян починають займатися власними розробками освітніх електронних ресурсів, багато з яких викладаються в мережі Інтернет для загальнодоступного використання. Програми, презентації, дидактичні напрацювання, розміщені в мережі Інтернет, у переважній більшості є сукупністю величезної кількості інформації і доволі часто дублюється. Нині інформації накопичено багато, і що характерно багато з неї є надлишковою, а тому необхідне її опрацювання з метою виокремлення основної суті.

5. Значне збільшення інформаційного обсягу в світі призвело до зниження ефективності управління інформаційними потоками. Суспільство усвідомлює ту обставину, що еволюція інформаційних процесів відбувається набагато швидше, ніж еволюція людини. За вказаних умов людина змушена постійно пристосовуватися до технічних інновацій і, відповідно, до соціокультурних нововведень, а саме мати інформаційну свободу, спрямовану на отримання інформації як нового знання для передачі іншим членам суспільства. Обмін інформацією - це часто самоціль, основна причина, мотивуюча особистість розвиватися, прагнути до нових знань за допомогою нових технічних пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій, а також миттєво поширювати отриману інформацію. Однак у зв'язку з наростаючими обсягами хаотичного роду інформації людина губиться, відволікається і помиляється в процесі пошуку чогось конкретного.

6. Інформаційні ресурси активно впливають на молодь. Можна стверджувати, що інформаційний критерій розвитку є головним критерієм глобальної універсальної еволюції, залишаючи позаду всі інші підходи і пов'язані з ними показники розвитку матеріальних систем.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ

Необхідно зауважити, що впровадження новітньої техніки в традиційні форми і методи навчання дає надію на підвищення продуктивності праці і навчальних, і учнів. З'явилася можливість істотно скорегувати класно-урочну систему, відмовившись частково від домашніх завдань, наприклад, а час, що звільнився використовувати для різноманітної творчої діяльності учнів. Застосування техніки ламає стереотип уроку: учитель не в змозі зберігати статичну позу, маніпулюючи технікою. Нові технології збільшують мотивацію навчання, дозволяють по-іншому вести індивідуальні заняття, керувати освітнім процесом [170].

За таких умов, перед системою освіти постає надзвичайно важливе завдання – підготувати учнів та студентів до умов життя і професійної діяльності в інформаційному суспільстві, навчити їх діяти в цьому середовищі, використовувати його можливості та захищатися від негативного впливу. Отже, зростання ролі освіти як каталізатора суспільного розвитку в умовах інформаційного суспільства обумовлює підвищення інтересу до питань її інформаційної підтримки.

Інформаційні технології зазвичай розглядаються як процеси цілеспрямованої обробки інформації за допомогою комп'ютерної техніки. При цьому кінцевим результатом реалізації інформаційної технології може бути нова інформація, призначена для використання і технічними пристроями, і безпосередньо людиною. Але виняткова роль саме технічних засобів в перетворенні, обробці і представленні інформації надійно прив'язує концепт «інформаційні технології» саме з технікою [171].

Натомість, основою будь-якої інформаційної технології є все ж таки не техніка, а алгоритм, програма, послідовність операцій з перетворення інформації. І якщо пам'ятати про це, стає зрозумілим, що сферою застосування

інформаційних технологій виступає і гуманітарна сфера. Тут послідовність подачі, форма і зміст інформації, що адресується окремим людям, групам чи суспільству загалом може втілювати певну цілеспрямовану технологію, тобто інформаційний вплив, розрахований на конкретний кінцевий результат. Мета при цьому може бути найрізноманітнішою – від розважальних і маркетингових до політичних [172].

Вивчення інформаційних відносин в Україні О. В. Кохановська здійснює через дослідження цивільно-правових проблем зазначених відносин. Автор обґрунтовує наукові положення згідно з якими необхідно закріпити в структурі цивільного права нового змісту дефініції інформації, передбачити регламентування процедур засвідчення відповідності інформації майновим об'єктам, які є формою її фіксації, нормативно-правового регулювання процедур реалізації інформаційних прав у сфері особистих немайнових правовідносин. Дослідницею запропоновані цивільно-правові способи захисту інформаційних прав та авторських прав на створений інформаційний продукт, які повною мірою можуть бути застосовані у сфері інформаційних правовідносин в освітній галузі [173].

Дослідження О. В. Матвійчук-Юдіної присвячені проблемам нормативно-правових та педагогічно-організаційних засад забезпечення процесів інформатизації у вищій освіті. Дослідницею створена методологічна база нормативно-правової моделі інформатизації навчального закладу та визначено систему нормативно-правових критеріїв впливу на регулювання зазначених процедур [174].

Н. В. Морзе досліджує проблеми організаційного та методичного забезпечення запровадження інформаційних технологій у навчально-виховний процес на різних рівнях освіти. Особливу увагу дослідниця приділяє проблемі наступностей у здобутті середньої, професійної та вищої освіти, розглядаючи її через призму формування інформативних компетентностей здобувачів освіти [175].

С. М. Ніколаєнко розглядає запровадження інформаційно-

комунікативних технологій та загальну інформатизацію освіти як об'єктивний та прогресивний процес, який по суті своїй є адекватною реакцією освітянських структур на загальну інформатизацію суспільства. Дослідник визначає найважливішим завданням сучасної освіти формування в учнів та студентів умінь щодо використання сучасних інформаційних і комунікативних технологій, які повною мірою корелюють з якістю освіти [176].

Світовий досвід показує, що проблема впровадження нових технологій в освіту не зводиться лише до їх експлуатації. У центрі уваги - учень, на якого необхідно орієнтуватися при використанні новітньої техніки в якості джерела інформації, інструменту пізнання, вписаного в освітній процес, і вчитель, компетентний технічно, професійно в галузі новітніх технологій, психологічно готовий до діяльності в нових умовах.

С. О. Семеріков присвячує свої накові розвідки розробленню теоретико-концептуальних та методичних основ мобільності у вивченні інформативних дисциплін у вищих навчальних закладах. Автор виводить у якості ключових компетентностей, необхідних для фундаменталізації змісту навчальної дисципліни інформаційні компетентності, які, в свою чергу, є основою наскрізної інтеграції навчальних дисциплін. Обґрунтована роль фундаменталізації навчання інформативним дисциплінам як провідного фактора загальної ефективності навчання студентів, зростання їх конкурентоздатності на ринку праці [177].

О. В. Співаковський працює над широкомасштабними проблемами законотворчого забезпечення регулювання освітніх відносин в Україні, в тому числі і інформатизації освіти. Дослідником сформульовані психолого-педагогічні вимоги до інформаційно-комунікаційних технологій навчального призначення та розроблені педагогічні і методичні основи їх використання в підготовці здобувачів вищої освіти [178, с. 167–174].

Так, наприклад, в поданні британських вчених, слід зазначити, що Великобританія вважається одним з визнаних світових лідерів в галузі

використання інформаційних технологій в освіті, школа майбутнього - це ІТ-насичене середовище, що містить у собі наступне:

- велика кількість персональних комп'ютерів, які можуть бути розподілені в залежності від потреб, використання бездротових технологій для об'єднання з локальними мережами;

- наявність локальної мережі, в якій знаходиться низка ресурсів, з освітнім і інформаційним матеріалом і до якої можуть отримати доступ вчителі, батьки, учні з дому через Інтернет;

- особисті інформаційні ресурси, принесені учнями з дому;

- ефективний доступ до освітнього матеріалу, представленого на різних носіях, а також інтерактивність в його використанні (широкосмугові канали, супутник, цифрове ТБ, DVD);

- зростаюче використання презентаційних технологій (проектори, інтерактивні дошки), які дозволяють більш ефективно викладати в наповненому класі;

- розширені варіанти навчання дітей з обмеженими можливостями, завдяки розвитку систем розпізнавання голосу, сенсорних екранів [180, с. 39–48].

І. Ф. Прокопенко працює над проблемами інформатизації вищих навчальних закладів [181]. М. Т. Мартинюк вивчає можливості інформаційно-комунікативних технологій як засобу формування професійної компетентності педагогічного працівника [182].

Особливої уваги заслуговують інститути контролю в сфері інформатизації при міністерствах і відомствах. Сьогодні функціонування громадських рад, враховуючи умови їх формування та діяльності, повною мірою відповідають принципу самостійності інститутів контролю в сфері інформатизації. А тому неприпустимим є їх формування керівниками відповідних центральних органів виконавчої влади, адже це щонайменше, підриває їх громадські засади та ставить під сумнів мету їхнього створення. У цьому контексті слід зауважити, що європейський досвід контролю передбачає

участь у ньому незалежних експертів і представників зацікавлених громадських організацій [183].

Варто вказати, що в епоху інформатизації відбулося зближення виховних та освітніх цінностей різних культур. Сьогодні система освіти переживає новий важливий етап впровадження технічних засобів, що є плодом науково-технічної, а згодом технологічної революції. Першими ластівками були магнітофон, телевізор, навчальні пристрої механічного типу. Магнітофон і телевізор дозволили по-новому організувати наочне навчання, активізувати освітній процес. Навчальні машини допомогли контролювати ступінь формальних знань. Ці пристрої не були складними: учні самостійно читали програму, фіксували відповіді, маніпулювали з механізмом. Нові інформаційні технологи довели свою незамінність в освіті. Вони є однією з гарантій успішної модернізації освітнього процесу, переставши бути екзотикою, доважком до традиційного викладання й навчання, будучи потужним джерелом інформації, самоосвіти.

Підводячи підсумок можна сказати, що інформатизація системи освіти є:

- високоефективним і незамінним засобом розвитку, інтенсифікації та інтелектуалізації освітньої діяльності, здатним істотно вплинути на всі компоненти освітньої системи: цілі, зміст, методи і організаційні форми навчання, виховання і розвитку учнів;

- сучасним високоефективним інструментарієм технологічного забезпечення навчального та управлінського процесів;

- високоінтелектуальною динамічно змінюваною предметною сферою вивчення, напрямком підготовки кадрів і засобом підвищення ефективності педагогічної діяльності [184].

Незважаючи на широкий спектр активно використовуваних інформаційних ресурсів в сучасному суспільстві, існують окремі соціальні групи людей малознаючих комп'ютер або в силу фізичної віддаленості не мають доступ до комп'ютерних технологій [185].

З новітніми технічними засобами пов'язані надії на більш високий рівень ефективного розумового виховання, формування навичок самостійної, зосередженої діяльності. Нові технології покликані збільшити інформативність, інтенсивність, результативність освіти. Вони є джерелом ще не розкритих резервів організації процесу навчання, диверсифікації освіти, ігрового і швидкісного навчання. Але виникає питання як буде забезпечуватися адекватність, об'єктивність і законність подібних процедур, і хто дасть гарантії, що не виникне зловживання і фальсифікації з боку суб'єктів контролю в сфері інформатизації? Тут відповідь може бути лише одна – тільки повна інформаційна відкритість і внутрішнє саморегулювання дозволить забезпечити всі перераховані вище особливості контролю в сфері інформатизації. Цього можна домогтися шляхом створення електронного ресурсного центру контролю в сфері інформатизації [186].

Однією з найважливіших гарантій в умовах інтенсифікації інформаційних потоків виступає принцип інформаційної відкритості та транспарентності суспільства, який забезпечує уважне спостереження та контроль за суб'єктами інформаційної діяльності з боку суспільства.

У цьому сенсі важливим є інформаційне забезпечення контролю, включення в його механізми інформаційно-комунікаційних технологій. Саме тому пропонується, щоб усі дії і події, пов'язані зі здійсненням контролю в сфері інформатизації, були доступними будь-якому користувачеві мережі Інтернет [187, с. 50]. Ідея подібної інтерактивної відкритості може бути реалізована шляхом створення правової бази для організації та функціонування спеціального електронного ресурсного центру контролю в сфері інформатизації.

Отже, буде створено інформаційний портал в мережі Інтернет, де будуть відображатися всі події та всі дії щодо контролю в сфері інформатизації як гарантія інформаційної відкритості контролю у вказаній сфері [188].

Здатність громадськості отримувати повну і достовірну інформацію про функціонування держави та її органів, які є предметом інформаційної

діяльності, за винятком інформації, що віднесена до категорії обмеженого доступу, сприяє формуванню активного і поінформованого електорату, який діє з усвідомленням політичного вибору і менш схильний до популістських емоцій і почуттів. Залежність державних органів від населення зростає завдяки правильній оцінці їх діяльності. [189; 225-227].

Прозорість інформації в області інформації, з одного боку, сприяє підвищенню уваги громадян до діяльності суб'єктів, з іншого - не залишає місця для корупції або зневаги чиновниками.

Інформатизація освіти дозволяє:

- реалізувати концепцію «випереджаючої освіти», розвиваючої освіти (включаючи гуманістичну орієнтацію, гнучке навчання, використання креативних технологій) і відкритої освіти з використанням дистанційного навчання та телекомунікаційних технологій;

- підготувати випускників до професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства;

- забезпечити доступність освітніх і наукових інформаційних ресурсів для всіх учнів, в тому числі для дітей, з особливостями розвитку, або з інших регіонів за допомогою телекомунікаційних мереж [190, с.12].

Принцип обов'язкового контролю в сфері комп'ютеризації - гарантія його ефективності. Для того, щоб громадська перевірка вступила в силу, вона повинна бути повсюдною і обов'язковою. І його обов'язковий характер повинен виражатися в декількох аспектах.

По-перше, ні держава, ні місцеві органи влади, а в деяких областях, а в деяких випадках і приватні компанії, не можуть уникнути контролю в сфері комп'ютеризації. Проведення контрольних заходів стосовно згаданих вище об'єктів не повинні зустрічати жодних необґрунтованих перешкод і повинні повсюдно підтримуватися, за умови, звичайно, що вони здійснюються відповідно до закону [191].

По-друге, результати заходів контролю в сфері інформатизації та наведені рекомендації повинні бути в обов'язковому порядку розглянуті

підконтрольними об'єктами. Крім того, суб'єкти комп'ютерного контролю повинні отримати офіційне підтвердження такого розгляду від контролюваного об'єкта в розумні терміни, відсутність якого може розглядатися як перешкода для здійснення контролю в сфері комп'ютеризації і служити підставою для застосування адекватних санкцій. При цьому слід мати на увазі, що впровадження процедур контролю комп'ютеризації може не входити в обов'язки його суб'єктів. Тільки добровільність у прийнятті рішення про долю управління в сфері комп'ютеризації гарантує неупередженість і об'єктивність його суб'єктів [192].

Хоча ідеали гуманізму проходять лейтмотивом через всю історію європейської та вітчизняної культури (починаючи з античності), реалізація цих ідеалів завжди наштовхувалася на серйозні перешкоди соціально-економічного, соціально-політичного, ідеологічного характеру (не є винятком і сучасна епоха). Водночас, пояснюючи природу негативних явищ в сфері виховання і освіти, слід було б уникати економічного, а також політичного редукціонізму, оскільки спроби звести історію педагогіки до історії «соціального замовлення», до історії суспільно-економічних формацій на ділі тотожні відмови від пошуку власних закономірностей функціонування і еволюції системи освіти, тотожні заперечення існування внутрішньої логіки розгортання цього найважливішого соціального інституту.

Основними формами контролю в сфері комп'ютеризації є: громадські слухання; обговорення; компетентність; аудит; вивчення; моніторинг; ініціатива як особлива форма контролю в області комп'ютеризації та інших форм. Крім того, слід враховувати особливості контролю в сфері комп'ютеризації в деяких сферах, що мають свою специфіку. У кожній сфері можуть бути унікальні форми контролю в області комп'ютеризації [193].

Принцип визнання суб'єктів контролю в сфері інформатизації представниками невизначеного кола осіб, що діють на захист громадських інтересів.

Введення в національне законодавство універсального інституту захисту інтересів невизначеного кола осіб (громадських інтересів) надасть громадянам прямий і легітимний інструмент впливу на уряд. Тут важливо зробити акцент на формуванні концепції суспільного інтересу. Сьогодні таке визначення, на жаль, у вітчизняному законодавстві відсутнє, хоча посилення на громадські інтереси у тексті нормативно-правових актів зустрічаються часто (наприклад, Закон України «Про доступ до публічної інформації») [194; 214-224].

Аргументом на користь необхідності визначення поняття «суспільний інтерес» на рівні державного законодавства, слід зазначити те, що впровадження методів та стратегій, які призвели б до прогресу системи освіти, є однією з важливих цілей людей, особливо тих, які перебувають на керівних посадах. У міських та сільських громадах керівникам надзвичайно важливо застосовувати на практиці підходи, що призвели б до вдосконалення системи освіти. Інновації та освітні технології розглядаються як життєво важливі аспекти, які можуть призвести до прогресу системи освіти. В навчальних закладах усіх рівнів викладачі використовують технології для передачі студентам інформації з точки зору академічних концепцій. Крім того, студентам пропонується використовувати технології для підготовки своїх завдань та проєктів. Членам навчальних закладів потрібно підвищити свої компетенції та здібності, які б дозволили їм задовільно виконувати свої завдання [195].

Деякі дослідники доповнюють наведений вище набір принципів, включаючи в нього: справедливість, об'єктивність, доказовість, громадянську активність, динамічність.

Інноваційні та освітні технології насамперед стосуються використання сучасних та наукових методів навчання в системі освіти. У теперішньому існуванні використання технологій набуло популярності. Викладачі та студенти широко використовують Інтернет, щоб генерувати інформацію з різних аспектів та покращувати своє розуміння. Крім того, вони застосовують комп'ютери для підготовки своїх завдань та проєктів. Люди можуть стати

добре укомплектованими технологіями завдяки ретельній практиці. Окрім технологій, іншими інноваційними методами, що використовуються в процесах навчання, є схеми, карти, моделі, підручники та інші матеріали для читання. Використовуючи ці технології та матеріали, викладачі застосовують різні види навчальних стратегій, необхідних для посилення навчання студентів. Різні види навчальних стратегій включають проведення презентацій Power Point, надання пояснень через використання діаграм, моделей та карт тощо. Інновації та освітні технології можуть допомогти досягти змін у навчальних стратегіях [196].

Не тільки у вищій освіті, але і на всіх рівнях освіти та предметів, інновації та освітні технології розглядаються як необхідні аспекти, що вносять значний внесок у вдосконалення системи освіти та сприяння виконанню завдань та діяльності керованим способом. В освіті дорослих людям, які передчасно кинули школи перед відточуванням своїх освітніх навичок, або тим, хто раніше не навчався в школах, надається можливість відточувати свої академічні навички. У сільських громадах були створені центри освіти для дорослих, які роблять ефективний внесок у надання освіти цим людям. Для поліпшення системи освіти, досягнення академічних мети та завдань та забезпечення того, щоб особи, зокрема, що належать до знедолених, маргіналізованих та економічно слабших верств суспільства, мали змогу здобувати освіту, необхідно сприяти інноваціям та освітні технології [197].

Важливий чинник, що принципово впливає на особливості формування особистості у інноваційному освітньому просторі, полягає в тому, що у віртуальній реальності відсутня фізична смерть, завдяки чому цінність життя різко знижується. Більш того, можливість «перезавантаження» не тільки знецінює життя, але також знижує цінність об'єктів і суб'єктів віртуального світу. Однак, супроти зазначеного, завдяки «перезавантаженню» з'являється ціла низка корисних наслідків, які проявляють себе на рівні освітньої практики. Зокрема, завдяки комп'ютеру можна позбутися різних комплексів, оскільки в кіберпросторі можна здійснювати будь-які дії, не ризикуючи помилитися [198].

Водночас, погоджуємось з тим, що інформація та інформаційні технології сьогодні визначають шляхи та напрямки розвитку будь-якого суспільства і держави, докорінно впливають на формування людини як особистості, мають вирішальний вплив на визначення його ролі і місця в суспільстві, активізують і мотивують сфери його пізнання в науці, історії та інших сферах [199, с. 75-76].

Отже, є всі підстави констатувати вагомі здобутки вітчизняних вчених у галузі розробки методології, теорії та програмно-методичних засобів інформатизації освіти. Водночас, як слушно зазначають майже всі дослідники, галузі інформаційно-комунікаційних технологій притаманні найбурхливіші темпи розвитку, і неупинний процес комп'ютеризації освіти рушатиме крок у крок зі змінами лишень у випадку перманентних сучасних чи навіть випереджувальних досліджень у ній [200].

Особливо проблемним, на нашу думку, видається як у теоретичному, так і практичному плані забезпечення правових та організаційних засад комп'ютеризації освіти, оскільки цей процес вимагає нормативного забезпечення у вигляді теоретико-правових досліджень, розроблення та впровадження відповідних підзаконних нормативних актів, державних і галузевих планів розвитку.

Зрозуміло, що в разі, коли об'єктом впливу технологій є людина, сенс алгоритму істотно пом'якшується, оскільки результат його дії носить імовірнісний характер. Проте, про алгоритм в цьому випадку говорити доречно, оскільки існують способи підвищення його надійності за рахунок залучення в алгоритм все об'ємнішої і тонкішої інформації опису об'єкта впливу. Вірним, втім, є і зворотне твердження: недостатнє врахування закономірностей інформаційних процесів або психологічних, соціальних та інших гуманітарних аспектів інформаційної взаємодії в суспільстві може привести до результату, протилежного тому, що позначений як мета. Не випадково Е. Тоффлер зауважив, що в нашому столітті виграє той, хто буде краще за інших обізнаним про обмеження інформації ... [201, с. 37].

Стійкість суспільства, громадянський мир і гармонія залежать, зокрема і

від здатності громадян розпізнавати застосування до них інформаційних технологій. Можна стверджувати, що інформаційна грамотність, а більше того – інформаційна культура населення здатні істотно послабити можливості використання інформаційних технологій як інструменту маніпулювання масами, дестабілізації суспільства. На жаль, події останнього часу містять яскраві докази недостатності «інформаційної підготовки» наших громадян [202; 207-213].

Інформація стала чинником, здатним привести до великомасштабних аварій, військових конфліктів і поразці в них, дезорганізувати державне управління, фінансову систему, роботу наукових центрів. Водночас володіння інформацією сприяє розвитку всіх сфер діяльності держави загалом і окремо взятого підприємства зокрема і, в кінцевому рахунку, призводить до значних успіхів в економіці, бізнесі, фінансах. Однак, володіння цінною інформацією, покладає на суб'єкти, що мають на неї відповідні права, високий ступінь відповідальності за її збереження і захист від можливого зовнішнього впливу різного роду чинників і подій, що носять і навмисний, і випадковий характер [203].

Сучасне суспільство вимагає високого рівня інформаційної культури та грамотності, а саме - умінь, пов'язаних з виробництвом, переробкою, зберіганням, передачею і споживанням інформації, саморозвитку особистості і передачі отриманої інформації суспільству. Інформаційні ресурси в соціальній сфері сприяють оновленню людської взаємодії, розвитку творчих сил і пізнавальних здібностей людини. Кожній людині в певній сфері діяльності необхідно продуктивно і якісно виконувати відповідні функції для життєдіяльності в сучасному світі. Розвиток науки і наукового знання і їх перспективи для раціонального прийняття управлінських рішень виділяють новий напрямок інформаційної діяльності, наприклад, «науковець або науковий консультант». Слід зазначити, що людям складно справлятися з вказаними обов'язками зважаючи на свою непідготовленість. Чинниками, що впливають на труднощі у виконанні своїх завдань, зокрема комунікативної діяльності, є

неоднорідність інформаційної діяльності в соціальній, діловій, економічній, політичній та науковій сферах, яка зумовлена історичним поділом трудової діяльності. Хоча використання комп'ютера як засобу пізнання зобов'язує учня працювати по іншому, здебільшого повністю відмінним від попередньої наукової культури, законам.

Загалом державна політика формування інформаційних ресурсів повинна бути спрямована на створення механізмів реалізації конституційних прав щодо забезпечення інформацією кожного громадянина, суб'єкта господарювання та органів державної влади і місцевого самоврядування шляхом підвищення ефективності процесів створення, супроводження та використання цих ресурсів. Це значною мірою сприятиме остаточному становленню в Україні інформаційного суспільства, за допомогою якого очікується таке:

- здатність забезпечення широкого набору телекомунікаційних послуг;
- розширення ринків для постачальників комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення;
- суттєве підвищення якості життя громадян, реальне надання їм більш широкого спектра послуг;
- значне зростання попиту інтелектуального та творчого потенціалу громадян для забезпечення збільшення обсягів нових продуктів та послуг;
- принципово нові можливості для поширення інформації щодо наукових та культурних надбань і всередині країни, і за її межами;
- дійсна демократизація влади усіх рівнів, прозорість її дій, забезпечення її повної інформаційної взаємодії із громадянами;
- поява більш рівних можливостей для усіх громадян, ведення малого і середнього підприємництва завдяки забезпеченню вільного доступу до інформації з будь-яких джерел, до освітянських і культурних програм [204].

Отже, проблему інформатизації сфери освіти можливо розглядати виключно в контексті того, що для більшості індустріально розвинених країн інформація є першоосновою всіх аспектів розвитку суспільства. Перевагу і специфіка інформації полягає в тому, що вона не зникає при споживанні, не

передається повністю при обміні (залишаючись в інформаційній системі і в користувача), є «неподільною», тобто має сенс тільки при достатньо повному наборі відомостей, що якість її підвищується з додаванням нової інформації. [205].

Отже, можемо констатувати, що в сучасному суспільстві обсяги інформації настільки великі, що робота з нею, звичайні шляхи пошуку та її передачі стають неефективними. Значною перевагою становлення інформаційного суспільства виступають зміни, що стосуються якості життя людини. Показовим критерієм важливості і могутності, а також виживання соціальних інститутів, зокрема держави, є рівень інформованості, економічної, політичної, культурної переваг. Перспективою такого суспільства є його подальший розвиток, зокрема підвищення ефективної діяльності в усіх видах людського буття і максимальне використання інформаційних ресурсів і їх впровадження в промисловість, сільське господарство, науку і освіту, культуру і військову справу, політику і економіку. Сучасні потужні комп'ютери, засоби зв'язку дозволяють швидко знаходити, передавати й обробляти необхідну інформацію. Процес інформатизації суспільства вимагає безперечного процесу інформатизації освіти [206].

Висновки до розділу 3

Підсумовуючи проведений у третьому розділі аналіз напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти, можна зробити такі висновки:

1. Проблема забезпечення якості освіти з повним правом належить до ряду найважливіших чинників державної освітньої політики, яка визначає ефективність поступу України на шляху інтеграції до європейського та світового освітнього простору та ступінь прогресивності вітчизняної освіти загалом.

2. До визначальних складових підвищення якості освіти на всіх її рівнях належать питання розроблення змісту освіти та методичного забезпечення його реалізації, стандарти та ліцензійні умови освітньої діяльності, створення та відпрацювання системи управління якості та оцінювання її результатів. Остання проблема, в свою чергу, вимагає розробки та впровадження науково обґрунтованої та нормативно визначеної прозорої та ефективної системи оцінювання якості освіти. Також, безумовно, актуальними є завдання щодо наукового відпрацювання, розроблення і запровадження інтегративної системи критеріїв оцінювання якості освіти, піднесення її на рівень факторів вищого порядку.

3. Організованість, відкритість, справедливість усіх процедур забезпечення якості освіти, якнайтіснішим чином пов'язана з наявністю відповідних її адміністративно-правових засад.

4. Ефективність розвитку суспільства залежить від прогресивності розвитку системи освіти. Причому розвиток освіти повинен мати випереджувальний характер – готувати людей до життя в суспільстві найближчого майбутнього, орієнтуючись на зону найближчого суспільного розвитку. Головними складовими державної освітньої політики за вектором прогресу мають стати інноваційний характер розвитку освіти та її максимальна інформатизація. До стратегічних завдань цього вектора також варто долучити побудову неперервної освіти протягом життя.

5. Норми чинного законодавства, які регулюють зазначені процеси, потребують удосконалення та кардинального доопрацювання. Насамперед це стосується актуальності та перспективності положень нової редакції Закону України «Про освіту».

6. Виняткова актуальність проблеми інформатизації освіти визначила посилену увагу до неї науковців різних галузей та забезпечила вагомі здобутки вітчизняних вчених щодо розробки методології, теорії та програмно-методичних інформаційно-комунікативних засобів. Особлива актуальність невинного прогресу у здійсненні зазначених розробок визначена

надбурхливими темпами розвитку загальної інформатизації суспільства, що в свою чергу вимагає від комп'ютеризації освіти невинного прогресу через постійне здійснення сучасних чи навіть випереджувальних досліджень у ній.

7. Особливої уваги дослідників потребує проблема науково-теоретичного та практичного забезпечення правових та організаційних засад комп'ютеризації освіти, оскільки цей процес потребує нормативного забезпечення у вигляді теоретико-правових досліджень, законопроектної роботи, розроблення та впровадження відповідних підзаконних нормативно-правових актів а також державних програмних документів стратегічного характеру.

8. Аналіз адміністративно-правового забезпечення інновацій у сфері освіти, як науково-правової проблеми, дозволив констатувати достатньо тісну взаємообумовленість розвитку інноваційних освітніх технологій характером і відповідністю адміністративно-правового забезпечення процедурних аспектів зазначених процесів. А тому таке забезпечення має здійснюватися системно з відповідним нормативно-правовим забезпеченням інноваційної державної політики.

9. Запровадження правових інновацій спрямоване на забезпечення всіх процедур, пов'язаних з розробленням, прийняттям та запровадженням нормативн-правових актів за принципами інноваційних технологій, які передбачають такі етапи як обґрунтування актуальності оновлення законодавства; розробку методологічно-концептуальних засад законотворчої діяльності, аналіз і наукове прогнозування її результатів; створення відповідних робочих груп для напрацювання та доопрацювання документа; розгляд і ухвалення нормативно-правового акта та впровадження у практику діяльності затверджених нормативних положень та їх реалізація.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі комплексної методології вирішено важливе наукове завдання сьогодення щодо адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти. Це дозволило сформулювати низку висновків:

1. Визначено категоріально-змістові та методологічні передумови дослідження питання адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти - освіченість, гнучкість мислення, вміння орієнтуватися у величезному потоці інформації стають значущими цінностями для людини протягом усього її життя. Ці ж цінності значущі і для суспільства, оскільки стрімкий розвиток технологій у всіх галузях науки, культури, виробництва передбачає використання творчого потенціалу освічених людей не тільки в сфері управління, а й для обслуговування технологій. Тому інформатизація освіти розглядається як один із пріоритетних напрямків інформатизації суспільства.

Проте, використання лише засобів інформатизації освіти недостатньо для повноцінного застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. На практиці такі засоби обов'язково повинні бути доповнені ідеологічною базою інформатизації освіти, а також діяльністю фахівців в різних сферах знань, чия участь необхідно для досягнення цілей інформатизації.

2. Констатовано, що переважна більшість сучасних проблем, пов'язаних з формуванням інформаційного суспільства, є комплексними і вимагають для свого аналізу міждисциплінарного підходу, який бере свій початок на рівні конкретного вузу або іншого освітнього закладу. Природно, що в зв'язку з цим виникає необхідність більш ґрунтовного дослідження ролі інформації в розробці нових тенденцій формування суб'єктів освітнього взаємодії.

Віртуалізація життя, притаманна інформаційному суспільству, насамперед, проявилася в освітній сфері, тобто студент не тільки не потребує вчителя і однолітків для отримання нової інформації та її обробки, а й поступово розриває всі комунікаційні зв'язки, оскільки вони створюють перепони на шляху до конструювання особистого освітнього простору.

3. З'ясовано зміст та сутність інформатизації у сфері освіти, які полягають у тому, що сучасне суспільство знаходиться в руслі нової технологічної хвилі на базі нано, кібер і інших інноваційних технологій. Якщо узагальнити, то віртуальна освіта передбачає не тільки дистанційне телекомунікаційне навчання, але також має враховувати процес взаємодії суб'єктів і об'єктів освіти, специфіку якого вони визначають самі. Це підтверджує думку про те, що термін «віртуальна освіта» амбівалентний. У вузькому сенсі слова «віртуальна освіта» розуміється як віртуальне середовище. У широкому сенсі «віртуальна освіта» розглядається як віртуальний освітній простір, як певне віртуальне поле.

4. Охарактеризовано інформатизацію освіти як чинник інноваційного поступу держави, згідно з яким віртуальні тенденції в освіті проявляються в тому, що нині постійно виникають нові високорозвинені інформаційно-комунікаційні технології, електронні послуги, соціальні мережі. Інтернет набуває все більш глобального впливу, охоплюючи всі сфери життєдіяльності суспільства. Формується інформаційно-комунікаційна єдність і різноманіття людської цивілізації. Нові високі технології змінюють свідомість людини, його світорозуміння, повсякденне життя, починаючи з часу промислової революції, роблячи більшість використовуваних нами продуктів і послуг більш дешевими і якісними. Вказані принципи також є ключовими для застосування ІКТ в освіті, де мета повинна полягати в підвищенні якості, ефективності та доступності навчання для кожного.

5. Сучасні засоби інформаційно-комунікаційних технологій дають можливість підвищення ефективності та якості освітнього процесу в усіх аспектах, граючи істотну роль у формуванні нової системи освіти, педагогічних технологій. Рівень інформатизації освітньої організації передбачає наявність локальних актів, що регулюють процеси впровадження та використання сучасних освітніх та дистанційних технологій. Локальні акти установи регламентують функціонування сайту освітньої організації, використання цифрового, телекомунікаційного обладнання в освітньому процесі, порядок

використання мережі Інтернет і роботи електронної пошти, процеси використання дистанційних технологій для навчання учнів і педагогів.

З огляду на те, що в сучасному інформаційному і комп'ютеризованому суспільстві інформація є найціннішим товаром, подальший розвиток інформаційних технологій нерозривно пов'язаний з розробкою механізмів забезпечення інформаційної безпеки, в тому числі і правових. У міру розвитку і ускладнення засобів обробки інформації безпека суспільства все більше залежить від безпеки використовуваних інформаційних технологій.

6. Проаналізовано адміністративно-правовий механізм реалізації програм, спрямованих на впровадження ІКТ в освітнє середовище, що забезпечило розуміння ІКТ як двигуна та координатора зростаючої глобалізації середовища освіти. ІКТ є рушійною силою, оскільки педагоги розуміють, що поєднання цифрових технологій і ресурсів дає більше можливостей для розширення горизонтів і поліпшення якості навчання, викладання і підготовки, ніж всі попередні освітні технології від шкільної дошки до телебачення. ІКТ виступають координатором, оскільки Інтернет - це унікальний засіб для відкритого, доступного поширення освітнього матеріалу. Враховуючи те, що Інтернет також став засобом взаємодії, його потенціал для викладання і навчання став ще більш істотним.

7. Проаналізовано практику зарубіжних країн щодо запровадження процесу інформатизації в освіті, узагальнюючи яку можна стверджувати, що освіта є ключовим елементом в їх культурному, економічному і соціальному розвитку. Останнім часом загальне сприйняття того, що система освіти стає все більш важливим стратегічним чинником в економічному розвитку, сприяє тісній взаємодії між країнами, оскільки вони намагаються набути досвіду з політичних успіхів і невдач одне одного. Швидкий розвиток апаратного і програмного забезпечення для процесу освіти не планує уповільнити своє зростання. Проте, траєкторії застосування ІКТ в освіті в різних країнах розходяться. Нині цифрова нерівність яскравіше виражена через зростаючий розрив в рівні добробуту на території однієї країни, ніж через абсолютний брак

доступу до цифрових комунікацій. Країни, що розвиваються масово застосовують мобільні технології, і мережі розширюються з метою задовольнити зростаючі потреби населення в комунікації.

8. Розглянуто адміністративно-правове забезпечення інноваційних технологій у сфері освіти в контексті інформатизації освіти, що дозволяє судити про те, що інноваційні технології принеситимуть свої плоди в закладах освіти тоді, коли буде забезпечене поширення основоположних принципів, стандартів і стратегій, які, насамкінець, повинні бути прийняті адміністративними органами управління освітою та педагогами на районному рівні. Одним з ключових чинників, що сприяють швидкому прийняттю нового підходу або методу, є його сприйняття як відносної переваги, тобто наявність у користувачів явного відчуття того, що застосовувана інновація краща, ніж той інструмент або практика, яким вона прийшла на зміну. Тому дуже важливо проводити дослідження і оцінки, які допомагають документально фіксувати результати роботи з ІКТ.

9. Окреслено напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти. Базисом віртуальних тенденцій сучасності є інновації в освітній сфері. Цілком природно, що інновація, яка спричинила нові зрушення, створює умови для інноваційного процесу, який має свою специфіку в освіті. Відзначено, що інноваційний процес в освіті - це процес вдосконалення освітньої практики, розвитку освітніх систем на основі нововведень. Потреба у виробленні нових підходів до цієї проблеми в умовах максималізації поширеності інформаційних технологій детермінована, насамперед, хаотизацією величезних потоків інформації, що збільшується в геометричній прогресії. Нові технології формування суб'єктів освітньої взаємодії під впливом інформаційних технологій детермінуються також тим фактом, що інформаційно-трансляційна функція освіти відходить на його периферію, а на пріоритетне місце виходить творча, інноваційно-розвиваюча основа, що сприяє прийняттю рішень щодо виходу з кризових ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Е. Тоффлер. Третя хвиля: Пер. с англ. М., 2004. 781 с.
2. Коваль Т. В. Філософське осмислення ролі інформації в інформаційному суспільстві. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 43. Філософські науки. Ж., 2008. 19-23с.
3. Тихомиров О. О. Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави. Київ: Видавництво НА СБ України, 2014. 196 с.
4. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття /Авт. кол.:В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, А. Гуржій та ін.. К., 2004. Кн. 1: Пріоритет інтелекту. 638с.
5. Чернов А.А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы. М.: «Дашков и К», 2003. 232 с.
6. Балыхин Г. А. Управление развитием образования: организационноэкономический аспект : монография. М. : Экономика, 2003. 428 с.
7. Михнева С. Г. Интеллектуализация экономики: инновационное производство и человеческий капитал. *Инновации*. 2003. № 1. С. 12-24.
8. Белл Д. Социальные рамки информационного общества (Новая технократическая волна на Западе) / Д. Белл; под. ред. П. С. Гуревича. М.: Прогресс, 1986. 549 с.
9. Легенький М. І. Система інформаційно-правових відносин у сфері освіти України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: ПРАВО*. 2016. Вип. 39. Т. 1. С. 143–146, С. 44.
10. Яцко М. Г., Ткачук Т. Ю. Стан інформаційної безпеки України та основні завдання недержавних суб'єктів по її забезпеченню. *Інтернаука*. 2017 № 1 (23). 1 т. С. 41-43.
11. Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті та науці» на 2006–2010 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 № 1153. *Урядовий кур'єр*. 21.21.2005. № 243. Ст. 243.
12. Брижко В. М. Сучасні основи захисту персональних даних в

європейських правових актах. Інформація і право. 2016. № 3 (18). С. 45-56.

13. Гриценко В. Г. Організаційні засади інформатизації вищої освіти. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2013. Вип. 121. С. 45–50.

14. Гуржій А. М. Карташова Л. А. Проблеми наступності навчання інформаційних технологій у школі й вищому навчальному закладі. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. № 15. С. 11–18.

15. Жалдак М. І. Проблеми фундаменталізації змісту навчання інформативних дисциплін в педагогічних університетах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2015. № 17 (24). С. 3–15.

16. Войціховський А. В. Питання інформаційної безпеки України на сучасному етапі. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 15-20.

17. Матвійчук-Юдіна О. В. Нормативно-правове забезпечення процесів інформатизації вищої освіти. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2008/97-84-32.pdf>.

18. Морзе Н. В., Кузьмінська О. Г. Формування інформатичних компетентностей учнів середньої школи. *Інформаційні технології і засоби навчання: електрон. наук. фахове вид. / Ін-т інформ. технологій і засобів навчання; Ун-т менеджменту освіти*. 2011. № 3.

19. Ніколаєнко С. В освіті – інформаційна революція. *Дзеркало тижня*. 2006. № 1. URL: <http://www.dt.ua/3000/3300/52284>.

20. Кормич Б. А. Інформаційне право: підручник. Харків: Бурун і К., 2011. 334 с.

21. Кархут О. Я. Механізм правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти: теоретико-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.01. Київ, 2014. 24 с.

22. ДСТУ ISO/IEC 27000:2015 Інформаційні технології. Методи захисту. Система управління інформаційною безпекою. Огляд і словник (ISO/IEC 27000:2014, IDT). Будстанларт. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/docpage.html?id_doc=66893.

23. Хомишин І. Ю. Сучасні інформаційні технології в освіті. *ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: збірник матеріалів науковопрактичної конференції (Львів, 18 листопада 2016 р.)*. Львів, 2016. С. 151-154.

24. Прокопенко І. Ф., Биков В. Ю., Раков С. А. До питання інформатизації вищих педагогічних навчальних закладів. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2002. № 4 (22). С. 8–13.

25. Мартинюк М. Т., Стеценко Н. М. Проблеми підготовки майбутніх учителів в умовах інформаційного суспільства. *Збірник наукових праць УДПУ імені Павла Тичини*. 2011. № 3. С. 163–169.

26. Нестеряк Ю. В. Аналіз моделей інформаційної політики та державного регулювання засобів масової комунікації. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2016. № 2. С. 65-70.

27. Легенький М. І. Проблеми і перспективи законотворчого забезпечення реформування освітянської галузі. *Підприємство, господарство і право: загальноукраїнський науково-практичний господарсько-правовий журнал*. 2016. № 11. С. 131–134.

28. Тоффлер О. Будущее труда на Западе. М. : Прогресс, 1986. 642 с.

29. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы : учеб. пособ. для студ. вузов. М. : Логос, 2000. 304 с.

30. Хохлов Ю. Е., Шапошник С. Б. Экономика, основанная на знании: социально-экономические тенденции и политические цели. Информационное общество. 2002. № 1. С. 4-7.

31. Ващекин Н. П., Мунтян М. А., Урсул А. Д. Постиндустриальное общество и устойчивое развитие. М.: Логос, 2006. 288 с.

32. Окинавська хартія глобального інформаційного суспільства. URL: <http://www.iis.ru/library/okinawa/charter.ru.html>.

33. Білорус О. Цивілізаційні межі атлантичної глобалізації та проблеми інтелектуалізації розвитку. *Економічний часопис-XXI*. 2005. № 1-2. С. 45.

34. Урсул А. Д. Информатизация общества. Введение в социальную информатику. М. : ДОН, 1990. 167 с.
35. Колин К. К. Глобальные проблемы информатизации общества. Вестник высшей школы. 2000. № 6. С. 12-16.
36. Паронджанов В. Т. Кризис цивилизации и нерешенные проблемы информатизации. НТИ. Сер. 2. 1993. № 12. С. 1-9.
37. Стратонов В. М. Інформаційні процеси і технології в системі сучасної освіти при підготовці спеціалістів юристів. Печатне слово. 2005. № 5 (16). С. 91-94.
38. Биков В.Ю. Проблеми і цілі інформатизації освіти України. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2012. № 13. С. 3–18.
39. Жалдак М. І. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2010. №1, 2. С. 7–13.
40. Тоффлер О. Будущее труда на Западе. М. : Прогресс, 1986. 642 с.
41. Балыхин Г. А. Управление развитием образования: организационноэкономический аспект : монография. М. : Экономика, 2003. 428 с.
42. Олійник О. В. Адміністративно-правові засоби забезпечення інформаційної безпеки. *Юридичний вісник*. 2015. № 1 (34) С. 65-69.
43. Скалацький В. М. Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально- філософський аналіз): Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / В.М. Скалацький; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К., 2006. 17 с.
44. Беляков К. І. Технологічно-правовий аналіз законодавства України в секторі інформаційної безпеки країни. *Lex Portus*. 2017. № 1. С. 210-218.
45. Райда К. Ю. Проблеми теоретичного осмислення концепції «Інформаційного суспільства» в сучасній філософії. Ідеї альтернативних концепцій. Мультиверсум. Філософський альманах. К.: Центр духовної культури, 2008. № 72. С. 3-13.
46. Вербицька О. Постмодернізм як філософія інформаційного суспільства. Філософія і наука за умов формування інформаційного

суспільства: Постмодернізм як філософія інформаційного суспільства. Всеукр. наук. конф. «XXII Читання, присвячені пам'яті засновника Львівсько-Варшавської філософської школи К. Твардовського», (9-11 лют. 2010 р.). 2010. С. 16-17.

47. Биков В. Ю. Інноваційні інструменти та перспективні напрями інформатизації освіти. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: Зб. наук. праць третьої Міжнар. наук.-практ. конф. (12 – 14 листоп. 2012 р.). Вінниця, 2012. С. 14-26.

48. Комарова О. А. Освіта у вимірі інформаційного суспільства. Економічний часопис XXI. Науковий журнал. 2011. №7-8. С. 50-53.

49. Рижак Л. Філософські підходи до інтерпретації цивілізації. Національні інтереси. Львів, 2004. Ч. 11. С. 164-179.

50. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

51. Філософія людиноцентризму у контексті проблем освіти. *Упр. школою*. 2008. № 19/21. С. 2-9.

52. Людиноцентризм в освіті: сучасний напрям розвитку духовності нації: [освіта в контексті «кризи» духовності. Ідеал людини в розвитку мудрості та знання. Ціннісні смисли освітнього процесу]. *Педагогіка і психологія*. 2006. № 2. С. 17-30.

53. Еліта: витоки, сутність, перспектива / [Авт. кол.: В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, С. В. Пролєєв та ін.]; за ред. В. Г. Кременя; НАПН України, Ін-т обдар. дитини, Т-во «Знання» України [та ін.]. К.: Т-во «Знання» України, 2011. 526 с.

54. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века. М.: Педагогическое общество России, 2002. 512 с.

55. Трансформації особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 2. С. 5-14.

56. Политика в области образования и новейшие информационные технологии (Национальный отчёт Российской Федерации на II Международном конгрессе ЮНЕСКО), 1996 г. М.: Госкомвуз, 1996.

57. Пінчук Є. А. Соціально-філософські підстави необхідності реформування освіти в сучасному суспільстві. Практична філософія. 2009. № 2 (32). С. 211-217.
58. Філософія людиноцентризму у контексті проблем освіти // Упр. школою. 2008. № 19/21. С. 2-9.
59. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. 2-е вид. К.: Т-во «Знання» України, 2011. 526 с.
60. Белл Д. Соціальні рамки інформаційного суспільства. Нова технократична хвиля на заході. М.: Прогрес, 1986. С. 330-342.
61. Gehlen, A. Der Mensch. Seine Natur und seine Stellung in der Welt. Frankfurt am Main, 1971. S. 31-51.
62. Соснін О. Інформаційно-комунікативна компетентність громадянина в процесах формування громадянського суспільства. Віче. 2012. № 20 (329). С. 22-26.
63. Казначеев В. П. Учение В.И.Вернадского о биосфере и ноосфере. Новосибирск : Наука, 1989.; Биосфера и ноосфера. М.: Айрис-пресс, 2012. 576 с.
64. Ларуш Л. Физическая экономика. М., 2000.
65. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України : авт. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін. ; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. К.: НАДУ, 2013. 120 с.
66. Ролз Джон. Теория справедливости. Новосибирск : Изд-во Новосибир. ун-та, 511 с.
67. Пашков В.О. Політика ЄС у сфері вищої освіти: процес становлення та основні етапи. Грані [Текст]. Дніпропетровськ. 2011. № 3. С. 138-143.
68. Oakes S. Keeping Track: How Schools structure inequality. New Haven, 1985.
69. Добренъков В. И., Нечаев В.Я. Общество и образование. М.: Лань, 2003. 201 с.

70. Глобализация и образование: сб. трудов / отв. ред. С.Л. Зарицкая. М.: ИНИОН, 2001. 144 с.
71. Егоршин А.П. Мотивация трудовой деятельности: учеб. пособ. 2-е изд., перед. и доп. М.: ИНФРА-М, 2006. 464 с.
72. Кастельс М. Галактика Интернет. Екатеринбург У-Фактория (при участии изд-ва Гуманитарного университета), 2004. 231 с.
73. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. Вид. 5-е, доп. і перероб. К., 2007. 656 с.
74. Уханова Н. С. Захист інформаційного простору від терористичних посягань та негативних інформаційно-психологічних впливів. Інформація і право. 2017. № 4 (23). С. 99-105.
75. Разуваев В.Э. Информатизация в юриспруденции: правовой режим информационных ресурсов. URL: www.tarasei.narod.rU/read/st2003.2.htm.
76. Мороз Н.С. Адміністративно-правове забезпечення державного контролю у сфері інформатизації: дис. канд. юрид. наук; спец. 12.00.07. К. 2016. С. 18–19.
77. Звіт про роботу Національної комісії що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2014 рік. К.: НКДРЗІ, 24.03.2015. 78 с.
78. Доронін І. М. Екстраординарний характер реалізації безпекових функцій держави в сучасному світі (інформаційно-правовий аспект). *Інформація і право*. 2018. № 2 (25). С. 75-85.
79. Мороз Н. С. Поняття та сутність контролю у сфері інформатизації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 3. С. 137–141.
80. Островський Е. Информационные материалы к Internet-лекциям. Лекция: «Политика русской элиты». URL: <http://www.eostrovsky.region56.ru>.
81. Бабійчук С. Геоінформаційні системи та дистанційне зондування землі як засоби інформатизації дисциплін природничого циклу в Малій

Академії наук України. Педагогічні науки: теорія, історія інноваційні технології. 2018. № 1 (75). С. 3–11.

82. Пінчук Є. А. Модернізація Української системи освіти як теоретико-філософська і практична проблема : автореф. дис... д-ра філос.. наук 09.00.10 / Є. А. Пінчук; Ін-т вищої освіти НАПН Укр. К., 2010. 25 с.

83. Косиця О. О. Інституціональний механізм системи інформаційної безпеки. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 4. URL. http://www.pap.in.ua/4_2016/45.pdf.

84. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 09.01.2007 № 537–V. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2007. № 12. Ст. 102.

85. Адабаш О. В. Поняття, сутність та ознаки адміністративно-правових режимів. *Європейські перспективи*. 2013. № 12. С. 36-40.

86. Легенький М. І. ІТ-забезпечення реформування освітньої галузі. *ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. 318 с. С. 111–116.

87. Данільян О.Г., Дзьобан О.П., Панов М.І. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації: навч. посіб. Х.: ФОЛІО, 2002. 285 с.

88. Литвиненко О.В. Проблеми забезпечення інформаційної безпеки в пострадянських країнах (на прикладі України та Росії): автореф. дис.... канд. політ. наук: спец. 23.00.04. К., 1997 18 с.

89. Ярочкин В.И. Информационная безопасность: учеб. для студентов вузов. М.: Академ. проект. Фонд «Мир», 2003. 640 с.

90. Харченко Л. С. Інформаційна безпека України: Глосарій. К.: «Текст», 2004. 180 с.

91. Бех Ю. В. Філософія управління соціальними системами. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 623 с.

92. Henri Fayol. *Administration Industrielle et Générale*, (Анри Файоль. Общее и промышленное управление) / пер. с фр. Б. В. Бабина-Кореня. М., 1923.

Центр гуманитарных технологий. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/5783>.

93. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: особлива частина: навч. посіб. / В. В. Середа, М. П. Гурковський, М. В. Ковалів, Ю. С. Назар і ін. – Львів, ЛьвДУВС, 2015. – 584 с.

94. Брижко В.М. Особливості ознак та матеріальна специфічність у сфері інформаційного права. *Інформація і право*. 2015. № 1(13). С. 15–26.

95. Бурило Ю.П. Нагляд (контроль) в інформаційному секторі економіки. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3–1. С. 154–156.

96. Коваленко Н. В. Окремі складові адміністративно-правового режиму конфіденційної інформації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 75-82.

97. Єсімов С.С. Правове регулювання застосування інформаційних технологій для формування довіри до органів державної влади. *Наук. вісник ЛьвДУВС. Серія юридична* 2011. № 1. С. 173–184.

98. Бортник Н. П., Єсімов С.С. Принципи фінансового контролю в системі інвестиційно-правової політики. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська Політехніка»*. Серія: юрид. науки. Львів: Вид-во Львівської політехніки. 2015. № 824. С. 14–21.

99. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

100. Про доступ до судових рішень: Закон України від від 22.12.2005 № 3262-IV // *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 15. Ст. 128.

101. Аведян Л. Й. Державне регулювання сфери сучасних інформаційних технологій та інновацій: закордонний досвід. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. 2 (52). С. 1-6.

102. Нижник Н., Мащенко І. Організація передвиборної агітації в електронних ЗМІ України. *Вісник Української академії державного управління*. 1998. № 3. С. 58–63.

103. Андрійко О.Ф. Державний контроль у сфері виконавчої влади України / О.Ф. Андрійко. – К. : Видавничий Дім «Ін-Юре», 1999. – 45 с.

104. Рохлин В.И. Прокурорский надзор и государственный контроль: история, развитие, понятие, соотношение. СПб.: Из-во «Юридический центр Пресс», 2003. 305 с.
105. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : [у 2 т.] ; Т. 1. Загальна частина / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Юрид. думка, 2004. – 584 с.
106. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: підручник / [за заг. ред. І. П. Голосніченка]. К. : Укр. акад. внутр. справ, 1995. 177 с.
107. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
108. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. К: Атіка, 2008. 624 с.
109. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за заг. ред. О. П. Рябченко. – Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. – 256 с.
110. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України : Закон України від 23.02.06 р. № 3475-ІУ // *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. С. 1094. Ст. 258.
111. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
112. Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті та науці» на 2006–2010 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 № 1153. *Урядовий кур'єр*. 21.21.2005. № 243. Ст. 243.
113. Биков В. Ю. Проблеми та перспективи інформатизації системи освіти в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2012. № 13 (20). С. 3–18.
114. IT-індустрія: тренди та прогнози розвитку. Інформаційна довідка. Європейський інформаційно-дослідницький центр. Київ: UASID, 2018. 12 с.

115. Бурячок В. Л., Толубко В. Б., Хорошко В. О., Толюпа С. В. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект: підручник. Київ: ДУТ, 2015. 288 с.
116. Ортинський В. Новітні методи дослідження адміністративно-правових явищ. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2014. № 782. С. 5–9.
117. Кохановська О. В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні: дис. ... д-ра. юрид. наук. Київ, 2006. URL: <http://www.disslib.org/tsyvilno-pravovi-problemy-informatsiynykh-vidnosyn-v-ukrayini.html>.
118. Перун Т. Загальна характеристика правовідносин у сфері забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2017. № 861. С. 328–332.
119. Політанський В. С. Право на інформацію як фундаментальне право людини : монографія. Харків : Право, 2017. 208 с.
120. Пазенок А. С. Права та свободи людини і громадянина : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 176 с.
121. Семеріков С. О. Теоретико-методичні основи фундаменталізації навчання інформативних дисциплін у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2009. 25 с.
122. Співаковський О. В. Інформаційний простір і сучасні технології навчання (огляд). *Педагогічні науки*. 1998. Вип. III. С. 167–174.
123. Співаковський О. В., Львов М. С., Кравцов Г. М. Інноваційні методи управління інформаційними активами вищого навчального закладу. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2013. Вип. 3. С. 3–7.
124. Інформаційно-аналітична система управління навчальним процесом ВНЗ / Триус Ю. В., Стеценко І. В., Герасименко І. В., Гриценко В. Г. *Інформаційні технології в освіті*. 2011. Вип. 9. С. 39–48.
125. Прокопенко І. Ф., Биков В. Ю., Раков С. А. До питання інформатизації вищих педагогічних навчальних закладів. *Комп'ютер у школі*

та сім'ї. 2002. № 4 (22). С. 8–13.

126. Соскін О. Передумови формування в Україні інформаційного права. *Право України*. 2005. №11. С. 99–103.

127. Співаковський О. В. Закон, що визначить наше майбутнє. *Голос України*. Від 11 липня 2017. № 125 (6630). С. 10.

128. Легенький М. І. Проблеми і перспективи законотворчого забезпечення реформування освітянської галузі. *Підприємство, господарство і право: загальноукраїнський науково-практичний господарсько-правовий журнал*. 2016. № 11. С. 131–134.

129. Проект Закону про внесення змін до Розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про освіту» щодо усунення розбіжностей в законодавстві стосовно розміру посадового окладу педагогічних працівників найнижчої кваліфікаційної категорії від 02.10.2017 № 7153.

130. Баранов А.А., Брижко В.М., Базанов Ю.К. Права человека и защита персональных данных. К. Харьков: Фолио, 2000. 280 с.

131. Чукут С. А., Полярна В. Л. Основні напрями та пріоритети надання електронних послуг в країнах Європейського Союзу: на прикладі Данії. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2016. № 4.

132. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 909-р «Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд 2016–2018 роках». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/909-2016-%D1%80>.

133. Чанишева Г. І. Право на інформацію за трудовим законодавством України : монографія. Одеса : Фенікс, 2012. 176 с.

134. Аристотель. Политика / Аристотель; Сочинения. [в 4 т.]. М.: Мысль, 1983. Т. 4. 830 с.

135. Шостак Л. В. Інноваційні моделі розвитку країн світу. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18794/1/68-328-332.pdf>.

136. Єсімов С.С. Формування єдиного інформаційного простору в діяльності державних органів України. Вісник Національного університету

«Львівська політехніка». Серія. Юридичні науки. 2015. № 813. С. 48–53.

137. Shah A. The Right to Know. *Journal of Malaysian and Comparative Law*. 1986. Vol. 13. P. 12–17.

138. Мороз Н. С. Законодавче регулювання інформаційної сфери як основа забезпечення інформаційної безпеки держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 824. С. 71–76.

139. Калюжний Р.А., Швець М.Я. Інформаційна Україна потребує інформаційного законодавства. *Формування інформаційного суспільства*. Бюлетень. 2001/7. С. 55–60.

140. Копылов В.А. Информационное право. М., 2002. С. 145.

141. Про порядок денний восьмої сесії Верховної Ради України восьмого скликання: Постанова Верховної Ради України від 20.03.2018 р. № 2351-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2351-19>.

142. Цибульська А. В. Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий аспект. *Вісн. Дніпропетр. ун-ту ім. Альфреда Нобеля. Серія «Юрид. науки»*. 2013. №2 (5). С. 49–54.

143. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики*. Житомир, 2014. С. 12–28.

144. Співаковський О. В. Управління університетом: які зміни нам потрібні? *Голос України: газета Верховної Ради України*. 2018. № 95 (6850).

145. Конституція України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

146. Проблемы теории государства и права: учеб. / Алексеев С. С., Дюрягин И. Я., Исаков В. Б. и др.; под ред. С. С. Алексеева. Москва: «Юридическая литература», 1987. 448 с.

147. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права: академічний курс: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2006. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/1805.htm.

148. Погорелов Є. В. Кодифікаційна діяльність в правовій системі України (загальнотеоретичний аспект): монографія. Харків: Ніка-Нова, 2012. 167 с.

149. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка: монографія / Шемшученко Ю. С., Ющик О. І., Горбунова Л. М., Теплюк М. О., Гульченко Л. В., Риндюк В. І.; за заг. ред. О. І. Ющика. Київ: Парламентське вид-во, 2007. 208 с.
150. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2010. №1(15). URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em15/emg.html>.
151. Разметаєва Ю. С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства : монографія. Харків : Фінарт, 2013. 196 с.
152. Комарова О. А. Освіта у вимірі інформаційного суспільства. *Економічний часопис XXI*. Науковий журнал. 2011. № 7–8. С. 50–53.
153. Рижак Л., Скринник М. Філософські підходи до інтерпретації цивілізації. *Національні інтереси*. Львів, 2004. Ч. 11. С. 164–179.
154. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
155. Костецька Т. А. Актуальні проблеми державно-правового регулювання інформаційних відносин. *Часопис Київ. ун-ту права*. 2006. Вип. 4. С. 142-151.
156. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ. / Элвин Тоффлер. М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. 557 с.
157. Botkin J. W., Elmadjra M., Malitza M. No Limits to Learning. A Report to the Club of Rome. Oxford etc., 1979. Pp. 25–30.
158. Адамюк Д. І. Інноваційний продукт як об'єкти правового регулювання за законодавством України та ЄС: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016, 22 с.
159. Алимов О. М., Юрик Я. І. Структурно-динамічна оцінка потенціалу інноваційних та організаційно-економічних змін. *Економіка промисловості*. 2010. № 1. С. 3–14.
160. Ангеловски К. Учителя и инновации. Москва: Просвещение, 1991. 159 с.

161. Атаманюк Ю. Ф. Розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства в контексті її впливу на якість та продуктивність праці. *Вісник ХНУ*. Т. 2. Хмельницький: ХНУ, 2009. С. 239–243.
162. Буркова Л. Ключ до управління: Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму керування інноваційним процесом в освіті. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2000. № 1. С. 31–37.
163. Василець О. О. Особливості введення інноваційних технологій у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів України. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 1.
164. Висоцький Д. Є. Поняття, структура та суб'єкти національної інноваційної системи. *Економіка та право*. 2013. № 2. С. 16–25.
165. Проценко Т. Правові форми і методи стимулювання розвитку інноваційних процесів. *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 3. С. 14–22.
166. Гесць В. М., Семіноженко В. П. Інноваційні перспективи України. Харків: Константа, 2006. 272 с.
167. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики. монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 564 с.
168. Пашук Т. Теорія юридичних засобів: концептуально-методологічний аспект. *Проблема державотворення і захисту прав людини в Україні. Матер. наук-практ. конф.* (лютий, 2005). Л., 2005. С. 249-253.
169. Зязюн І. А. Проблема самовизначення вчителя у контексті педагогічної дії *Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах*: матеріали Міжнар. наук.-практ. Конференції (м. Житомир, 22–23 травня 2014 р.). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 8–20.
170. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні: монографія / кол. авт.: Клімова Г. П., Іванов С. М., Шевченко Л. С. та ін.; за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків: Право, 2015. 450 с.
171. Козак Л. В. Педагогічна інноватика у розвитку нових напрямів освіти. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 2. С. 74–85.

172. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). Київ: Грамота, 2003. 216 с.
173. Гаєвська Л. А. Управління освітою: нові пріоритети. *Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти*. Київ: НІДС, 2009. С. 73–79.
174. Заворотинська Н. М. Теоретичні питання запровадження інноваційного менеджменту в освіті. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2010. № 2. 312 с.
175. Бандурка О., Рябченко О. Державне управління вищою освітою в Україні. Проблеми. Шляхи вдосконалення. *Новий Колегіум*. 2000. № 1. С. 18–20
176. Рябека О. Г. Державно-громадське управління у дискурсі демократизації суспільства: монографія / за наук. ред. проф. В. П. Бега; Мін-во освіти і науки України; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 324 с.
177. Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект: навч.-наук. вид. / Н. Г. Протасова, В. І. Луговий, Ю. О. Молчанова та ін. Київ; Львів: НАДУ, 2012. 456 с.
178. Андрущенко В. П. Державно-громадський характер управління освітою. *Вища школа України*. 2011. № 3. С. 5–8.
179. Бех В. П. Державна освітня політика, регулювання й управління освітянською галуззю як предмет наукового аналізу. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. 2014. № 1. С. 5–7.
180. Вікторов В. Г. Управління якістю освіти: (соціально-філософський аналіз): монографія. Дніпропетровськ: Пороги, 2005. 286 с.
181. Гаєвська Л. А. Механізми оцінювання підготовки фахівців державно-громадського управління освітою. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 3. С. 95–106.
182. Грабовський В. А., Міщан О. О. Шляхи удосконалення взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 361–365.

183. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: кол. монографія / Єльнікова Г. В., Борова Т. А., Касьянова О. М., Полякова Г. А. та ін. / за заг. ред. Г. В. Єльнікової. Чернівці: Технодрук, 2009. 572 с.

184. Кремень В. Г., Биков В. Ю. Категорії «простір» і «середовище»: особливості модельного подання та освітнього застосування. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 2. С. 3–16.

185. Крисюк С. В. Державно-громадське управління освітою. *Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні*: матеріали наук.-практ. конф. / за ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. Київ: Вид-во УАДУ, 2001. Т. 3. С. 350–353.

186. Луговий В. І. Управління освітою: навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління». Київ: Вид-во УАДУ, 1997. 302 с.

187. Майборода, С. В. Державне управління вищою освітою в Україні: структура, функції, тенденції розвитку (1917–1959 рр.): монографія / редкол.: В. І. Луговий (голова). В. М. Князев (заст. голови), П. І. Надолішній та ін. Київ: Вид-во УАДУ, 2000. 307 с.

188. Ніколаєнко С. М. Законодавча база управління навчальними закладами. Київ: НУБіП України, 2015. 225 с.

189. Рябека О. Г. Перспективні механізми державного управління інвестиційним розвитком регіонів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_5.

190. Латуха О. А., Пушкарев Ю. В. Инновационная деятельность современного ВУЗа: тенденции развития. *Электронный журнал «Вестник Новосибирского государственного педагогического университета»*. 2012. № 4.

191. Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації. Рідна школа. 1998. № 12. С. 3–17.

192. Слостенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. Москва, 1997.

193. Старовойт О. Креативна природа інноваційної культури. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія*. 2014. Вип. 32. С. 36–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2014_32_7.
194. Вікторов В. Г. Управління якістю освіти: (соціально-філософський аналіз): монографія. Дніпропетровськ: Пороги, 2005. 286 с.
195. Костецька Т. А. Контроль як необхідна умова функціонування інформаційної сфери, його види. *Альманах права. Правова аналітика: доктринальні підходи та галузеві виміри*. Вип. 9. К., 2018. С. 312-316.
196. Шестак В. С. Адміністративно-правове забезпечення реалізації культурної функції держави : монографія; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х.: НікаНова, 2011. 474 с.
197. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 3. Ст. 25.
198. Голяшкін О. В. Адміністративно-правове регулювання інноваційної діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с.
199. Остапа С. Україна перейшла на цифру. Моніторинг роботи Комітету ВРУ з питань свободи слова та інформаційної політики у другому півріччі 2018 р. URL : <https://detector.media/infospace/article/143819/2018-12-31-ukraina-pereishla-na-tsifru-monitoring-roboti-komitetu-svobodi-slovaza-druge>.
200. Клімова Г. П. Парадигмальні концепти інноваційного розвитку вищої освіти України. *Право та інновації*. 2015. № 9. С. 11–18.
201. Баранов О. А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика. Київ: Едельвейс, 2014. 497 с.
202. Вознесенська О. А. Правові засади державного регулювання в галузі аудіовізуальних засобів масової інформації : автореф. дис. ... канд. юрид.наук. К. : 2014. 20 с.
203. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 456 с.
204. Сумнительний К. Є., Богуславський М. В. Инновации в образовании. Вектор развития и основная реальная практика. URL:

http://www.mos-cons.ru/file.php/1/innov_v_obrazov/innov_v_.

205. Шевченко Л. С. Типологізація інноваційної діяльності та інновацій в освітній сфері. *Право та інновації*. 2013. № 4. С. 78–92.

206. Ліпкан В. А., Череповський К. П.. Інкорпорація інформаційного законодавства України. Київ: Ліпкан О.С., 2014. 391 с.

207. Козак Л. В. Дослідження інноваційних моделей навчання у вищій школі. *Освітологічний дискурс*. 2014. С. 95–107.

208. Легенький М. І. Інноваційні технології у сфері освіти. *Право та інновації*. 2017. № 1 (17). С. 103–111.

209. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40–ІУ. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.

210. Питання Міністерства економічного розвитку і торгівлі: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08. 2014 р. № 459.

211. Голяшкін О. В. Адміністративно-правове регулювання інноваційної діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с.

212. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності: Постанова Кабінету Міністрів України від від 23.08.2016 р. № 585.

213. Мороз Н. С. Поняття та зміст державної політики інформатизації. *Митна справа. Науково-аналітичний журнал*. 2014. Спец. випуск. С. 235–240.

214. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 р. № 3715–УІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 166.

215. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи: Розпорядження Кабінету Міністрів від 17 червня 2009 р. № 680-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80>.

216. Шевченко Л. С. Типологізація інноваційної діяльності та інновацій в освітній сфері. *Право та інновації*. 2013. № 8. С. 78–92.

217. Легенький М. І. Законодавче регулювання відносин у сфері інновацій в освіті. *Проблеми законності: збірник наукових праць*. 2017.

Вип. 136. С. 144–152.

218. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 05.12.2016).

219. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF/>

220. Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 05.12.2016).

221. Ангеловски К. Учителя и инновации. Москва: Просвещение, 1991. 159 с.

222. Андрущенко В. П., Бех І. Д. та ін. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (до 20-річчя незалежності України). Київ: Педагогічна думка, 2011. 304 с.

223. Легенький М. І. Проблеми адміністративно-правового регулювання у сфері освіти. *Наука і правоохорона*. 2017. № 1 (35). С. 62–69.

224. Про проведення парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні : Постанова Верховної Ради України від 17.03.2005 р. № 2488-IV // *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 15. Ст. 248.

225. Мороз Н. С. Державна інформаційна політика України у сфері інформатизації діяльності органів державної влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. № 825. С. 42–47.

226. Пожуєв В. І. Формування інформаційного суспільства в умовах глобалізації. *Гуманітарний вісник ЗДА*. 2009. Вип. 36. С. 4–11.

227. Шестак В. С. Державний контроль в сучасній Україні (теоретико-правові питання): Моногр. Х. : Основа, 2003. 207 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Завальна І. Інформатизація освіти як чинник розвитку інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Зб. наук. праць. Серія: Юридичні науки. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2017. № 865. С. 211–214.
2. Капуш І. І. Особливості інформатизації освіти в умовах глобалізації суспільства. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права*. Зб. наук. праць з юридичних наук. 2017. Вип. 16. С. 44–48.
3. Kapush Inna. Informatization of Education and the influence of integration processes on it. *REVISTA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ «SUPREMAȚIA DREPTULUI»*. 2016. № 2. С. 195–199. (Молдова)
4. Капуш І. І. Інформатизація як основа становлення інформаційного суспільства. *Наука і правоохорона*. 2017. № 3(37). Ч. II. С. 47–50.
5. Мороз Н. С., Капуш І. І. Інформатизація освіти в контексті побудови інформаційного суспільства *Верховенство права*. 2018. № 4. С. 191–196. (Молдова)
6. Капуш І. І. Поняття та зміст інформатизації освіти в контексті глобальних викликів сучасності. *Наше право*. 2019. № 4. С. 184–188.
7. Капуш І. І. Вплив інформатизації на можливість вільного доступу особи до інформації: глобалізаційний вимір. *Право.ua*. 2019. № 3. С. 201–204.
8. Капуш І. І. Інформатизація освіти в контексті становлення глобального освітнього простору. *KELM*. 2020. № 4. С. 132–138. (Польща)

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Капуш І. І. Адміністративно-правове забезпечення інформатизації у сфері освіти. *Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку*: збірник тез доповідей науково-практичного круглого столу (м. Львів, 29 лютого 2016 р.); [у 2-х ч.] / Каф-ра адміністративного та інформаційного права ІНПП НУ «Львівська політехніка». Київ: ПП «Леся», 2016. Ч. 2. С. 49–52.

10. Капуш І. І. Особливості впровадження ІКТ в освітнє середовище. *Тенденції розвитку адміністративного права в Україні*: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 27 квітня 2017 р.) ; (у 2 ч.) / Кафедра адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права та психології НУ «Львівська політехніка». К.: ПП «Комп'ютерний дизайн», 2017. Ч. 2. С. 57–59.

11. Капуш І. Інформатизація освіти як чинник розвитку інформаційного суспільства. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: збірник тез VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 30 травня 2017 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 44–46.

12. Капуш І. І. Інформатизація освіти України у площині світового інформаційного простору. *ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні*: збірник матеріалів II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 17 листопада 2017 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 89–92.

13. Капуш І. І. Віртуальність освітніх послуг в контексті глобалізації *Адміністративне право і процес : проблеми та перспективи розвитку* : матеріали заочної науково-практичної конференції (м. Львів, 30 березня 2018 р.). Львів, 2018. С. 65–67.

ОПИТУВАННЯ
стосовно впровадження інформатизації у сфері освіти

опитано 196 респондентів; було задано 7 ключових питань, відповіді на які розподілились так:

1. Як Ви можете оцінити стан інформатизації у сфері освіти в Україні в умовах сьогодення?

Відповідь	Кількість	%
Високий	27	13,8
Низький	147	75,0
Не визначились	22	11,2
	196	100%

2. Чи, на Вашу думку, норми чинного законодавства, спрямовані на забезпечення інформатизації у сфері освіти, можна вважати ефективними?

Відповідь	Кількість	%
Так	30	15,3
Ні	164	83,7
Не визначились	2	1
	196	100%

3. Чи можна, на Вашу думку, вважати ефективним використання технологій дистанційного навчання в традиційному навчальному процесі?

Відповідь	Кількість	%
Так	54	27,5
Ні	28	14,3
Частково	71	36,3
Не визначились	43	21,9
	196	100%

4. Чи доцільно, на Вашу думку, прийняття закону, який регламентував би питання використання нових інформаційних технологій у сфері освіти?

Відповідь	Кількість	%
Так	154	78,6
Ні	3	1,5
Складно визначити	28	14,3
Не відповіли	11	5,6
	196	100%

5. Чи вважаєте Ви ефективним використання ІКТ у навчальному процесі порівняно до його традиційного здійснення?

Відповідь	Кількість	%
Так	85	43,4
Ні	77	39,3
Не відповіли	34	17,3
	196	100%

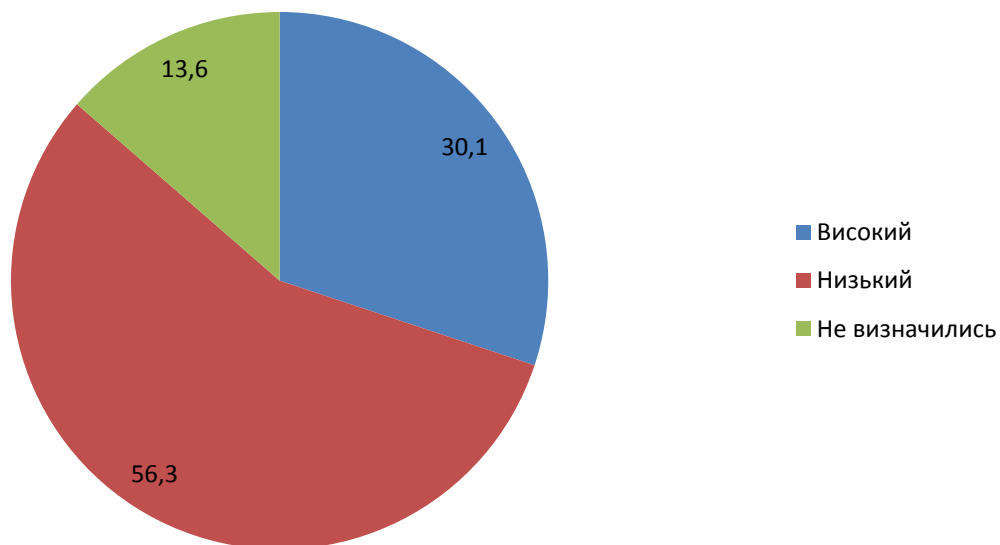
6. Як Ви оцінюєте якість адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти?

Відповідь	Кількість	%
Достатня	67	34,2
Недостатня	86	43,9
Не відповіли	43	21,9
	196	100%

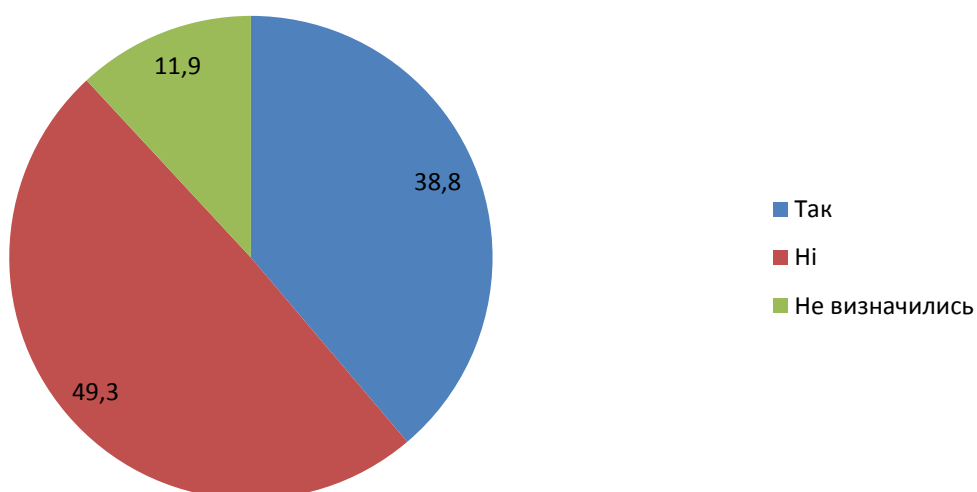
7. Чи достатнім, на Ваш погляд, є впровадження інтерактивних технологій у сферу освіти?

Відповідь	Кількість	%
Так	60	30,7
Ні	93	47,4
Не визначились	43	21,9
	196	100%

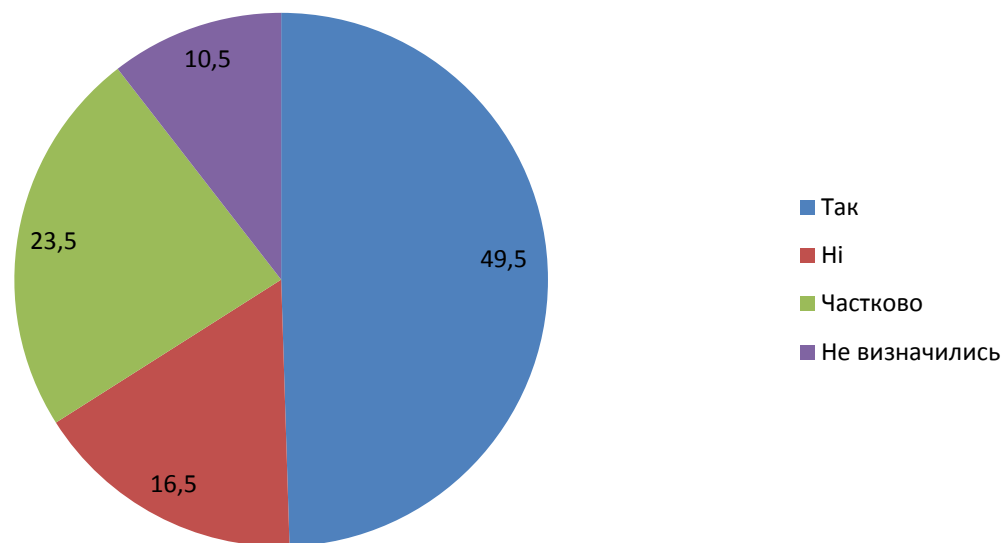
1. Як Ви можете оцінити стан інформатизації у сфері освіти в Україні в умовах сьогодення?

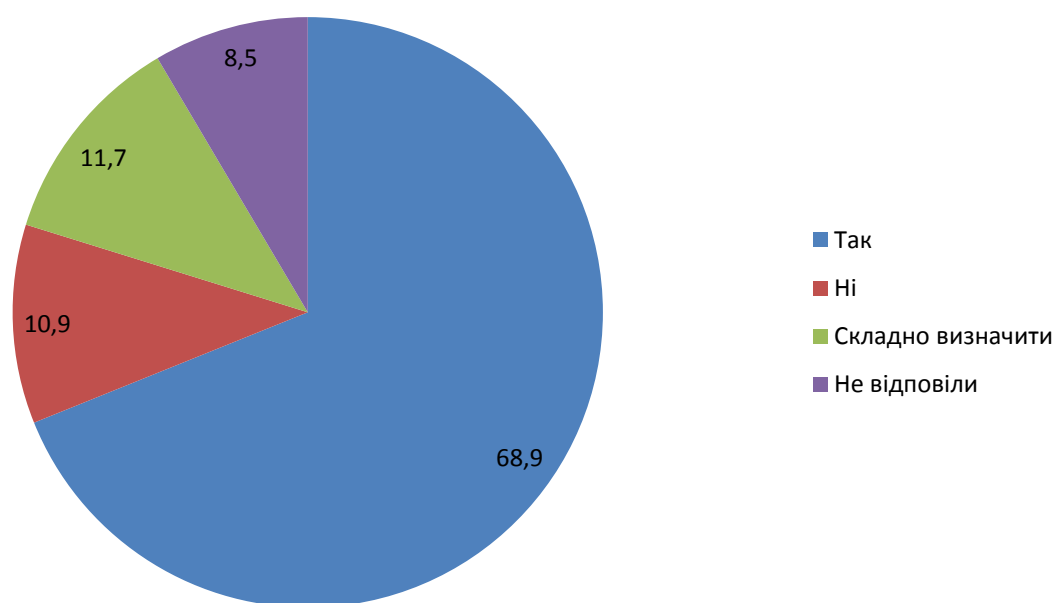
2. Чи, на Вашу думку, норми чинного законодавства, спрямовані на забезпечення інформатизації у сфері освіти, можна вважати ефективними?

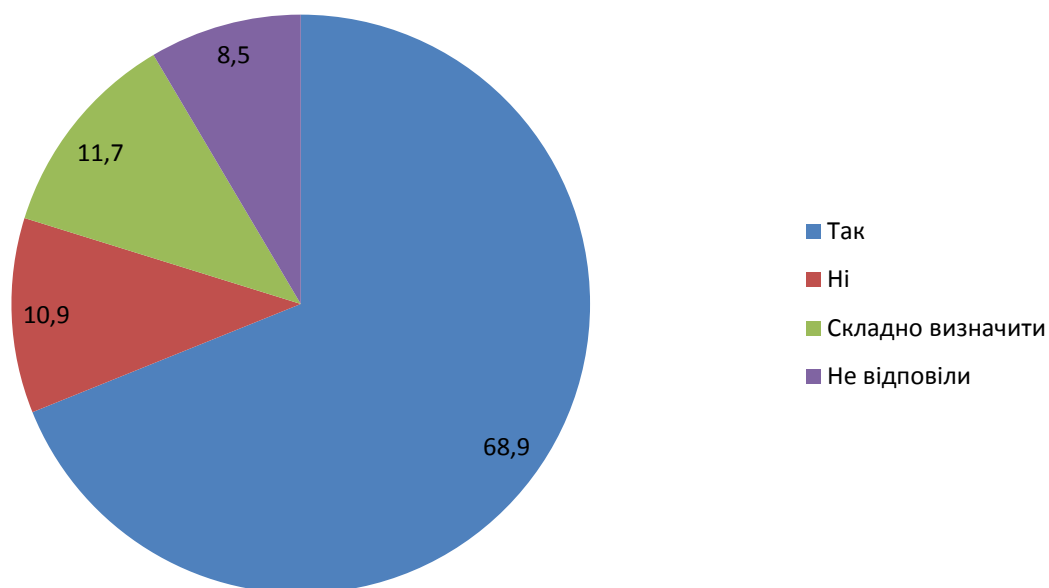
3. Чи можна, на Вашу думку, вважати ефективним використання технологій дистанційного навчання в традиційному навчальному процесі?

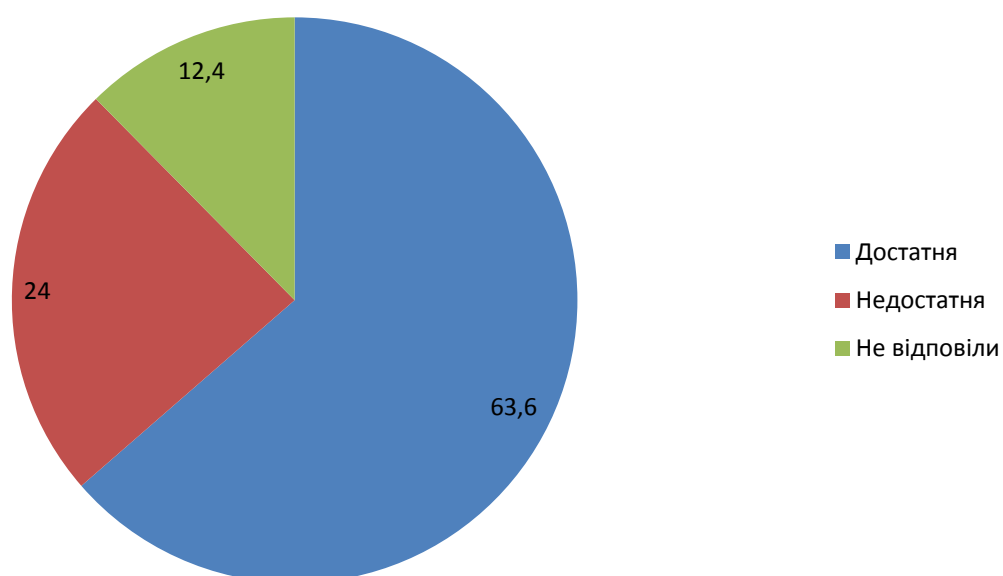
4. Чи доцільно, на Вашу думку, прийняття закону, який регламентував би питання використання нових інформаційних технологій у сфері освіти?

5. Чи вважаєте Ви ефективним використання ІКТ у навчальному процесі порівняно до його традиційного здійснення?

6. Як Ви оцінюєте якість адміністративно-правового регулювання інформатизації у сфері освіти?

7. Чи достатнім, на Ваш погляд, є впровадження інтерактивних технологій у сферу освіти?

